

KRONIKA

obce

Š t ě m ě c h

Tato pamětní kniha obsahuje 173

stran

Ve Štěměchách dne 15. února 1929

Bazala Václav

kulaté razítko

Jos. Šabacký

Člen obecního zastupitelstva

*Obecní rada
ve Štěměchách*

starosta

Doslovný opis této kroniky jsem ukončil dne 16. února 2004. Snažil jsem se, pokud mi to počítačový program Microsoft Word umožnil, o přesný opis všech zápisů v této kronice, **nic jsem gramaticky ani stylisticky neupravil** a pokud v kronice byly zjevně později prováděny opravy, změny tyto jsem neakceptoval a uvedl původní zápis. Rovněž jsem se snažil zachovat aspoň na úvodním listu styl písma.
Přepsal : Bohuslav Jaroslav HORKÝ, Štěměchy čp. 106

(opis – neupravováno)

Slovo úvodní

Zákon o pamětních knihách obecních

Bude vždy s vděkem vzpomínáno našich zákonodárců z doby velikého převratu. Velikou jejich zásluhou je, že za doby, kdy zřetel všech obracel se téměř výhradně ke hmotným starostem dne, nezapomněli ani na úkoly kulturní. Dokázali to mimo jiné i vydáním zákona ze dne 30. 1. 1920 č. 80. S. z. a n. Tímto zákonem ukládá se obcím celého státu povinnost pečovati o řádné a pečlivé zapisování místních pamětí do trvanlivé knihy, obecní kroniky.

Účel pamětních knih

Účelem pamětních knih obecních jest zaznamenati denní události a věci hodné paměti, aby se dochovaly pokolením budoucím. Pamětní knihy obecní budou pak míti veliký význam. Stanou se dobovými prameny dějepisného poznání života nejen v jednotlivých obcích, nýbrž i v celém státě. Týž účel má i naše pamětní kniha.

První kronikář

Usnesením obecního zastupitelstva ze dne 1. prosince 1923 zvolen byl prvním zdejší kronikářem řídící učitel Jan Lysák. Týmž usnesením obecního zastupitelstva do letopisecké komise byli zvoleni Josef Šabacký, rolník č. 15, Karel Horký, krejčí č. 51 a Josef Milbach, obchodník č. 18. Jelikož kronikář Jan Lysák v srpnu 1924 odešel na nové své působiště do Čučic na okrese náměšťském, zůstala kronika prázdná a obec byla bez kronikáře až do roku 1929.

Druhý kronikář

Teprve usnesením obecního zastupitelstva se dne 20. ledna 1929 zvolen jsem byl druhým kronikářem zdejší obce já, Bohumil Jonáš, zatímní správce zdejší školy. Funkce této ujal jsem se dne 15. února 1929

Nejsem zdejší rodák a v místě dlím teprve 2½ roku. Narodil jsem se dne 4. 9. 1900 v Čichově /: okr. Třebíč :-/. Po absolvování vyššího gymnasia v Třebíči a po složení doplňovací zkoušky dospělosti učitelské na učitelském ústavu v Kutné Hoře bylo to mé sedmé místo, když jsem se stal zde počátkem školního roku 1926/27 zatímním správcem školy.

Přijímaje úkol místního kronikáře, uvědomuji si zároveň vážnost a odpovědnost tohoto úkolu a prohlašuji, že jediným mým vodítkem při sepisování této pamětní knihy bude sahana pověděti vždy jenom pravdu.

Prameny

Poněvadž z vlastních zkušeností dřívějších poměrů místních neznám, budou mými spolupracovníky nově zvolení členové letopisecké komise: starosta obce Josef Šabacký, rol. č. 15, Josef Dokulil, výměnkář č. 4 a Karel Fenik, domkař č. 16. K části historické hodlám použití těchto pramenů: Vlastivědy moravské“ (třeb. okres) od prof. Gra. Frant. Dvorského, „Hejtmanství trebičského“ od K. Křivého a výpisů ze zemského archivu moravského, pořizovaných říd. uč. v. v. Karlem Křivým.

Š T Ě M Ě C H Y

(opis – neupravováno)

Jméno obce

dle jedněch mají své jméno po osobním Čieměch, tvořeného od Čám a Čiem, dnešní jméno dle tohoto výkladu vzniklo ze složeniny „ z Čieměch “. Druzí pak připisují Štěměchám jméno žertovné, tvrdíce, že vzniklo ze slov „ deště měchy“, poněvadž zde často pršívá. Původně prý se také naše vesnice „Deštěměchy“ jmenovala. Teprve později vzniklo prý vypuštěním počátečního „e“ jméno „Dštěměchy“, z něhož pak odsunutím počátečního „D“ vzniklo nynější jméno „Štěměchy“. Tento druhý výklad se mi zdá býti správnějším.

Poloha obce

Obec prostírá se na svahu kopce, obráceném k východu. Rozložena jest po obou stranách státní silnice vedoucí od Třebíče k Telči asi 14 km západně od Třebíče ve výšce asi 640 m nad mořem. Domy jsou stavěny z tvrdého materiálu. Jsou zomítány a většinou bez všech ozdob a bez výklenků. Pravidelného pořádku ve stavbě domů není, takže vesnice pravidelného tvaru nemá.

Výměra pozemků

Ke katastru obce náleží nyní celkem 994 ha 91a 79 m² pozemků. Z tohoto jest 354.24 ha polí, 93.93 ha luk, 5498 ha zahrad, 63.29 ha pastvin, 451.96 ha lesů, 3.08 ha rybníků.

Jména tratí

Tratě se jmenují: Padělky, Prašivec, Březová, Kozina, Za Brankou, Perná, Smrčí, Frenštát, Velká a Malá Krajina, pod a nad Dádovcem, Kopanina, na Bezdíkově aj. Některé tratě zachovaly si jména po zaniklých osadách. Tak trať Březová nese asi jméno po zaniklé osadě Březové, která ležela mezi Štěměchami a Římovem. Ještě roku 1885 bylo v lese na Březové znáti pozůstatky zdi. Tato poslední památka po zaniklé osadě zničena byla rozkopáním při sázení temnějšího lesa. – Podobně trať na Bezdíkově má asi své jméno dle zaniklé osady Bezděkov na jejímž místě dnes již je také vysoký les.

Hora Mařenka a původ jejího jména

Jižně od Štěměch vypíná se do výše 710 m nejvyšší bod třebíčského hejtmanství – hora „Mařenka“. Pověst vypravuje, že tam byla pro peníze zlosynem zavražděna dívka, jdoucí ze Želetavy. Na pastvisku nedaleko kopce „Mařenky“ lze dosud viděti kámen šikmo do země zapuštěný, na němž vytesán jest kříž a v něm slovo „Mariána“ s letopočtem 1689.

Tvrz

Východně od vesnice u panského dvora je zřícenina, které lid říká „Tvrz“. Tvrz tato byla sídlem jejích majitelů až do roku 1408, kdy ji Hynek z Valdštejna rozbořil. Zdá se, že od těch dob znovu postavena nebyla. Do dnešní doby zachovaly se hluboké příkopy a část věže. Nyní patří území tvrze obci a užívá se ho jako letního cvičiště pro žactvo. V létě se tam pořádají různé slavnosti a zábavy. Ve tvrzi, pokud sahá paměť současníků, starožitnosti ani památek nalezeno nebylo.

Hradiště

V lese směrem k Želetavě býval prý kdysi také hrad. Dnes však je tam pouze místo obehnané jen málo znatelným příkopem. Lid toto místo nazývá „Hradiště“. U Hradiště byly prý v dřívějších dobách nacházeny mince. Při dobývání pařezů byla prý tam nalezena i dýka a podkova, o níž se tvrdilo, že pocházela z dob Žižkových. Kde tyto památky jsou uloženy pisateli těchto řádků nepodařilo se zjistiti.

Starobylá a památná stavení

Vedle tvrze za nejstarší veřejné stavení můžeme podkládati kapličku. Stojí asi uprostřed vsi po levé straně silnice, vedoucí od Třebíče. Ani nejstarší pamětníci nemohou udati, kdy a kým byla postavena. Po téže straně silnice na konci vesnice směrem k Předínu stojí „Boží muka“. Rovněž původ této stavby zahalena jest rouškou zapomenutí. Ve vesnici do nedávna byl panský dvůr s lihovarem. Po rozparcelování velkostatku byl dvůr přidán k nově zřízenému zbytkovému statku a lihovar byl zrušen. U dvoru je myslivna, která dříve bývala v nynějším čísle 28. Na pravém břehu potoka v t. zv. „Sejtí“ stojí dvoutřídní obecná škola a „sýpky“, přeměněné nyní v hasičské skladiště. Ze starých rázovitých stavení dřevěných se na naše časy nedochovalo ani jedině.

Příslušnost obce k úřadům

Obec naše patří nyní k okresnímu úřadu, okresnímu soudu, berní správě, bernímu úřadu a okresnímu školnímu výboru do Třebíče. Ke krajskému soudu a okresnímu finančnímu ředitelství do Jihlavy. Poštovní a telegrafní úřad máme v Předíně. Nejbližší a nejpoužívanější stanicí jest Krahulov. Mimo to chodí se na nádraží i do Starče. Přifařeny jsou nyní Štětěchy do Předína. Dříve byly přifařeny do Opatova, kamž odváděl se desátek, i když filiální kostel v Předíně byl postaven. Od 1. března 1926 patří naše obec ke zdravotnímu obvodu opatovskému, kde prvním státním obvodním lékařem jmenován byl pan MUDr. Jan Hůlka.

Spolky v obci

V obci jest od roku 1899 sbor dobrovolných hasičů, který má nyní 48 členů činných a 15 členů přispívajících. Mimo tj. v místě nepolitický osvětový spolek „Pokrok“, čítající nyní 63 členů. Bylo zde i dosti silné „Sdružení venkovské omladiny“, kterýžto spolek jest nyní v rozkladu. Má nyní 25 zapsaných členů, z nichž mnozí dlí mimo obec.

Členové obecního zastupitelstva

Starostou obce jest nyní Josef Šabacký, rolník č. 15. Členy obecního zastupitelstva jsou: František Horký, perleťář č. 29, – Petr Ondrák, domkař č. 66, – Jan Horký, obchodník č. 50, – Antonín Dokulil, domkař č. 64, – František Fatrdla, rolník č. 30, – František Dokulil, rolník č. 22, – Josef Fenik, domkař č. 16, – Martin Svoboda, tesař č. 12, – František Zvěřina, obuvník č. 79, – Václav Bazala, domkař č. 5, – Jan Bazala, rolník č. 74, – František Horký, domkař č. 81, – František Dvořák, domkař č. 7 a Jindřich Polenda, bednář čís. 47.

Učitelé

Na zdejší škole působí nyní Bohumil Jonáš, zat. Správce školy a slečna učitelka Anna Dokulilová. Ženským ručním pracem a nauce o domácím hospodářství vyučuje učitelka ženských ručních prací a domácích nauk Marie Jonášová. Náboženství vyučuje P. Šimon Novotný, farář v Předíně, který do Štětěch dvakrát týdně dochází.

Počet domů a obyvatelstva

Dle sčítání z roku 1921 žije ve Štětěchách v 88 číslech 536 obyvatelů, z nichž jest 267 pohlaví mužského a 272 pohlaví ženského. Roku 1793 bylo ve Štětěchách 34 čísel s 308 obyvateli. Roku 1870 bylo zde 29 čísel s 239 obyvateli, roku 1890 bylo zde 533 obyvatelů. Roku 1900 bylo zde 72 čísel se 478 obyvateli.

Zaměstnání obyvatelstva

Většina obyvatelstva štětěšského zaměstnává se nyní polním hospodářstvím. Obyvatelé, kteří mají pozemků málo, pomáhají rolníkům větším, nebo chodí na výdělek do panských lesů aj. V zimní době jest práce v panských lesích jediným jejich zaměstnáním. Část obyvatelstva zaměstnává se také sítářstvím, jímž s zimní dobou zaměstnávají se i někteří drobní zemědělci. Ve Štětěchách jsou nyní 3 celolánici, 16 pololánků, 7 čtvrtlánků, 45 domkařů a 8 chalupníků. Vedle již zmíněného sítářství provozuje se ve Štětěchách i mnoho jiných řemesel. Jest v obci 1 kovář, 1 truhlář, 1 krejčí, 2 obuvníci, 1 bednář, 1 zedník, 3 tesaři, 2 mlýny a 1 motorová pila. Životní potřeby obstarávají 2 obchodníci. Ze tří hostinců, které dříve v obci bývaly, až na naše časy dochoval se pouze jeden. Z Předína kolem roku 1898 pronikla k nám

výroba perleťových knoflíků. Prvním perleťářským mistrem ve Štěměchách byl p. Rudolf Sedlák. Poněvadž tenkrát perleťové knoflíky šly dobře na odbyt, počet mistrů se stále zvětšoval. Tito mistři zaměstnávali asi 40 lidí. Knoflíkářství mělo na život obyvatelstva značný vliv. Přílivem peněz vzrostl i blahobyt obyvatelstva. Později však vlivem špatného odbytu knoflíků perleťářství stále upadalo, takže nyní jsou v obci pouze dva mistři, kteří výrobou perleťových knoflíků zaměstnávají 5 – 6 dělníků.

Rostlinstvo

Nejdůležitějšími hospodářskými plodinami u nás pěstovanými jsou brambory, žito, oves, krmná řepa a jetel. Vedle těchto plodin pěstuje se zde i hrách, čočka, vikev, ječmen, pšenice, hlávkové zelí, mák a len. Těchto plodin pěstuje se málo a to jen pro domácí potřebu. V okolí Štěměch rozkládají se hluboké, většinou smrkové, lesy. Tu a tam jsou ještě zbytky lesů borových. Borovice vyskytuje se také ojediněle v lesích smrkových. Mimo borovice vyskytují se v našich lesích ojediněle také jedle a modřín. Z listnatých stromů jednotlivě se vyskytují břízy, habry, jasany, duby, buky aj. Za Dašovem jest ostrov bukového lesa. Jest to jediný listnatý les v nejbližším okolí. Lesy naše jsou bohaté na podrost různých mechů, trav, vřesu. Z mechu pak vyrůstá množství jedlých i jedovatých hub. V lese mezi Předínem a Štěměchami rostou také borůvky. Na bažinatých lukách mezi lesy převládají sítiny, suchopýry a ostrice s podrostem hustých mechů, zejména rokytníků a rašeliníků. Z jara tam rostou sněženky a bledule, později parnasie, jetel kaštanový, ptačinec bahenní aj. Okolí rybníků jest porostlé puškvorcem, žabníkem, orobincem a štípatkou. Na povrchu jich plují husté okřehky, idest kadeřavý, pryskyřník vodní aj. Pokraje lesů a paseky zdobeny jsou v měsíci květnu a červnu bohatě kvetoucími žanovci, čilimníky a kručinkami, jetelem chlumním a podhorním a úročníkem lékařským. Z jedovatých rostlin vyskytuje se rulík zlomocný. Zvláště bohatým nalezištěm různých druhů rostlin jsou louky u Dašova. Jako vzácnost v říši rostlinné roste tam i hmyzožravá rosnatka okrouhlohlístá. Na lukách pod Prašivcem roste upolín. – Z obrů v říši rostlinné jistě si zaslouží zmínky obrovská jedle, která stávala pod horou Mařenkou. Byla prý 46 m vysoká a u kořenu prý měla průměr asi 2. Skácena prý byla v roce 1907. Byla prý z ní uříznuta 2 kola, z nichž jedno bylo prý posláno na ukázkou do Vídně, z druhého pak měl prý na Sadku býti zhotoven stůl. Byl to strom, jemuž v Širokém okolí nebylo rovného.

Živočišstvo

Jest opravdovým požítkem vstoupiti za jarního jitra do našich lesů, které jásají nám vstříc nesčítelnými melodiemi svých opeřených pěvců, těch přechovávají naše lesy veliké množství. Nejhojnější jsou kosi, drozdi, různé druhy sýkor, pěnkavy atd. Ze čtvernožců dosti zhusta objevují se u nás lišky, kuny lesní, zřídka však jezevci- Srnčí stává se čím dále vzácnějším. V daleko větším množství se vyskytují zajáci, divocí králíci a koroptve, bažantů je v okolí málo. Rovněž málo se na našich rybnících zdržuje ptactva vodního. Největší z dravců, žijících v našich lesích, jest káně a jestřáb. Také vran je u nás hojnost. V zimě přilétá sem mnoho kvícal. Okolo čistých lesních pramének plíživá se strakatý mlouk, v rybnících je hojnost skokanů a kuněk. Užovek je také dosti. Zmije se objeví jen zřídka. V rybnících chovají se kapři. V potoku pode vsí zdržuje se mnoho raků. V lesích, na lukách i v polích žije pak množství hmyzu, jehož mnoho druhů žije i v rybnících a v jejich okolí.

Složení půdy

Celé okolí Štěměch leží na tvrdém podkladu žulovém. Pouze na Prašivci jest vrstva vápence, z něhož ještě asi před 40 lety se pátilo vápno. Pode vsí po levé straně silnice při cestě k Chlístovu vyskytuje se hlína maznice, z níž rovněž asi před 40 roky se pátily cihly. Poschodí školy je prý s těchto cihel postaveno. Tato hlína se vyskytuje ještě na Vrších, hned nade vsí. Zvláštností mineralogických okolí štěměšské nevykazuje.

Osada Dašov

Se Štěměchami společnou obec tvoří osada

D a š o v (opis – neupravováno)

Leží od Štětěch na jih asi ½ hodiny cesty v pěkné lesnaté krajině. Jméno má po zaniklé osadě Dašovicích. Jméno toto utvořeno bylo asi dle osobního jména Dach nebo Dašek, což jest tolik jako Damoslav. V deskách zemských činí se první zmínka o Dašově r. 1353 jakožto o zboží pánů z Heraltic. Později sdílela svůj osud s Předínem. Podobá se pravdě, že za války krále Jiříka z Poděbrad s Matyášem obyvatelstvo dašovské z větší části bylo vyhubeno. Ještě r. 1669 zmiňuje se urbář brtnický o pusté dědině Dašovicích. Zaniklá tato osada ležela západně od mlýna, rozsáhlé její území zarostlé je nyní lesem. Památkou po ní jest skromné hradisko a 2 studánky lesní, o kterých se vypravuje, že stály v dědině.

Nynější Dašov čítá 6 čísel, z nichž 3 vznikla teprve v době novější. Pokud sahají paměti současníků, byla na Dašově čísla 3: dva mlýny a jedno hospodářství s lihovarem. Hospodářství toto sloužilo i za výletní hospodu. Kolem r. 1870 bylo hospodářství toto rozděleno na 2 domy a asi v roce 1876 byly tyto domy opět prodány jednomu majiteli. Změnou majitelů lihovar zanikl. Později však dům tento opět byl rozdělen, neboť majitel jeho jednu polovici předal synovi a druhou dceři. Tím původní 3 čísla definitivně o jedno byla rozmnožena. Hájenka dašovská postavena byla kolem r. 1900. Roku 1920 postavena byla nynějším majitelem dolního mlýna p. Nechvátalem a spol. vila, která měla sloužit za obydlí dělníkům a úředníkům zaměstnaným na pile.

Pěkné okolí dašovské a nejvyšší bod našeho hejtmanství hora Mařenka lákají k sobě mnoho výletníků. Zvláště za nedělních letních odpolednů bývá na Dašově velmi rušno.

K úřadům přísluší osada Dašov k téměř jako Štětěchy, pouze poštovní úřad má v Rokytnici nad Rokytinou.

Prvotní osídlení našeho kraje.

Doba starokamenná

Byla to zajisté chvíle dalekosáhlého významu, kdy na půdě naší vlasti poprvé stanule lidská noha. Prvního obyvatele v době diluviální neboli starokamenné zavedla sem jistě jenom čirá náhoda, když se sháněl po zvěři, která byla jeho hlavní potravou, nezaložil tu stálých sídel, neboť země byla mu pouhým lovištěm, po němž se proháněl a jež opouštěl bez žalu. Byl první člověk v celé této době starokamenné lovcem v pravém smyslu toho slova. Je zajímavé, že i v našem kraji, blízko jihovýchodních hranic okresu, nalezla se stopa po tomto diluviálním člověku. V cihelně „Na kopaninách“ u Nové Vsi nalezen kromě různých kostí pravěkých zvířat (i mamutů) velký a pěkný nůž pazourkový, zcela shodný s nožíky předmosteckými u Přerova.

Doba novokamenná

Změněné poměry v době novokamenné (neolitické) daly Moravě jiné obyvatelstvo. Život velice byl již zušlechtěn láskou k přírodě, která jej upoutala k hroudě a přinutila ho věnovati zvláštní péči zvířatům a rostlinám. Tyto tři vlastnosti: hospodářství, chov dobytka a částečná usedlost staví člověka neolitického vysoko nad jeho předchůdce, který byl potulným lovcem. Neolitec měl stáda skotu a bravu i koní a tato stáda poutala jej aspoň dočasně na určité místo, měl také role, ale proto mohl býti docela dobře nestálým pastevcem. Zůstala tu po něm sídliště, zůstaly stopy příbytků, které nás poučují o jeho životě, také pozemní příbytky – tak hojně u nás – nasvědčují jistě dočasné usedlosti. Stopy obydlí člověka mladší doby kamenné jeví se nám tzv. kulturními jamami příbytkovými nebo odpadkovými, a sídliště jinak větším

počtem těchto jam, jednak rozsáhlejšími vrstvami kulturními a svíce četnými zbytky života domácího. Kulturní jámy příbytkové jsou vlastně spodní částí pravěkých chýší v zemi vyhloubenou, vlastní chatrč nebo jenom střecha spočívala nad jamou buď bezprostředně na zemi nebo na kolech. I pastevec mohl si pořizovati takové chýše, jaké nelzáme na stráni nade mlýnem u Senorad a u Oslavan „Na lužích“. Kulturní jámy jsou velmi rozmanité jak svým tvarem, tak i velikostí ale účelů, k jakým bývaly vyrobeny. Nejčastější tvary jsou v kolmém průřezu kotlovité se zakulaceným dnem, často naskytují se však jámy dížovité i kulaté, při vrchu užší než na dně, takže kolmé jejich průřezy zobraziti možno vysokými lichoběžníky. Dle toho smíme prohlašovati za příbytky jenom jámy větších rozměrů, obsahují-li stopy ohnišť a odpadky kuchyňské. Menší jámy dížovité, těsné, nemohly býti příbytky, byly však dojista používány jako sklípky, zásobárny a jámy odpadkové.

Ochranné stavby

Lidstvo doby novokamenné sídlilo u nás pokojně po dlouhé doby, ohrazujíc příbytky a osady své snad jenom ploty a dřevěnými zásekami proti dravé zvěři. Teprve, když hustěji zalidněné naše kraje na místech bezlesých hojněji byly cizím lidem navštěvovány a snad i útočně napadány, hledali praobyvatelé útočiště na návrších a na blízkých lesnatých horách. Snad již tehdy počala se tato ochranná místa opevňovati zásekami, valem a příkopem z hlíny nebo kamene naneseným.

Hradiska

Na takové pravěké opevnění poukazuje již obyčejně jméno samo, hradisko nebo hradiště, znamenajíc ohrazené místo, kde lidé delší dobu obývali a za opevněním se proti nepřátelským útokům bránili. U nás vyskytují se taková předhistorická místa "hradiska" někdy ve značných rozměrech na osamělých výšinách, někteří badatelé považují je za opevnění „města“, správněji však dlužno viděti v nich dočasná útočiště. Jindy nacházíme je na srázích u řek, na ostrozích při stoku dvou řek i potoků a někdy i v rovinách na bažinatých ostrovech. Na Moravě rozlehlá hradiska z konce neolitu, např. u Jevišovic, Lulče, Senorad, Mohelna a nad Kramolínem byla své doby zároveň obývána, některá např. Rokyteň u Krumlova, byla ještě počátkem doby historicky obydlena.

Kočovní usedlost

Ale usedlost může být také jiná, než jak tkví v našich představách. Může býti mezi potulným životem lovců a pastýřů a trvalou usedlostí lidu rolnického stupeň střední, jímž jest t. zv. kočovní usedlost. Třeba to zní nesouladně, přece takový způsob života tu byl a jest podnes. Říman Ceasar v prvním století před Kristem vypravuje o Germánech, že za jeho doby seděli na jednom místě pouze rok a po žních se stěhovali na jiné místo, totéž tvrdí o pohanských Čechách latinská legenda Kristiánova, synovce Václava, z 10. století. Původní obyvatelstvo střední Afriky podnes ještě kolísá mezi usedlostí a kočovnictvím, a tak žije též ve stepních krajích asijských.

Střídání národů po době neolitické

Od časů neolitických vystřídalo se na Moravě mnoho kmenů, mnoho národů. Nejstarší kmenové neolitici byli rozhodně usedlí, ovšem jen ve smyslu kočovného zemědělství. V následujících dobách, kdy rozmohlo se již užívání kovů, nejprve mědi a bronzu, není příznaků, že by obyvatelstvo nebylo usedlé, rolnické. Usedlé byli tedy u nás lidé s keramikou tzv. severskou, usedlí byli lidé, v jejichž hrobech se vyskytují překrásné nádoby zvoncové. Po něm však rozšířil se národ, který své mrtvé spaloval.

Lid popelnicových polí

Národ ten, známý pode jménem lidu popelnicových polí, usadil se v Čechách, na Moravě a v Dolních Rakousích v době. Kdy se užívalo jenom bronzu a nikoliv železa, a žil tu od počátku prvního tisíciletí před Kristem až do několik století po Kristu. Slovanští archeologové pokládají je za Slovary a čeští badatelé snaží se dokázati, že kultura

popelnicových polí pozvolna se vyvinula s kulturou hradištní, jež jest známá u historických Čechů.

Kultura popelnicových polí

Kultura popelnicových polí vyznačuje se hlavně svérázným nádobím v hrobech žárových, které tvořívají celé hřbitovy, nazvané „pole popelnicová“. Hroby ukládány do země v nepravidelných řadách buď prostě, nebo s kamenným obložením, někdy i do mohyly. Kostí spálené mrtvoly nasypány do hrubé hliněné popelnice, která bývá obstavěna a naplněna četnými nádobkami menšími, hrnečky, džbánky, miskami a také štěrčátky. Nádobky ty obsahovaly snad pokrmy a nápoje, ale správnější jest asi mínění, že byly nebožtíku přistaveny pro potřebu na onom světě, neboť bývají obyčejně obráceny dnem vzhůru. Mezi kostmi bývají milodary bronzové, železné nebo ještě i kamenné, také již skleněné perly, všechno skoro vždy ohněm porušené nebo násilně zničené. Každý hrob chová zpravidla mrtvolu jedinou. Sídliště k těmto pohřebišťům příslušná jsou buď otevřená, nebo také někdy hrazená.

Pole popelnicová v našem kraji

V našem kraji známa jsou pole popelnicová a sice t. zv. kultury lužické u Mohelna (pohřebiště „Na černých“, kde se podnes zachovala jedna z četných druhdy mohyl), u Lhánic Ledkovic. Keramika hrobů lužických vyznačuje se zvláště hlavní popelnicí tvaru dvojitého kužele, pak nádobami džbánovitými nebo baňatými s nasazenými táhlými krky. Úška jsou připevněna tam, kde břicho přechází v krk a na mísách při okraji, nad něž nikdy nevyčnívají. Ozdoby jsou řídké a velmi jednoduché – pásy z důlků prstem vytlačených, nebo rýhy prsty tažené kolmo po nádobě, hrbolky v podobě ženských prs v rytých obloucích, přímé a mělké žlábký, dolíčky – vždy jenom na vnější straně nádob.

Mohyly

Lužický ráz popelnicových polí zjištěn u nás jednak v mohylách, jednak v otevřených polích. Mohyly mívaly obyčejně 2 m výšky a 15 m v ochoze. Hrob obsahující skupinu nádob (hnízdo) stál asi uprostřed. Nejčastěji byla tu veliká hrubá popelnice a při ní s boku misky, hrnečky, osudí a hrnce. Popel nebo kosti spálené mrtvoly nasypány na dně veliké nádoby. Mimo drobném porušené milodary bronzové bývaly uvnitř i drobnější nádoby.

Slované

Není ještě rozhodnuto byli-li lidstvo popelnicových polí polokočovné či usedlé. O Slované českých je tu důležitá zpráva Kristiánova, která praví, že „pohanští Čechové bez zákona, bez knížat, bez vůdců a bez měst sem tam se potulujíce, jenom půdu vzdělávají.“ O vlastních Slované vyslovil se Řek Prokopis (v 6 stol. po Kristu), že bydlí roztroušeni daleko od sebe, proměňujíce často místo svého bydliště. Byli-li tehdy pohanští Čechové a Slované vůbec polokočovníky, pohybovali se jistě jen v určitých mezích. Zvláště Čechové nemohli rozvinouti takový život ve velkých rozměrech, poněvadž kraj byl tehdy mnohem menší než nyní, neboť souvislé pralesy na pomezí a rozsáhlé lesy uvnitř jej zužovaly. A jako Germáni usadili se již brzy po Kristu, tak se stalo i s Čechy a Slováky vůbec mezi 5. a 8. stoletím, kdy si začínali budovati hradiště.

Nejstarší společenské poměry na MORAVĚ

(opis – neupravováno)

Slované na Moravě

Na Moravě připomínají se Slované ve správách historických na počátku 6. století. Tehdy předkové naši byli ve stavu primitivní kultury, kdy rodiny majetkem se neodlučovaly. Před r. 561 byli porobeni od Avarů, kteří je považovali za pacholky a dle toho s nimi nakládali. Z kruté nadvlády Avarů osvobodil předky naše Samo, ale jeho říše, již založil (623-658) dlouho se neudržela. Pak dějiny o Slované mlčí. Moravané připomínají se pode jménem Marvani až r. 822, kdy na říšském sněmu ve Frankfurtě Slované : Obodrici, Srbové, Lutici, Čechové, Moravané aj., platili poplatek německému králi Ludvíku Pobožnému.

Mojmírovci

Mojmírovci (x-906) vytvořili stát moravský, ve kterém se prudce potíral duch slovanský s duchem cizím politicky i nábožensky, a pomáhali vítěziti národům cizím, aby sebe i lid svůj zachránili. Politicky byla Morava sjednocena vypuzením kmenových knížat z Nitry.

Život starých Moravanů

Nad Moravany panoval kněz neboli kníže, kterýžto pojem rovnal se germánskému „kunings“, z něhož vzniklo německé slovo König (král). Kníže panoval lidem svobodným i nevolným. Svobodní žili s čeledí v rodinách, jež tvořily dědiny rodové a živili se hlavně chovem dobytka, jež jim opatrovali otroci a pak také zaměstnávali se lovem v rozsáhlých lesích. Jen tak byly možny časté války, jež Moravané vedli se sousedy. Z Německem, které vzniklo r. 843, bojovali Moravané za Mojmírovců velmi často a kdykoliv vtrhli do říše odváděli zajatce do otroctví. Otroků měli Moravané tak mnoho, že je až prodávali. Dobytek a otroci byli u nás hlavním předmětem vývozu. Ale naši předkové válčili často i s Bulhary a Maďary, s nimiž sousedili. Tolik válek by nebylo možno, kdyby se svobodní Moravané musili o živobytí starati sami. A tak je živili otroci a ve válkách jim pomáhali. Svobodní Moravané byli majetníky dědin, osad to rozsáhlými pastvinami, lučinami, lesy a málo vzdělávanými poli, měli otroky a stáda, a za to musili brániti země i knížete proti každému nepříteli.

Rody

Když dědina k výživě četné rodiny nestačila, část rodiny dostala novou dědinu. Rozvětvením rodiny vznikaly příbuzné rody, jež spravovali stařešinové neboli starostové. Z rodů příbuzenských původem i nářečím (jazykem) vznikly kmeny a jednotlivé kmeny se slučovaly v národ. Za války uchylovali se naši předkové na opevněné hrady zeměpanské. V zemi byly totiž jenom dědiny a hrady zeměpanské.

Počátky křesťanství

Za Mojmírovců prožila Morava dalekosáhlý převrat náboženský: pohanství bylo překonáno křesťanstvím. Křesťanství z Němec srazilo se s křesťanstvím z Řecka, ale zvítězilo křesťanství římské. Morava nebyla podřízena ani Salcburku ani Cařihradu, z Říma na žádost knížete Rostislava a Svatopluka i Kocela bylo zřízeno biskupství Konstantinovo (Cyrilovo) a po jeho smrti arcibiskupství panonsko–moravské s liturgií slovanskou (869). Pro odpor episkopátu salcburského nové arcibiskupství uskutečněno nebylo. K žádosti Svatoplukově r. 880 stal se druhý pokus o arcibiskupství moravské. Arcibiskup Metoděj zachránil liturgii slovanskou, ale protože jí Svatopluk nepřál, byl zároveň vysvěcen biskup latinský. Z neurvalosti nitranského sufragána Wichinga samým Svatoplukem organisace arcibiskupství Metodějova byla zmařena. Třetí pokus r. 899 o arcibiskupství moravské již s liturgií latinkou knížetem Mojmírem II překazili Maďari vyvrácením říše velkomoravské r. 906. Organisace církevní na Moravě zanikla, ale nezaniklo již křesťanství.

Sociální poměry

Sociální poměry moravské za Mojžírovců nejlépe naznačil nám životopis Metodějův, popisuje v legendě pohřeb arcibiskupův: „Lidé pak, když sebral se nescíslný národ, provázeli se svícemi dobrého učitele a pastýře, oplakávající muži i ženy, malí i velcí, bohatí i ubozí, svobodní i otroci, vdovy i sirotky, cizinci i tuzemci, neduživí i zdraví – všichni toho, jenž býval všem vším, aby vše obdržel od Boha“. Z toho jasně plyne, že byly v národě jen dvě vrstvy obyvatelstva – svobodní a nesvobodní (otroci). A že ani tehdy mezi svobodnými nebylo rovnosti, leč že byli malí a velcí významem a bohatí i ubozí majetkem, jest jasno. Již tehdy byli v zemi také cizinci. Toto rozvrstvení obyvatelstva potrvávalo i za panství maďarského, českého i polského. Polákům odňali Moravu Čechové, ale zmenšenou v nynějších hranicích r. 1029. Kníže Oldřich dal Moravu synu svému Břetislavovi a tím byla Morava připojena k Čechám trvale. Kosmas uvádí pro tuto dobu na Moravě jen 5 hradů: Brno, Olomouc, Znojmo, Podivín a Vranov.

Morava za Břetislava I.

Kníže Břetislav I. Byl pánem celé země, poněvadž jí dobyl bojovníky z Čech a dle názoru tehdejší doby vítěz stával se pánem majetku i života podmaněných. Všechno obyvatelstvo pak byli zeměpanství poddaní. Morava nebyla tenkrát obydlena tak hustě jako nyní a rovněž vzdělané půdy bylo nemnoho. Největší část země pokrýval hvozd, hustý, místy neproniknutelný. Kníže sídlil na hradě Olomouci a na ochranu obyvatelstva za nepřátelských vpádů budoval nové hrady zeměpanské

Vznik šlechty

Kníže Břetislav zmocniv se Moravy, především odměnil své bojovníky z Čech i Moravy dědinami a úřady. Služba vojenská a dvorská navždy staly se zdrojem bohatství a společenského postavení nad ostatní obyvatelstvo. Nejbohatší, byl kníže, který byl prvním velkostatkářem v zemi. Z půdy moravské podržel kníže pro sebe vše, čeho nerozdal své družině a svým bojovníkům-. Za Břetislava, dokud sídlil v Olomouci (1029–1034), velkostatek knížecí byl ohromný a byl vzděláván nevolníky. Jednotlivé dvory s přidělenými dědinami byly podřízeny větším hradům: Olomouci, Hradci u Opavy, Přerovu, Spytihněvu, Hodonínu, Břeclavi, Brnu, Pustiměři, Strachotínu, Rokytné, Znojmu, Bítovu a Vranovu. Tím bylo na Moravě zavedeno t. zv. řízení hradské, které v Čechách bylo již vyvinuto.

Počátky velkostatků církevních

Ještě za Břetislava z velkostatku knížecího počal se na Moravě tvořiti velkostatek církevní. Prvním takovým velkostatkem byl majetek kláštera rajhradského, po něm vznikaly postupně velkostatek kolegiálního chrámu v Boleslavi (Čechy), velkostatek olomouckého biskupství, velkostatek benediktinského kláštera na Hradišti u Olomouce, velkostatek benediktinského kláštera v Třebíči a posléze majetek premonstránského kláštera luckého u Znojma.

Z rozvoje velkostatků na Moravě možno také určití rozvrstvení obyvatelstva u nás v 11. a 12. století.

I. Svobodní

Kníže

Největším velkostatkářem v zemi byla zeměpán. Kníže Břetislav byl na Moravě a poté i v Čechách nejvyšším pánem. Ještě za svého života rozdělil Moravu synům: polovici východní s hradem Olomoucem dal Vratislavovi, druhou polovici s hradem Brnem a Znojmem Konrádovi a Otovi – čili Morava byla rozdělena na úděl olomoucký, brněnský a znojemský, jichž vrchním pánem byl kníže český.

Duchovenstvo

Organisace církevní na Moravě po zániku říše velkomoravské se rozpadla. Teprve kníže Břetislav zbudoval neb aspoň obnovil křesťanské chrámy na hradech. Celé oravské biskupství rozděleno bylo na 6 arcijáhenství“ olomoucké, přerovské, spytihněvské, břeclavské, znojemské a brněnské. Arcijáhenství dělilo se na farnosti, v jejichž čele stáli rektori, t. j. faráři. Po biskupovi, jenž sídlil v Olomouci první místo i společensky měli opati: hradištský, třebický a lucký, po nich probošt rajhradský, lužský a kounický. Vzděláním duchovenstvo tehdy nevynikalo, neboť ještě ve 12. a 13. století byli v Olomouci kanovníci, kteří se neuměli ani podepsat.

Bojovníci

Bojovníkem (lat. miles) byl původně každý svobodný majitel půdy, který musil brániti země a zeměpána naproti kokmukolivěk. S obranou země spojena byla i stavba zeměpanských hradů i veřejných cest a mostů na řekách. Tuto práci vykonávali svobodní svými nevolníky a otroky. Bojovníků bylo mnoho. Kosmas již r. 1055 připomíná na 300 přednějších a nejznámějších na Moravě. Z těchto bojovníků nejvíce získali ti, kteří se dali do družiny knížecí. Z družiny vybíral si kníže úředníky kancelářské, dvorské i zemské. Připomínají se často: kancléř s kaplany, sudí, vladař a lovčí neboli lesní. Z těch mnozí zbohatli, stali se velkostatkáři, a to byla první šlechta moravská neboli páni. Kteří bojovníci domohli se jen menších statků, sluli vladykové.

Zemané

Za bojů mezi Přemyslovci moravskými a českými o český trůn mnozí bojovníci povznesli se službou dvorskou a vojenskou, ale také dědictvím, sňatkem a kupem majetku. Více však bylo těch bojovníků, kteří následkem válek chudli a společensky upadali. Také dělitelnost majetku vedla ke společenskému úpadku. A tak byli bojovníci, kteří neměli celých vesnic. Dělitelnost šla po araturách až na jedinou araturu čili sedlo (sídlo, popluží). Kdo měl jedinou araturu (popluží 90 – 100 měr), byl sedlákem. Kdo měl více, byl dvořákem, vladykou, pánem. Všichni bojovníci, páni, vladykové, dvořáci a sedláci byli majiteli svobodné půdy, čili byli zemany.

II.. Závislí nájemníci

Sedláci

Kdo neudržel vlastního svobodného sedla (sídla), šel na cizí. Podržel při tom osobní svobodu, ale neměl vlastního majetku, za majetek byl poplatným jinému, stal závislým. Tato vrstva obyvatelstva vyvinula se následkem vzniku velkostatků na Moravě. Velkostatkáři nepodrželi všechn svůj majetek, půdu dominikální, ve vlastní režii, leč pronajímali část za poplatek sedlákům, půda rustikální. A tak vedle vzdělané půdy bojovníkovy vznikaly z nevzdělané půdy lány selské a vedle rozsáhlého dřevěného dvorce bojovníkova také dřevěné usedlosti selské a domky otroků.

III. Nesvobodní

Otroci

Přemožené a ve válkách zajaté obyvatelstvo stalo se zeměpanskými otroky, jichž bývalo někdy tolik, že byli prodáni i do ciziny. Otroctví byl stav úplné nesvobody a bezpráví. Otroci lišili se od ostatního obyvatelstva také zevnějškem: byli dohola ostříhání a bez vousů. Koncem 12. věku otroctví u nás vymizelo. Jako všude jinde, byly i u nás dva druhy nesvobody: jedni se

mohli z otroctví vykoupiti, druzí nemohli. Kdo se u nás mohl z nevolnictví vykoupiti, byli „podruženi“ a sluli podruzi. Později proměnili se otroci ve sluhy a řemeslníky, podruzi v chalupníky, tito pak splynuli s poplatnými sedláky v jeden stav selských poddaných.

Právní poměry selského lidu před zavedením německého práva (opis – neupravováno)

Poddaní vrchnostenští

Společenské poměry našeho lidu změnily se značně prodlením doby od počátku našich dějin. Nehledíme-li k obyvatelstvu měst, jež u nás hromadně vznikají ve 13. století, nacházíme tu vedle duchovních i světských velkostatkářů poměrně malý počet prostých statkářů a sedláků svobodných, venkovské obyvatelstvo jest valnou většinou závislé na těchto velkostatkářích, svých vrchnostech, jsou to poddaní. Většina svobodného lidu zmizela, jako zmizeli otroci, a jejich místo zaujala dosti jednotná třída vrchnostenských poddaných. Vysvětliti tento ohromný převrat ve společenském ústrojí národa, objasniti vznik poddanství, jež se udrželo až do doby nedávno minulé, je věc důležitá a také velmi nesnadná.

Vývoj poddanství

Ze starých pramenů českých i moravských vysvítá, že se poddanství vyvinulo nejdříve na statcích knížecích a klášterních, že až do druhé polovice 12. století byly u nás vedle knížete toliko kláštery skutečnými velkostatky, tudíž pány nad větším, třebaž roztráštěným majetkem pozemkovým, kteří jeho části mohli k obdělávání propůjčovati lidem závislým, poddaným.

Možno bezpečně trvati na tom, že po zaniknutí starého zřízení rodového u nás byli tu původně vedle otroků a nevolníků pouze lidé svobodní, nestejně moci a bohatství, ale na sobě navzájem právně nezávislí. Podle toho – jak jsem již výše uvedl – obecný lid, nad nějž se časem povznesla nově se tvořící šlechta nižší (bojovnická) i vyšší (úřednická), skládal se původně z otroků a malých svobodných hospodářů, a teprve časem se obě tyto vrstvy (pokud ovšem nezanikly v obyvatelstvu městském) přetvořily na velikou třídu poddaných.

Nevolníci a otroci

Hojnější máme zprávy o nevolnících a otrocích – starší název pro ně byl rab – což je pochopitelno, protože bývali předmětem darování. Zmínili jsme se již, že se u Moravanů v první době historické setkáváme s množstvím otroků, kteří vznikli hlavně z válečných zajatců, ale také z provinilců, kteří byli svobody zbaveni. Otroků těch bylo sice používáno jako pracovních sil, přebytní však bývali hlavně zbožím vývozním. A skutečně máme z 10. století zprávy, které svědčí o pravidelném vývozu otroků a koní z našich zemí do krajin východních. Později vznikem velkostatkářského hospodaření na statcích knížecích a duchovenských ve století 11. nastala v tom změna. Otroci nebyli pak již vyváženi, leč používáno jich jako hospodářských dělníků a k provozování řemesel. V 10. věku český kníže se jeví nejenom pánem mnohých statků, nýbrž i velikého počtu otroků, o čemž svědčí hojná darování bojovníkům a ústavům církevním. I o sv. Václavu vypravují legendy, že rozdával kněžím vedle zlata a stříbra také otroky. Pramenem otroctví ještě ve století 11. a 12. bylo zajímání ve válce. Dle Kosmy v polovici 11. století kníže Břetislav I. přivedl z válečného tažení do Polska množství zajatců v okovech a s rozprodal je do otroctví. Kromě toho otroci přicházeli k nám obchodem, jenž tu kvetl ještě na počátku 12. století. Jiným pramenem otroctví bylo dále odsouzení provinilce a jeho rodiny. Někdy však i svobodní lidé dávali se dobrovolně v otroctví, nevolnictví, aby dosáhli hmotných výhod, zejména na statcích klášterních, neboť, „pod opatskou berlou byla služba dobrá“.

Ve starší době, kdy velkostatkářské hospodářství nebylo ještě náležitě vyvinuto, byla veliká část otroků nasazena při hradech knížecích v podhradí a při kláštřích v podkláštřích nebo předkláštřích, kde zabývala se rozmanitou prací řemeslnou nebo konala práce domácí.

Asi od polovice 12. století ubývá zpráv o darování otroků a koncem toho století zanikají docela. Jest otázka, co se stalo z někdejších otroků, kteří přece nevymřeli? Podobá se pravdě, že z někdejších otrockých řemeslníků vytvořila se nižší vrstva městského obyvatelstva a z nevolných zemědělců stali se podsedkové a podruzi při dvorech a vsích.

Vznik poddaného lidu selského

Dlužno pak míti za to, že převážná většina pozdějšího poddaného lidu selského vznikla z někdejších svobodných, na nikom kromě knížete nezávislých hospodářů a jejich potomstva. Takových svobodných hospodářů bylo u nás v první době jednotného státu českého, jehož vytvoření bylo dovršeno vyvražděním Slavníkovců koncem 10. století, jistě množství nemalé. A ještě ve století 11. – 12. bylo u nás mnoho takových samostatných sedláků. K r. 1159 vypravuje kronikář, že s králem Vladislavem proti Milánu táhla nejen šlechtická mládež, nýbrž i „mnozí z lidu, zanechávajíc prací polních,“ chápali se zbraní. O knížeti Soběslavu II. (1173 – 1180) je známo, že byl od šlechty posměšně nazýván knížetem sedláků a že na taženích míval s sebou nejen šlechtu, nýbrž i sedláky pěší i na koních.

Samostatní sedláci

Z toho je zřejmo, že ještě tenkrát značná část selského lidu měla postavení samostatné. Jejich svoboda se jevila tím, že původně nebyli závislí na nikom jiném, než na knížeti jakožto pánu země. Knížeti ovšem byli zavázáni k rozličným poplatkům a robotám. Byli podrobeni všeobecné každoroční dani (daň míru) a jiným platům a povinnostem. Byli povinni konati roboty zemské, t. j. stavěti a opravovati hrady zemské čili zeměpanské, upravovati cesty, mosty a rybníky. Byli též povinni dodávati potraviny vojsku do boje táhnoucím, starali se o výživu družiny knížecí, když táhla jejich krajem a podle potřeby účastniti se také výprav vojenských apod. Tyto veřejné platy a roboty byly asi samy o sobě dosti veliké, ale je možno, že záhy úředníci knížecí, jmenovitě hradští, činili je ještě těžšími. Aspoň od polovice 12. věku čteme v kronikách a listinách zmínky o útisku selského lidu. O knížeti Soběslavovi II. k r. 1174 vypravuje letopisec, že byl ochráncem obecného lidu, sedláků a že neváhal znepráteniti si pro ně šlechtu, to vzbuzuje představu, že lid selský byl tehdy utiskován od šlechty, hlavně asi od úředníků knížecích, kteří naň uvalovali větší břemena, než slušelo.

Že tato břemena a povinnosti doléhali na lid těžce, proto asi někteří samostatní hospodáři vzdávali se dobrovolně své samostatnosti, dávajíce se i se svým statkem v ochranu ústavů duchovních, hlavně klášterů, a snad i pánů světských, ale tím i v závislost na nich. Poněvadž při tom zůstávali seděti na svém statku, říkalo se jim dědicové, čímž se naznačovalo, že statek, na němž pod ochranou klášterů a jiných vrchností seděli, byl jejich dědictvím, že původně patřil jim a jejich předkům.

Jiná část selského a původně svobodného lidu dostala se v závislost a později v poddanství tím, že se jsouc lidé svobodní usazovali jako nájemníci na půdě cizí, za jejíž užívání byli jejímu vlastníku zavázáni k zvláštním platům a službám, při tom zůstávali osobně svobodnými a nazývali se hosté. V 11. a 12. století byli tito hosté usedlí zpravidla na půdě knížecí. Právní postavení těchto hostů neboli nájemníků nebylo všude stejné. Základem jeho byla smlouva mezi vlastníkem půdy a nájemcem, smlouvy takové neb aspoň některé z nich nazývaly se lhoty. O veliké rozšířenosti těchto lhot v Čechách a na Moravě svědčí to, že v zemích těch asi 500 osad nese jméno Lhota nebo odtud odvozené. Arci mnohé z nich pocházejí teprve z doby „německého“ práva. Takovou smlouvou, která asi zřídka byla písemná, postupoval vlastník svou půdu nájemníku, aby ji vzdělával a vzdělanou držel do určité lhůty bezplatně, po uplynutí lhůty té však aby platil smluvený roční plat – úrok. Někdy však ustupuje tento dočasný nájem nájmů dědičnému, podařilo-li se dočasným nájemcům ujednati právo dědičné k pozemku najatému. Tento nový způsob nájmu pozemkového, který byl k nám od konce 12. století přinášen německými přistěhovalci jako právo německé a který poskytoval nájemci také dědičné právo k najatému pozemku, byl od domácího obyvatelstva

selského ochotně přijímán, zatlačuje tak méně výhodné „právo české“, které dosud platilo pro domácí „dědice“ a „hosty“.

Chalupníci

Horší bylo původně postavení té části lidu selského, která vzešla z někdejších otroků a byla odevzdána na svých pánech i osobně závislá. Byli to většinou chalupníci s nepatrným kouskem polí, později podsedkové, kteří nejen byli vázání k nejtěžším povinnostem, k robotám, nýbrž byli také připoutáni k zemi, nesmějíce se stěhovat, ale naopak mohli být od svých pánů kdykoliv vypuzeni.

Závislost sel. lidu v 12. stol.

Celkem se zdá nepochybně, že převážná většina selského lidu našla koncem 12. století, kdy k nám počalo pronikat, „právo německé“, a nepochybně již dříve, byla v postavení závislém, sedíc na půdě, o níž nemohla volně rozhodovati a k níž neměla práva vlastnického ani dědického, leč jenom více méně omezené právo užívací a z níž byla jejímu pánu povinna rozličnými platy a někdy i robotami. U většiny byla to původně toliko závislost majetková, nikoli také osobní, jako pozdější poddanství. Kdežto nad otroky a nesvobodným služebnictvem vládl jejich pán zcela neomezeně, neměl původně nad osobami svobodných lidí, na jeho půdě usedlých – nad dědici a hosty – jakékoliv moci.

Teprve od polovice 12. století podařilo se některým ústavům duchovním, klášterům, dosáhnouti od panovníka pro lidi, osedlé na jejich statcích, osvobození od některých veřejných povinností a služeb, ale tak, že těmito povinnostmi a službami byli povinni těmito ústavům (klášterům), na jejichž pozemcích seděli. Tak nabývaly tyto ústavy nad lidmi, kteří původně byli na nich jen hospodářsky závislí, těch práv, která dříve nad nimi vykonával kníže a jeho úředníci, totiž práv veřejných, k jejich závislosti hospodářské přistupovala teď také závislost osobní. Dověšení a zevšeobecnění tohoto vývoje jest teprve dílem 13. a 14. století, teprve v tuto dobu, současně se zaváděním německého práva nás, k věcné závislosti selského lidu na pánech půdy, na níž seděl, připravila se také závislost osobní, poddanství, jež se stále stupňovalo

Zřízení vsí

Poznavše společenské a právní poměry selského lidu našeho v době před uvedením „německého práva“ k nám, chtěli bychom zajisté věděti, jaké asi bylo zřízení vsí, v nichž lid ten byl usazen. Bohužel nelze o věci této pověděti nic bezpečného. Protože ke vsím patřivaly lesy a pastviště, jichž obyvatelé společně užívali, a protože mívali jisté společné povinnosti plynoucí ze společného ručení celé vsi za činy spáchané v jejím obvodu, bylo k tomu třeba nějakých orgánů správních a výkonných. V listinách nacházíme pouze nemnohé zmínky o vesnických kmetech, kteří bývali jakýmsi druhem vesnických starostů. Soudívá se, že tito vesničtí kmeti s obecními hromadami spravovali obec, vyřizovali domácí spory a vykonávali nižší úkoly správní, je také možné, že kmety sluli vesničtí hospodáři vůbec. Naše vědomosti o zřízení staročeské vsi jsou nad míru chudé – Plněji se vesnické zřízení vyvinulo teprve po zavedení „německého práva“

Poměry selského lidu od zavedení práva německého

(opis – neupravováno)

Propůjčování půdy jednotlivcům

Vývojem předešle naznačeným se stalo, že se do konce 12. století náš lid octl valnou většinou v postavení dočasných nájemníků půdy, kterou vzdělával. Takový nájemce držel půdu a užíval nejčastěji do konce života, někdy bylo její užívání vyhrazeno i jeho potomkům, jindy opět mohl býti zbaven půdy podle vůle pánovy.

Nastává otázka, která se vytvořil tento nový způsob propůjčování půdy, její dědičné pronajímání. Někde, jak se zdá, tento nový způsob dědičného pronajímání půdy vytvořil se snad přímo mezi lidem selským, na venkově, tím, že sedlák původně svobodný dává se i se svým statkem v ochranu a závislost např. kláštera nebo světského pána, vyhrazoval si nejen doživotní užívání tohoto statku, nýbrž i dědičné právo k němu, ale vlastní kolébkou dědičného nájmu byla půda městská. Jako na venkově, tak i ve městech propůjčovaly se kusy pozemků, domy, vinice a podob. k užívání. Je pak možno pozorovat, že se vedle dočasného propůjčování ujímá propůjčování dědičné, zvláště u domů, u nichž dočasný držitel by nedbal o nezbytné jich vydržování, a u vinic, jejichž výnosnost stoupá teprve dlouholetým pečlivým vzděláváním.

Dědičný nájem hromadný

Při tom však vedle dědičného propůjčování půdy jednotlivým nájemcům vyskytuje se i dědičný pronájem hromadný, jehož se užívalo při zakládání nových osad. Záležel v tom, že půda pro novou osadu byla rozdělena na úděly pokud možno stejné, jež se pak příchodem osadníků jim propůjčovaly v dědičné držení za stejných podmínek. Tyto podmínky bývaly stanoveny slavnostním privilegiem, platným pro celou osadu a určujícím právem, povinnosti i právní postavení osadníků vzhledem k pánovi půdy – Úděly půdy, přesně a pravidelně vyměřené a jednotlivým osadníkům vykázané, sluly u nás „lány“, což souvisí se slovem „léno“ (něm. Lehen) a ukazuje tak, že mezi osadníky a pánem půdy panuje jakýsi poměr lenní, neboli manský. Tento způsob pronajímání půdy vznikl v Holandsku a dostal se k nám z Německa, proto byl u nás označován názvem „práva německého“. Samo pronajímání půdy způsobem právě vyloženým – pronajímání lánů – bývá nazýváno soustavou lánovou. Je jisto, že teprve německá kolonisace má vůbec nemalý význam pro vývoj selského stavu u nás a je proto třeba povědět o ní několik slov.

Kolonisace

Kolonisace, t. j. osídlení zemí českých přistěhovalci německými rozlila se u nás ve 13. století plnou silou. Němečtí osadníci usazovali se hlavně v pohraničních našich krajinách lesem porostlých, mýtili lesy a proměňovali je v ornou půdu. K tomu působily hlavně kláštery a ústavy duchovní, které měly mnoho půdy nevzdělané a nedostatek pracovních sil, později králové čeští a markrabí moravští a konečně i bohatá šlechta naše. Na Moravě byla německá kolonisace nejvíce podporována olomouckými biskupy, zvláště současníkem krále Přemysla II. – biskupem Brunem. Osazování německých kolonistů dalo se vždy i na újmu obyvatelstva domácího, Rýmovaná kronika Dalimilova (z počátku 14. věku) vypravuje o králi Václavu I., že kázal ze Stadic rozehnati svůj rod a tu ves Němcům dáti, že král „nedbal na pány a rozdělil Němcům dědiny (selské statky v lány)

Právo zákupní

Noví osadníci dostali od pánů půdu, na které se usazovali, zápisem (hamfeštem), jímž se stanovila jejich práva a povinnosti. Jejich soubor se nazýval u nás právem německým na rozdíl od práva českého, jímž se řídilo obyvatelstvo domácí. Toto právo německých kolonistů sluje někdy právem dědičným, někdy též právem zákupným nebo podacím, protože osadníci za propůjčení půdy platili jistou sumu peněz, které se česky říkalo „podací“.

Němečtí kolonisté bývali zpravidla osvobození od veřejných platů a povinností, jež tížili dosud obyvatelstvo domácí. Ale hlavní předností německého práva bylo, že se jím zajišťovalo kolonistům dědičné držení a užívání pozemků. Právo to přinášelo i veliký užitek pánům půdy, neboť osadníci platívali hned napřed značenou sumu zákupnou a zajišťovalo vrchnostem stálý roční důchod z pozemků dříve nevýnosných

Není proto divu, že se toto německé právo u nás rychle, a možno říci, že již před válkami husitskými valná většina závislého našeho selského lidu držela půdu v nájmu dědičném dle práva německého. Toto právo stalo se tak nad míru důležitým činitelem ve vývoji našeho selského lidu a proto je nutno, abychom se s ním blíže seznámili.

Zakládání osad

Zakládání osad na právu německém dělo se obyčejně tak, že pán půdy učinil smlouvou s podnikatelem, jemuž se říkala lokátor, ten pak se postaral o potřebné kolonisty a vše s nimi vyjednal. Takovými podnikateli bývali často měšťané nebo i členové drobné šlechty, kteří si tak opatřovali zisk.

Z povinností podnikatelových hlavní byla opatření osadníky, vyměření půdy a rozdělení ji na lány. Obyčejně také podnikatel přijímal povinnost vymáhati od osadníků stanovené platy a pánovi odvésti hned napřed jistou sumu peněz, vyměřenou dle počtu lánů, které se říkalo „laudemium“, česky „podací“ nebo „návod“, německy „anleit“. Naproti tomu nabýval lokátor také značných práv a výhod. Na Moravě se stal obyčejně dědičným rychtářem, fojtem, nově založené osady, k tomu dostával 1 – 5 svobodných lánů, dovolováno mu zříditi si krčmu, mlýn, lázně, kovářství, pekařství, řeznictví nebo jinou živnost, mimo to připsána mu jakožto jistá soudní pravomoce nad osadníky a část důchodů ze soudních pokut.

Povinnosti osadníků

Hlavní povinností osadníků bylo platiti z údělu půdy – z lánů, jenž míval obyčejně 60 korců=90 měřic, pevně stanovený roční plat, zvaný úrok. Výše tohoto úroku bývala nestejná. Ve 13. století platívalo se z lánů čtvrt, půl a celá hřivna stříbra = 20, 40, 80 Kč, ve 14. věku, kdy úrok býval stanoven na kopy grošů pražských, platilo se z lánů obyčejně po kopě = 50 Kč. Od konce 13. století bylo pravidlem platiti úrok ve dvou lhůtách, polovinu o sv. Jiří, druhou o sv. Havle, kromě peněžitého úroku odváděli osadníci rozličné dávky naturální – polní plodiny, drůbež, vejce apod. Od placení těchto dávek bývali osadníci na několik prvních let po založení osady osvobozováni.

K robotám osadníci na právu německém původně nebyli pánu svému povinni, ale později se k nim přece zavazovali. Roboty byly tehdy velmi nepatrné: 3 – 4 dni z lánů do roka, nepočítaje v to povinné „výpomoci v nouzi“.

Výsady osadníků

Význačnou stránkou německého práva bylo, že osadníci bývali osvobozeni od všelikých platů a robot veřejných nebo zemských, které těžce doléhaly na domácí lid selský. Ale později přijímají také u nás osadníci postupně rozličné platy a povinnosti veřejné. Starobylá řádná každoroční „daň míru“ docela zanikla. Za to vždy častěji bývala od druhé polovice 13. století vymáhána daň neboli berně mimořádná, která bývala vybírána někdy ode všeho obyvatelstva – berně všeobecná, jindy pouze od měst a klášterů – berně zvláštní. Berně platila se především z pozemků, mimo to z dílen řemeslnických, mlýnů a hospodářství. Šlechta, kláštery a ústavy duchovní domohly se časem výsady, že měly ve vlastní režii, platilo se tedy z pozemků, mlýnů a dílen pronajatých – dle pozdějšího názvosloví bychom řekli, že se berně platila pouze z rustikálu a nikoliv z dominikálu. Platiti berni bylo tedy těžkou povinností selských nájemců, kteří mimo to byli povinni odváděti svému faráři a biskupovi jisté platy a dávky jakožto desátek.

Německé právo činilo sedláka dědičným nájemcem půdy, ale vlastníkem půdy zůstával pán. Sedlák byl pouze dědičným uživatelem najaté půdy a za jistých podmínek bylo mu někdy volno své právo ke statku prodati, při čemž ovšem vlastnické právo pánovo nesmělo býti porušeno. Toto zvláštní postavení tehdejších sedláků dobře se obráží ve slovech Tomáše ze Štítného, který praví, že „dědina (selský statek) jest pánova, ale člověk boží“. Jako tu setkáváme se u šlechtného vládyky i jinde s názorem, že půda, kterou sedlák vzdělává, jest majetkem pánovým, že však pán jest povinen nechati sedlákovi svobodné užívání půdy, z níž platí úrok, a poskytovat mu ochrany právní.

Omezování volnosti sedlákovy

Volnost sedláková prodati neb přepustiti statek byla rozličně omezována: statek směl býti prodán pouze s dovolením pánovým. Již ve 14. století nemohl tedy sedlák odejíti ze svého statku bez svolení pánova. Ani dědičnost najatého statku nebyla neomezená. Nebylo-li

oprávněných dědiců, uvolněný statek spadl na pána jeho jako odúmrtí. Ale již koncem 14. a počátkem 15. století některé vrchnosti u nás zříkaly se práva odúmrtí dobrovolně.

Pravomoc vrchností

Uvedli jsme, že již v druhé polovině 12. století některé duchovní ústavy u nás domohly se toho, že lidé osedlí na jejich statcích byli panovníkem osvobozeni od některých platů a povinností veřejných, ale tak, že někdy ústavům těm přiznáno právo konání oněch povinností a platy ony vymáhali pro sebe. To pokračovalo i ve století 13., ale soudní pravomoc nad těmito lidmi až do polovice 13. století vykonával král a jeho úřady. Teprve od polovice 13. věku přiznává duchovním ústavům soudní pravomoc nad jejich lidmi, nejprve pravomoc nižší s výjimkou věcí hrdelních, později ve 14. století i pravomoc vyšší, hrdelní, t. zv. poprava. Po příkladu ústavů duchovních domáhali se také světské pánové soudní pravomoci nad lidmi sedícími na jejich půdách a ve stol. 14. ji také vykonávali, a to jak nižší, tak i vyšší, hrdelní.

Tím způsobem někdejší hospodářská a pouze soukromá závislost selského lidu našeho na pánech půdy proměnila se v závislost osobní a veřejnou. Pán byl nyní vskutku jejich vrchností a oni jeho poddanými. Již v době předhusitské dospěl tento vývoj tak daleko, že r. 1402 vynesli páni na soudě zemském náleze, že „úročný člověk poddaný nemůže pohnati pána svého na soud zemský“. Tato zásada nebyla sice obecně platná teprve po válkách husitských, ale náleze z r. 1402 jest velmi příznačný pro poměr předhusitských pánů k jejich poddaným. Máme také zprávy, že již koncem 14. věku poddaní sedláci při nastupování nové vrchnosti skládali jí slib věrnosti s poslušnosti.

Soudní pravomoc nad poddanými

Vyložíme ještě, jak byla vykonávána soudní pravomoc nad lidem poddaným. Pokud šlo o věci těžší, hrdelní, bývaly rozhodovány na valných soudech, konaných obyčejně třikráte nebo jen jednou do roka v přítomnosti všech osadníků a za předsednictví vrchnosti, nebo jejího zástupce. Na některých panstvích bylo však vykonávání hrdlení pravomoci nad vesnickými poddanými od vrchnosti svěřeno některému blízkému městu.

Nižší pravomoc soudní přenechávaly vrchnosti místním rychtářům, úřad rychtářský býval zpravidla svěřován zakladateli osady, t. j. podnikateli neboli lokátorovi dědičně. Kde nebylo rychtářů dědičných, býval rychtář dosazován vrchností, jen zcela výjimečně volila si rychtáře osada sama. V každém případě se rychtář v našich zemích jeví zřízencem vrchnosti, spory osadníků rozhodoval však společně s vesnickými kmety neboli konšely. Zdá se, že i konšelé – obyčejně bývali čtyři – byli původně ustanovováni vrchností. Před soud rychtáře a konšelů náležely pouze věci lehčí. Všechna těžší provinění proti životu, cti a majetku byla pravidelně vyňata z jejich pravomoci.

Zhoršení poměrů poddanských po „Bílé hoře“

(opis – neupravováno)

Vzrůst osobní nesvobody poddaných

Ranou bělohorskou ztratil lid svobodu náboženskou a také jinak ještě zhoršil se stav poddaných sedláků: jejich osobní nesvoboda vzrostla v míře nebývalé. Příčinou tohoto neblahého zjevu nebyl ovšem sám převrat bělohorský, leč i jiné okolnosti, jež zaviněny byly událostmi a poměry po něm nastalými, především dlouhou vojnou 30letou.

Již za této války na místo starých domácích vrchností nastoupily valnou většinou vrchnosti cizí, lišící se od poddaných řečí i náboženstvím, bez citu pro poddaný lid a jeho potřeby – vrchnosti, které se byly povznesly hlavně službou vojenskou a proniknuty byly vesměs bezohlednou touhou po moci a bohatství. Ve vrchnostenských rádech doby pobělohorské ozývají se proti poddaným tóny velmi ostré, pokuty poddaným hrozící jsou neuvěřitelně kruté, zvláště kruté – někdy i na hrdle – měli poddaní býti trestáni dopustili-li se

pychu v panských lesích a vodách. V artikulích soudních doby té čteme např.: „V lese sekal-li by kdo bez povolení nebo včely v panských lesích by vyloupal, ten na hrdle i statku trestán býti má:.

Veliká nouze o poddanské pracovníky, nastala v době pobělohorské, vedla k zostřování předpisů proti volnému stěhování poddaných, a to jak hospodářů, tak i čeledí, předpisy ty hrozily poddaným, kteří proti reformačnímu násilí snažili se unikati útekem do ciziny, budou-li dopadeni. Odnětím majetku a trestem smrti. Vzrůst osobní nesvobody jevil se také tím, že si vrchnosti větší právo na děti poddaných a užívaly děti dospělejších ke konání rozmanitých služeb ve dvorech i v zámcích. Bez zvláštního vrchnostenského svolení nesměly děti jíti na řemeslo nebo na studie. Po 30tileté válce stalo se pravidlem, že ke každému sňatku poddaných bylo potřebí povolení vrchnosti. Právo nositi zbraň a užívatí jí bylo poddaným zakázáno již v době předbělohorské a zákaz ten obnoven r. 1627: „Lidem poddaným po vesnicích i čeledi jich pod pokutou 10 gr. č. zakazuje se s ručnicemi jezdit, chodit a jich užívatí“ právo vařiti pivo pozbyli poddaní již v době předbělohorské a později utužena povinnost poddaných bráti a šenkovati pouze panské pivo, víno a pálené. A ještě jiné omezování poddaných nastalo po Bílé hoře, následkem čehož byli sedláci hospodářsky nemilosrdně vykořisťováni.

Vzrůst platů a dávek

Pokud jde o platy a dávky poddanské, dlužno řídi, že nebyly zvyšovány tak jako roboty. Vedle platů peněžitých byli poddaní povinni i k rozličným dávkám naturálním, jež byly rozmanité, hojné a také velmi obtížné, dávky ty byly : husy, slepice, vejce, oves na krmení, husí prach, nedrané peří, plodiny lesní a sušené houby, někde též kapouni, kuřata, pšenice, žito, hrách, cibule atd.

Zvětšení robot

Nejcitelněji zhoršil se stav poddaných zvětšením robot. Na konci doby předbělohorské roboty u nás nebývaly veliké. Robotoval se z lánu 4 – 12 dní do roka. Po vojně 30tileté poměry poddanské ve příčině robot zhoršily se značně. Všechny závazky poddaných byly již samy sebou těžké a nedivíme se, když vrchnosti vymáhaly na poddaných plnění závazků a povinností a tyranstvím, že v poddaných sedlácích bouřila se krev, nabádajíc je k sebeobraně.

Poddaní utiskováni jsou kromě na panstvích soukromých, biskupských i královských, na statcích panstva, které o sobě hlásalo, že jest věrně katolické... Všude vedlo se předkům našim strašně. Jen málo bylo panských úředníků, kteří v porobeném českém sedlákovi viděli člověka, tvora božítého, jenž také má nároky na trochu lidskosti. Jedním z takových úředníků byl Jan Erazim Wegener, zámecký hejtmán hraběte Losyho, jenž pravil, když český sedlák všechnu robotu, kterou mu vrchnost ukládá, všechny kontribuce a těžké útisky, jež snášeti musí, jakož i všechny škody, jež mu žoldáctvo způsobuje, trpělivě snesl, že právem může býti vřaděn v počet svatých mučedníků...A žalovali-li ztrýzněný a vysátý sedlák u úřadů – opovázlivost svou pykal karabáčem, posazením na dřevěného osla, vržením klády, do želez.....

Paměti milčického rychtáře Vaváka

Milčický rychtář Frant. Jan Vavák, samouk a selský spisovatel, vypravuje ve svých „Pamětech“ o robotě takto: „Byla to ukrutnost tatarská, turecká, byla to týdenní práce na vrchnostenském statku, ukrácení zdraví, oloupení selského pozemku, ztráta rodů, zkrácení celého národa, ztupělost lidí, cesta k podvodům a lsti, nedokonalost víry, záhuba dobytka, veřejná morová rána. Byla již škoda na dětech neboť již každý v letech mladých musil na robotu. Za vykonanou práci jednoho dne dostal každý robotník plíšek. V sobotu celá ves mužská dostavila se na zámecký dvůr a kdo neměl dostatečný počet plíšků, byl ihned bit. Rozstonal-li se někdo bylo mu robotu nahrazovati buď prací nebo penězi. Když jen čtvrt dne nepracoval a tři čtvrti ano, bylo mu počítáno, jako by nepracoval celý den. O žních bývalo sedlákovi nejhůř. Tři dni v týdnu musel jeti na mandele a 2 silné žence musel vypraviti na čtyři neděle z domu ven. Nemohl-li dostati silného žence, dosadil chlapce, který hlídal rance nebo nosil vodu, ale za to musel drábovi dáti 3 zlaté. Velmi zlá bývala robotna na rybnících.

Ráno, když svítalo, hnali sedláky k lovišti a bili toho, kdo se opozdil. Téměř celý den byli ve vodě. Panští úředníci a sluhové odnášeli si ryby tajně v botách, ale jestliže robotník sebemenší rybičku si schoval, dostal bití a musel rybičku odnésti tam, kde ji vzal. Drábové a panští sluhové posílali ženy své i do chalup pro vejce, hrách i obilí, a nedal-li kdo, mstil se dráb karabáčem. V lese sedlák nesměl práskati bičem, sice byl od myslivce zbit, Chtěl-li se myslivec pomstít, šel za sedlákem na pole a vstrčil mu oka do kapsy. A pak spustil: „Ty oka nalikuješ!“ a hned ho vedl k lesníkovi“ tu byl bit, do strašlivé stolice ho zašroubovali, krk, nohy, ruce pouty připjali a řezali ho. Mnozí lidé byli z toho do smrti mrzáky. Když pán přijel na pole, bývalo nejhůře, Byl-li kdo vzadu, hned ho dráb ukrutnou ranou popohnal a viděl-li to pán, dal bít znova nebo bil sám. Když pán sedláka bil a ztratil přitom zlaté koflíčky od košile, musel je sedlák zaplatit. Vše, co měl sedlák pěkného, pán si obyčejně přivlastnil. I selská domácí zvířata zakoušela trýzeň roboty a nevolnictví. Domovní psi měli na krku uvázané těžké klacky, aby nemohli v lese honiti panskou zvěř. Viděl-li myslivec, že něčí pes by měl dobrou kůži na boty bezevšeho si jej zastřelil.

Vesnice po válce třicetileté (opis – neupravováno)

Zpustošení země a obcí válkou 30iletou

Nynější doba naše spočívá na březích století 17. a 18., které však dosud jsou u nás málo probádány a známy. V nich děly se veliké a osudné poměry od vojny třicetileté počínaje a hluboko dotýkaly se všeho života našeho lidu.

Velikou spoustu zanechala po sobě ona dlouhá válka ve všech zemích, kudy vojska táhla a kruté děly se bitvy. Stopy její podnes viděti téměř všude: zanikloť mnoho obcí a kde jindy bývaly osady a role, spatřuje se ještě nyní les a lad. Tu zanikl bývalý život, jinde se opět vzrůstal v dobách pokojnějších, dědiny se časem zalidňovaly, vzdělávaly a tak opět vzrostly. I všeliké jiné poměry lidu, jež ona válka svými následky zhoršila, ponenáhlu se opět zlepšily. Poznáváme to nejlépe ze starých pamětí nebo z nejspolehlivějších pramenů tehdejších, z úředních popisů, jež se konaly hlavně v letech 1669 až 1679, kdy „visitační komise“ všechna panství prohlédla, popsala a někde k tomu i nějaké poznámky přičinila.

Visitační komise

Členové komise byli: Celestin, probošt rajhradský a Augustin z Landskronu z Olomouce, páni Markvart Jiří z Věžník, Jan Bedřich z Minkovic, Mikuláš Hynek svob. Pán z Ostešova, Václav Zikmund z Žalkovic, Jan Arnošt Allmann, Jan Pech aj. Tyll.

Obecný sněm země moravské, uznávaje takový popis Moravy za dílo velice důležité, zvolil ze sebe výbor: „revisní komise“, jenž by popis ten přehledla a opravil. Zvoleni byli k tomu: 2 členové ze stavu duchovního, 2 z panského, 2 z rytířského a 2 z měšťanstva.

V kraji znojemském pracovala komise v letech 1671 až 1674. Úřední tyto popisy obsahují zprávy o každé obci: 1) kolik tam bylo v době popisu osedlých, 2) nově osedlých, které za války a po válce byly ještě pusté, ale v době popisu opět znova osedle, 3) nově pustých, když hospodář po válce se statku utekl, vyhořel nebo umřel, 4) starých pustých, t. j. stále od války opuštěných, 5) jak se osadníci jmenovali, kolik rolí a jaké měli.

Zprávy tyto jsou sice jenom pouhé číslice a jména, ale přes to hovoří smutně a dojemně, byť i stručně, ukazující potomkům, co naše vesnice tehdy utrpěly a jaké byly poměry v nich. Jsou to tedy věci velmi důležité.

Kraje nejvíce zpustošené

Za války nejvíce utrpěl kraj brněnský a znojemský. Tehdy zpustošeny četné budovy veřejné, školy, kostely i lázně, a tím smutnější byl pohled na pokleslé dědiny. Ale některé vrchnosti neměly slitování nad velikou zkázou země, utiskovaly poddané, takže poddaní i velké

statky opouštěli a ze země utíkali. Tak vznikly statky, či domy „nově pusté“. Jak z uvedeného je patrné, byl pohled na naše vesnice po třicetileté válce velmi žalostný.....

Poddanství selské a stav náboženský za císaře Karla VI.

(opis – neupravováno)

Vylíčil jsem již, kterak po ukončení třicetileté vojny poddanství selského lidu u nás bylo více a více utužováno, kterak vrchnosti vymáhaly na svých větších a těžších povinnostech, kterak zejména roboty vzrůstaly, takže poddanství našich sedláků a chalupníků změnilo se v úplné nevolnictví a porobu. Není proto divu, že tento nesnesitelný stav vyvolával u sedláků mocné hnutí, jež na mnohých místech projevilo se i krvavými bouřemi. Tato hnutí a selské bouření nutilo vládu ve Vídni, aby poměrům poddanským věnovala pozornost.

Robotní patent

A tak dne 28. června 1680 vydal císař Leopold I, první robotní patent, který znamená počátek snahy státní vybaviti poddané z naprosté libovůle vrchností a zákonitými předpisy uspořádati vzájemný poměr obou stran. Stalo se to ovšem jenom té příčiny, že se poznalo, že utlačování a trýznění selského lidu může těžce poškoditi samý stát. Jádro tohoto patentu spočívá v tom, že jím byl dosti určitě vymezen obor práv i povinností poddaných a vrchností. Vrchnostem se tento patent ovšem nelíbil a poroto přemýšlely, kterak by jeho ustanovení dalo se obejít. A dařilo se jim po přání, takže po vydání tohoto patentu se stav poddaných pranic nezlepšil.

Nespokojenost selského lidu

Tak znenáhla vzrůstala nespokojenost selského lidu již za Leopolda I. i za Josefa I., až konečně za císaře Karla VI., posledního mužského Habsburkovce, přešla ve zjevnou vzporu, Když selských bouří stále přibývalo, vydal císař r. 1717 druhý robotní patent, jehož nejdůležitějším ustanovením bylo, že poddaným dovoleno podávati žaloby své na vrchnosti nejen u úřadů krajských, nýbrž odtud, že se mohli odvolati k místodržícím, ba prostřednictvím české dvorské kanceláře až k císaři. V praxi tento patent poddaným valně neprospěl. Otázka poddanská i teď luštěna byl pouze polovičatě, ač vláda Karlova odhodlala se později k několika krůčkům ve prospěch poddaných. V Praze zřízen byl před, který vyšetřoval různice a neshody mezi vrchnostmi a poddanými, a ustanoveni zemští advokáti, jejichž úkolem bylo raditi zdarma poddaným v procesech s vrchnostmi.

Pronásledování nekatolíků

Z těchto zřízení selští poddaní porobou otupělí a vzdělání postrádající, nedovedli patřičně těžiti. Stav jich z příčin náboženských, pokud se nechtěli přiznati k víře katolické, i pro nesnesitelné poměry poddanské byl stále nevýslovně bídný a proto tisíce čes. lidu venkovského v první polovici 18. století prchali ze svých gruntů do ciziny. Pronásledování nekatolíků dosáhlo vrcholu císařským listem, vydaným pro Moravu 1726- Poddaní na venkově i ve městech měli do určité lhůty pod přísnými tresty státi se katolíky. Kacířští učitelé, kazatelé a prodavači kacířských knih měli býti trestáni na hrdle. Rodičům pochybné pravověrnosti měly i děti býti odňaty a dány ke katolickým hospodářům do služeb.

Třetí robotní patent

Když bouří selských a stíhání poddaných z panství neubývalo, vydal císař Karel VI. r. 1788 nový, třetí robotní patent, jenž nově upravoval poměr vrchností a poddaných. Rozhodný

krok ku zlepšení postavení poddaných bylo ustanovení dohledacího orgánu, jehož úkolem bylo bdít nad plněním předpisů tohoto patentu. Byli to krajští hejtmané, ustanoveni dozírat na zachovávání tohoto patentu, který sice hleděl vrchnostem vyjítí vstříc, ale který zároveň dýchal opravdovější blahovůli k poddaným. Než vrchnosti jednaly stále dle svého, následkem čehož lid nedal se uklidnit.

První selské bouře

Ještě roku 1738 došlo na několika stranách k selským vzpourám, které jako dříve vojenskou mocí byly potlačeny. Lidé rozvážní, kteří viděli až na kořen celé věci, uznávali, že třeba jest reforem oprav všestrannějších a pronikavějších. A o ty se pokusila doba následující, kdy v čele rakouských zemí stála císařovna Marie Terezie a její syn Josef II.

Opravné snahy Marie Terezie a Josefa II.

(opis – neupravováno)

Poměry náboženské

Za císařovny Marie Terezie neustávalo se v pronásledování nekatolíků. Náboženské komise, složené z nesháselivých katolíků, odnímalý protestantům knihy a snažili se pohnouti je k přestoupení na víru katolickou nebo k vystěhování do Sedmihrad. I vystupováno vždy rozhodněji netoliko proti protestantům, nýbrž i proti rozličným sektám, jež na Moravě, zvláště na Vsacku, vznikly již v dobách Karla VI.

Patent o mimořádných robotách a dávkách

Poměry poddanské, které i za Marie Terezie byly stále smutné, a zvláště práce robotní budily u sedláků vždy větší nespokojenost. Roku 1771 vydala císařovna Marie Terezie patent, prozatím pro Slezsko, jímž pro budoucnost povolen vrchnostem požadovati na poddaných jen těch služeb, které jsou obsaženy v jednotlivých smlouvách, v urbáři zapsaných. Ještě téhož roku 1771 vydán podobný patent pro Moravu a Čechy, čímž vrchnostenské libovůli v ukládání mimořádných robot a dávek měla býti učiněna přítrž.

Odpor vrchnosti a selské bouře

Proti tomu křesťanským duchem proniknuté katolické vrchnosti české i moravské zvedaly houževnatý odpor a tento odpor rozjitřil mysl týraného lidu robotného do míry, nejvyšší, takže na počátku r. 1775 vypukly krvavé selské bouře v Čechách i na Moravě. U nás zvláště v kraji jihlavském a znojenském nespokojenost mezi sedláky se zmáhala a sedláci a stále rozhodněji vzpírali se konati práce robotní. Vzpoua tato zasáhla tehdy i panství sádecké, k němuž již tehdy Štěměchy patřily. V lesonicích shlukl se lid selský a dopouštěl se výtržností a skutků násilných na statku i životě panských úředníků.

Robotní patent

Tu konečně k naléhání spoluvladaře Josefa II. vydán byl 1775 pro Čechy i Moravu robotní patent, jímž vyměřeny byly příští povinnosti poddanské. Jím byly odstraněny aspoň nejhorší zlořády. Poddaní měli do 21. prosince 1775 prohlásiti, zda chtějí tímto novým zákonem se řídit, převážná většina rozhodla se konati roboty dle nového řádu.

Snahy Josefa II.

Císař Josef II. byl přesvědčen, že všechny staré rády a právní poměry lidu i státu jsou škodlivé, proto odňal šlechtě všechny výsady a podrobil jí témuž občanskému i trestnímu právu, jako ostatní třídy obyvatelstva.

Císař Josef především horlivě se snažil, aby byl zlepšen stav lidu poddaného, neboť byl přesvědčen, že mnohými břemeny, která od vrchnosti lidu jsou ukládána, trpí nejen poddaný, nýbrž i stát jako celek. Chtěl především odstraniti těžké závazky poddanství, neboli nevolnictví selského.

Zrušení nevolnictví

Roku 1781 ohlásil dvorské kanceláři, že chce zrušit nevolnictví v českých zemích a zavést tam umírněné poddanství. Když pak stavové neosvědčily se v této věci povolnými, vydal 1. listopadu 1781 císařský patent o zrušení nevolnictví Čechách, na Moravě a ve Slezsku, jimž každý poddaný byl oprávněn vstoupit v manželství pouze na předchozí ohlášení a na bezplatný lístek ohlašovací. Poddanému bylo volno odstěhovati se také z panství a usaditi se, nebo službu hledati kdekoli v zemi. Poddaní mohli se dle libosti učiti řemeslům a umění a bez propustného listu jíti za svou výživou jinam. Mimo předepsané dávky neměly vrchnosti poddaným nic mimořádného ukládati.

Zastupování poddaných stížností

Ve sporných věcech mezi vrchnostmi a poddanými bylo postaráno o důraznější a rychlejší zastupování poddaných stížností se strany krajských úřadů. Vrchnostem zakázáno bylo ukládati poddaným pokuty peněžité, těžší tresty směly se ukládati jenom s povolením krajských úřadů.

Toleranční patent

Snahu pro náboženské snášenlivosti dovršil císař vydáním tolerančního patentu /: ediktu :/ r. 1781. jímž povoleno svobodné vyznání víry luterské, kalvinské a řecké nesjednocené. Katolická víra podržela i potom právo veřejného státního náboženství. Nekatoličtí poddaní mohli si stavěti své kostely a školy, kostel však nesměl míti zvonů, věží ani veřejného vchodu z ulice. Též jim bylo povoleno voliti si vlastní kazatele a učitele, jež si obce samy měly vydržovati.

Úprava daně pozemkové

Značné ulehčení chystalo se lidu selskému novou úpravou daně pozemkové. Nová pozemková daň měla býti rozvržena tak, že všeliký rozdíl mezi půdou panskou a poddanskou měl přestat. Císař nařídil, aby byla vyšetřena výměna všech pozemků, jejich hrubý výnos a peněžitá hodnota plodin. Na Moravě bylo vyměřeno plodné půdy 3,483.347 jiter, z čehož byly 2/3 pozemků poddanských a 1/3 vrchnostenských. Hrubý výnos půdy odhadnut na 17,173.168 zl. Z toho vyměřena pozemková daň 2,068.020 zlatých.

Odpor vrchnosti potěšení sedláků

Páni stavové všech zemí dědičných zdvihli proti všem opravám Josefovým veliký odpor. Sedláci uvítali zákony císařovy, směřující k jejich úlevě, s velkým potěšením. V některých krajích českých i moravských podaný lid odepřel všelikou poslušnost vrchnostem a zdráhal se konati robotní práce.

Odstranění oprav Josefa II.

Po smrti Josefově bylo prvním činem stavů, že předložili králi a císaři Leopoldu II. stížný list, v němž se dožadovali obnovy starého zřízení zemského i církevního poddanství i roboty. Poněvadž nespokojenost stavů s poddanskými reformami Josefovými byla houževnatá a obecná, rozhodl se císař Leopold odstraniti berní i poddanskou soustavu josefínskou a rozvésti patent Marie Terezií z r. 1775 od 1. května 1790. Míra poddanských povinností k vrchnostem určovala se tedy zase robotním patentem z r. 1775 a roboty a dávky naturální zaujaly opět dřívější místo.

Bylo tudíž zjevno, že lid selský se tak snadno nezbaví nenáviděné roboty. I vláda císa. Leopolda II. i jeho nástupce Františka I. smířila se úplně se zásadou, že nejlépe jest ponechati dobré vůli vrchností, chtějí-li se dohodnouti s poddanými o zmírnění nebo odstranění roboty – výkupem. To tedy byl konečný výsledek dlouhého jednání o zrušení tělesné roboty poddaných a spolu na dlouhou dobu zakončení vládních snah o zlepšení poměrů poddanských.

Selské bouře na panství sádeckém

(opis – neupravováno)

Příčiny povstání

Snad nikde na světě nenakládaly vrchnosti se svými poddanými tak bezohledně a tyranicky jako v českých zemích, kde cizácká šlechta neměla s domácím lidem žádného slitování. Není pak ovšem divu, když zlořády a útisky vrchností dosáhly vrcholu, že utýraným poddaným došla trpělivost a počali se bouřit, nabyliť konečně přesvědčení, že jim na světě nikdo nepomůže než oni samo sobě. Tak v Čechách i na Moravě propukávala častá povstání.

V kraji znojenském zvláště povstání z roku 1775 nabylo povážlivých rozměrů. Na panství jaroměřickém, lesonickém a sádeckém shlukl se lid selský v zástup několika tisíc mužů, přepadl zámky a dvory a trestal své sveřepé karabáčníky a trýznitele. Ale jako všechny dosavadní selské bouře byla i tato vzpoura krvavě potlačena zakročením krajských hejtmanů a vojska.

Původ povstání

Teprve když císař Josef II. vydal r. 1781 patent o poddanství, jímž zrušeno nevolnictví a r. 1789 nový patent, kterým co do zdanění sedláci i páni postaveni sobě naroveň, uštvaným poddaným poněkud ulevilo. Když pak nástupce Josefův tento patent zrušil, snažily se vrchnosti uvaliti na bedra poddaných co nejvíce daní, tu počal lid opět uvažovati o svých neblahých poměrech a chystali se k rozhodnému odporu proti tyranické vrchnosti. Příčinný popud k tomuto odporu byl dán císařskou vyhláškou o nové úpravě pozemkové daně r. 1817. Mezi utýraným lidem se totiž rozšířila zpráva, že zároveň s touto úpravou daňovou nařízena je také úleva v dávkách poddanských a zrušeny všechny robotí práce a desátky, že však vrchnosti tento císařský patent úmyslně zatajují. Mínění to rozšířilo se rychle po celé Moravě, nejdříve v kraji znojenském. Na některých místech lid žádal bouřlivě za uveřejnění tohoto domnělé utajovaného patentu. Když se tak ovšem státi nemohlo, odhodlali se naši uštvaní předkové ke zjevné vzpouře proti vrchnostem památného roku 1841.

Spiklenecké schůze

Na četných místech byly konány tajné spiklenecké schůze, na nichž odhodlaní sedláci vzájemnou přísahou se zavazovali, že nepovolí a že sousedům, kteří by robotovali všechno rozbijí a statky vypálí. Noční dobou od obce k obci kolovali oběžníky, t. zv. kurenty, kterými se sousedé vybízeli k odepření roboty. Panští drábové vyrovnávali vrchnostem vše, co robotníci zamýšlejí a jaké konají přípravy k všeobecnému odepření roboty, ale místa tajných spikleneckých schůzí nemohl nikdo nepovolán vypátrati. A tak ve dnech 21., 22. a 23. března 1821 konaly se bez překážky tajné schůze selské v Rudlicích na panství plavečském na Znojensku zavázali, že se roboty počínaje dne 26. března všeobecně má odepřít a zastaviti.

Rozsah povstání

První zprávy o tomto selském hnutí způsobily ve městech poplach, ale veřejné mínění přiklonilo se záhy úplně k utiskovaným sedlákům. Ve Znojmě byl tou dobou krajský komisař Linhart, který měl každý pokus vzbouření sedláků potlačit mocí k ruce měl setninu pěšáků, tři setniny jízdních vojínů a prapor cizích granátníků.

Ve druhé polovici měsíce března docházely moravského guvernéra od krajského komisaře ze Znojma i od ustrašených vrchností zprávy, že robotní vzpoura stává se všeobecnou a že sedláci jsou odhodláni na všecko. Vrchnostenské úřady byly touto selskou odhodlaností velice zstrašeny, zvláště když vešlo ve známost, že setnina granátníků vyslaná do Jaroměřic a na Sádek byla všude přijata s posměchem. V některých obcích měly hlavní slovo ženy, tak např. ve Starči, kde různé ženy robotníků prohlásily, že své muže, ozbrojené kosami a motykami, budou podporovat podávkami. Většina obcí smlouvaného dne 26. března

nejela na robotu, jednotliví sedláci, kteří přece šli na robotu, byli od ostatních sousedů ztýrání a domů zahánáni.

Poněvadž bylo patrno, že zbouření sedláci míní to se zastavením roboty doopravdy napomínali kněží lid s kazatelny, aby byl pamětliv svých povinností k Bohu, císaři a vrchnosti a hrozili jim časnými i věčnými tresty, nevrátí-li se k poslušnosti. Leč ani kazatelna neutišila znepokojených myslí a ještě je rozplameňovala. Byli však také kněží, kteří byli stejného smýšlení jako poddaní a dle toho také k sedlákům mluvili, zvláště farář jaroměřický živě hájil poddaného lidu a teprve po důrazném napomenutí s vyšších míst přinucen byl mlčeti.

Potlačení vzpoury

Protože robotní vzpoury neubývalo a naopak den ze dne přibývalo, nařídily státní úřady, aby náčelníci zbouření byli zatčeni a ostatní sousedé násilím k robotě přidrženi. Lid selský pokládal však zatčené náčelníky za mučedníky, kteří se obětovali za blaho ostatních a odepíral konání roboty houževnatě dál. A tak přes veškeré hrozby i mírné domlouvání prohlásili dne 6. dubna robotníci z 29 panství znojemského kraje, že rozhodně robotovat nebudou. Přes tento živelný odpor nařídil guberniální komisař na Znojemsku, že 9. dubna musí bezpodmínečně všude nastati konání roboty a pohrozil, že proti buřičům užije své vojenské moci a tělesných trestů. A skutečně komise počaly se sedláky nakládati nelidsky. Sedláci byli od vojáků z domů vyháněni, při tom pažbami bití a strkáni. Nicméně i potom jednotlivci prohlašovali, že nebudou robotovati. Takoví mluvčí vyli trestání holí, z nichž někteří hned po druhé ráně slíbili poslušnost. Tak bylo docíleno na panství sádeckém, lesonickém a jaroměřickém, že dne 9. dubna byla robot zahájena.

Císařský reskript

Aby konečně ve zbouřených krajích nastal klid a pořádek vydán byl císařský reskript, jímž se pobloudilým poddaným nařizuje další konání roboty a slíbuj se bedlivě vyšetření, která vrchnost svým nelidským jednáním tyto selské nepokoje zavinila. S tímto císařským reskriptem přijel 10. dubna dvorní rada Mayern, aby jej v jednotlivých panstvích veřejně vyhlásil. Když byla konána vyhláška tohoto reskriptu na panství sádeckém, vystoupili někteří sedláci násilným způsobem proti dvornímu radovi Mayerovi, pravíce, že mu nevěří, že jest poslán od císaře, když jim ukázal vlastnoruční podpis panovníkův, prohlásili, že by se císař na takový sprostý papír ani nemohl podepsati a chystali se reskript roztrhati.

Chování lidu po potlačení vzpoury

K vojenským důstojníkům choval se lid velmi zdvořile a pokorně. Důvěrnými rozmluvami chtěl vojáky sobě kloniti a přesvědčiti je, že veliké daně a roboty nemohou dlouho potrvati. Obce Starč, Roketnice a Římov byly pokládány za nejvzpornější. Vojenský strážmistr byv poslán se Sádku do Roketnice, aby se přesvědčil, je-li tam přibit císařský reskript shledal jej sice připevněný na kostelních dveřích, ale přetržený a opět papírem podlepený. Z rozmluvy s farářem se dozvěděl, že kostelník Prášek 20. dubna zpozoroval, že připevněný patent je přetržen a vedle na kostelních dveřích křídou česky napsáno: „Desátek přestane“. Kostelník písmo smazal a oznámil to faráři. Druhého dne z rána našel totéž napsáno na kostelních dveřích a znova to smazal. Třetího dne byl pachatel při psaní dopaden, byl to syn sedláka roketnického, ale jména jeho farář nechtěl strážmistrově pověděti, prose ho, aby o tom ničeho neříkal, ježto se obával, že ho sedláci vypálí.

Návrat vězněných náčelníků povstání

Náčelníci této selské bouře, kteří byli na počátku dubna zatčeni s uvězněni, úpěli v brněnských žalářích skoro 4 měsíce, teprve počátkem srpna se vrátili domů. Konečný výsledek této poslední robotní vzpoury byl sedlákům celkem nepříznivý. Poddaní nevidouce nikde jiskřky naděje, odevzdali se s tichou bolestí svému osudu. Síla jejich odporu byla zlomena. Teprve blesky a hromy revolučních událostí r. 1848 přinesly našemu venkovu úplné osvobození od staletého ujařmení.

Zrušení poddanství a roboty roku 1848

(opis – neupravováno)

Již před rokem 1848 celou společností i selským stavem zachvívalo tajemné tušení, že hodina osvobození se přiblížila, že rok 1848 přinese konečné rozluštění otázky poddanské i robotní. Tušení to došlo vyplnění.

Zrušení roboty

V době, která jakoby jedněmi ústy volala po zrušení roboty a ostatních břemenech poddanských, nemohla ani vídeňská vláda zůstati déle nečinnou. Na petici Čechů, podanou v březnu 1848 císaři s králi Ferdinandovi, odpověděla vláda, že závaznost k robotám má přestat v zemích koruny české nejpozději dnem 31. března 1849. – V Brně od 30. března do 13. května 1848 zasedal stavovský sněm starého způsobu, tento sněm na zprávu o úmyslu císaře, týkající se zrušení roboty, usnesl se o novém zřízení sněmovním, dle něhož na novém zemském sněmu moravském měl býti také zastoupen lid selský. Volby do tohoto nového sněmu byly vykovány s takovým kvapem, že již 31. května téhož roku sešel se nový sněm, kterému někteří posměšně říkali sněm selský, protože ze 260 poslanců bylo přes 100 sedláků.

A tento sněm zabýval se od počátku hlavně otázkou zrušení roboty a již 9. června usnesl se zásadně, >> aby na Moravě roboty i naturální desátky přestaly již 1. července 1848 a nikoli teprve koncem března 1849<<. Usnesení to bylo císařem potvrzeno a také skutkem uvedeno v život.

Tak byly 1. července 1848 roboty i desátky na Moravě způsobem zákonným odstraněny, kdežto v ostatních zemích rakouských přestala robota říšským zákonem ze dne 7. září 1848.

Radost s tohoto zákona byla po venkově ovšem nemalá. Po čem náš lid po staletí toužil, zač trpěl, bojoval, krvácel, toho se mu nyní dostalo. Nevýslovně blahý byl to pocit, jenž ovládal bývalého vrchnostenského poddaného robotníka, nyní již svobodného občana státního, podřízeného stejně jako jeho někdejší pán toliko moci veřejné. Doba selského poddanství minula nadobro a navždy. Zrušení roboty bylo prostě činem spravedlnosti, sedlákovi se jenom vracelo, co mu kdysi před věky bylo vzato: právo na lidsky žitý život....

Po revolučním roce 1848

(opis – neupravováno)

Svobodní sedláci

Ohromný převrat v postavení selského lidu, způsobený zrušením poddanství a roboty, nemohl rázem odstraniti všechny stopy neblahé minulosti. Svazek, který poddané s vrchnostmi po staletí vzájemně poutal, nemohl přes noc zaniknouti.

Úprava práva honebního

S osvobozením selských pozemků od všelikých břemen vrchnostenských souvisela úprava honebního práva. Sněm moravský usnesl se již v srpnu 1848 o zákonu honebním pro Moravu a pro celou říši vydán takový zákon 1849. Rušilo se jím provozovati myslivost na cizí půdě, a to bez náhrady a stejně bez náhrady zrušeny všechny honební roboty a služby bývalých podaných.

Patent o výkonu práv selských

Zákony o zrušení roboty a poddanství nebyla zrušena otázka práv někdejších poddaných na lesy a pastviny vrchnostenské. Právo bráti si dříví, klestí, pařezy a stelivo z lesů panských nebo pásti v nich svůj dobytek, měli poddaní skoro všude, právo to přiznaly vrchnosti sedlákům jakožto náhradu za všelike služby a dávky, k nimž se poddaní dobrovolně zavázali.

Roku 1858 vydán patent o výkupu těchto práv selských, výsledek tohoto zákona byl ten, že vrchnosti někde obcím poskytly určitý obnos peněžní nebo jim darovaly některé pozemky jako výkupné nebo odstupné. Ať se to dalo tak, či onak, sedláci vždycky pohořeli: náhrada nerovnála se nikdy a nikde úbytku, který tím obcím vzešel. Nicméně ustanovení tohoto patentu byla provedena hladce.

Svobodná dělitelnost selských statků

Z doby poddanství zůstala i po r. 1848 v platnosti některá ustanovení, která omezovala právo sedláckovo ke statku, zejména předpisy o dědické posloupnosti na statcích selských a neřízení proti přílišnému zadlužování a proti svobodnému jich dělení. Zemskými zákona vydanými na Moravě 1868 a v Čechách 1869 ustanoveno, že každý vlastník statku jest oprávněn se svým majetkem zcela svobodně nakládati, jej zciziti nebo odkázati celý nebo zčásti. Ale nadšení pro svobodnou dělitelnost selských pozemků bylo schlazeno hospodářskou tísni a v letech sedmdesátých, takže posléze 1889 vydán zákon říšský, jímž se vydávají zvláštní předpisy v rozdělování dědictví, dle nich mají mužští potomci přednost před ženskými, z dědiců stejného pohlaví pak starší před mladším, není-li potomků, přechází statek na pozůstalého manžela.

Význam obce vesnické

Jako nejnižší jednotka správní nabyla po roce 1848 značného významu obec vesnická, obec svobodná, která měla spravovati sebe své jmění sama zastupitelstvem voleným svobodně od občanstva, obci přiznáno též právo vybírati své zvláštní příspěvky na místní potřeby od občanů. Příspěvky tyto pak byly vyměřovány dle daní přímých. Obecním zákonem z. r. 1862 byl také vesnickým obcím vyměřen rozsáhlý obor působnosti týkající se zejména místní policie (ochrana osoby a majetku, policie polní, stavební, požární aj.), péče o školství a chudinství a správy obecního hospodářství finančního. K tomu se přidružovaly stále vzrůstající úkoly od úřadů státních obcím přikazované: pomoc při vybírání daní, při soupisu a sčítání lidu, při volbách do sborů zákonodárných, ve věcech vojenských atd., čemuž se říká přenesená působnost. Vesnická obec stala se tak důležitým nástrojem státní správy mezi selským lidem, jsouc zároveň významnou baštou jeho vlastní samosprávy. Její samosprávný ráz se zráčí nejlépe jednak v právu vesnického občanstva voliti si svobodně své zástupce a správce, jimiž jsou starosta obce s obecním výborem, jednak ve vlastním finančním hospodářství obecním.

*

Zlepšení hmotných poměrů selského lidu

Se vzrůstem politického významu a uvědomění selského lidu koncem 19. a počátkem 20. století souvisí také zlepšení jeho stavu hmotného. Zlepšení to bylo beze vší pochyby umožněno zrušením poddanství a roboty již r. 1848, ale nedostavilo se hned po tomto roce. Osvobození sedláků mělo zprvu i některé následky nepříznivé. Mladá svoboda sváděla mnohé sedláky k nedbalému hospodaření, pýše a rozmařilosti. Furiantství, pijanství a karbanu. Sedlák byl prost těžkých břemen vrchnostenských, ale také zbaven podpory v nouzi a neštěstí, jíž mu vrchnost poskytla nikoli z lásky, leč pro vlastní prospěch, byl zbaven výhod, jež mu plynuly z všelikých práv na užívání vrchnostenského majetku. A jeho usedlost byla zatížena dluhem vzešlým z výkupu roboty, který musel splátkami umořovati a z něhož platil úrok. Dobré ceny plodin hospodářských první léta po r. 1848 zvyšující výkonnost polního hospodářství, potlačovaly mu toto břímě.

Pokles ceny hospodářských plodin a jeho důsledky

Ale v letech sedmdesátých nastal obrat. Pro obilní soutěž cizozemskou klesly u nás ceny plodin hospodářských, takže se hospodáři zadlužovali. Následky tohoto zadlužení byly hromadné exekuční prodeje selských usedlostí. Dle Jana Koženého od r. 1868, kdy selská

půda v českých zemích byla zatížena 765 mil. Zlatých r. č., do r. 1902 přibylo skoro o miliardu, t. j. r. 1902 bylo jich 1630 milionů zl. r. č. A za tu dobu bylo v zemích koruny české exekučně prodáno přes 152 tisíc nemovitostí zapsaných v knihách pozemkových za vydraženou cenu 305 milionů zlatých rak. čís.

Tato čísla objasňují zřetelně hospodářskou tíseň v níž se stav selský ocitl na rozhraní 19. a 20. století před světovou válkou.

Paměti současníků od zrušení roboty až po světovou **válku** *(opis – neupravováno)*

Původ „sejpek“

Jako všude, tak i obyvatelstvo štěměšské přijalo zrušení roboty a nadšení. Se zrušením roboty počíná se také v naší obci vytvářet samostatné hospodářství obecní s volnými, na vrchnosti již více nezávislými občany.

Jelikož se zrušením roboty přestala i u nás podpora poddaných včas nouze a nedostatku (viz str. 60, ř. 6), rozhodli se gruntovníci štěměští, že v čas nouze a neúrody budou si vypomáhati sami. Usnesli se, že každý k tomu účelu složí určitou část obilí a sice žita, ovsa a ječmene na sýpce u starosty. A tak se skutečně i dalo. Ale časem se tyto rezervní zásoby tak zvětšily, že jednotlivci v jeho stavení počaly býti obtížnými. Usneslo se tedy tehdejším obecní zastupitelstvo postavit si slušnou budovu, neboli sýpku, kde by se toto obilí mohlo uchrániti. A to se stalo skutkem r. 1861.

Když později nastaly o obilí na sýpce uložené spory, rozhodlo v dubnu 1868 obecní zastupitelstvo, že právo na toto obilí mají pouze gruntovníci, kteří se stavby „sejpek“ účastnili. Byli to: Matěj Sochna celoláník č. 3, Matěj Vlárka ½ láník č. 49, Jan Dokulil ½ láník č. 4, Ant. Musil 1/3 láník č. 46, Pavel Hobza celoláník č. 6, Martin Kasáček č. 7, Antonín Janík 1/3 láník č. 9, Josef Hruža 1/3 láník č. 10, Tomáš Vrzal celoláník č. 11, Martin Špaček 1/3 láník č. 13, Marie Voburková celolánice č. 15, František Vondráček celoláník č. 16, Josef Brabence celoláník č. 17, František Trnka ½ láník č. 19, František Dokulil ½ láník č. 20, František Šindelář celoláník č. 22, František Hobza ½ láník č. 23, Ondřej Kovář celoláník č. 27, Josef Kasáček celoláník č. 25, Matouš Trnka ½ láník č. 26, Karel Sochna ½ láník č. 30, František Machovec ½ láník č. 31, Martin Bobek ½ láník č. 50, Tomáš Zvěřina ½ láník č. 51, Tomáš Voburka ½ láník č. 53, Tomáš Bobek ½ láník č. 54 a Josef Šoustal ½ láník č. 55.

Z obilí složeného na sýpce si pak jednotlivci půjčovali. Z míry půjčeného obilí musel pak každý dáti „mejtník“ obilí úroku. A tak se to dělalo až asi do roku 1890, kdy obilí si jednotlivci rozebrali, poněvadž dlužníci vypůjčené obilí liknavě odváděli.

Založení školy

Do roku 1864 přiškoleny byly Štětěchy do Předína. Návštěva školy však byla velmi chatrná ke škodě dětí štětěšských, neboť za špatného počasí se do školy vůbec jít nemohlo. Obyvatelé štětěští nahlížejíce jak pro tyto obtíže dětí jejich na malém stupni vzdělanosti se nacházejí, umínili si postavit školu vlastní. A tak koncem měsíce října r. 1864 byla škola ve Štětěchách dostavena. Byla to škola jednotřídní. Největší zásluhy o zřízení zdejší školy získal si školdozorce František Bláha, farář v Heralticích a předínský farář Rudolf Holásek. Prvním učitelem a správcem zdejší školy byl Martin Ryček.

Místo pro stavbu školy příliš šťastně voleno nebylo, poněvadž škola byla postavena na močálu, který ještě tehdy byl porostlý hustým rákosím, jemuž lid říkal „sejtí“. Močál ten byl prý zbytkem rybníka. Lid dosud místu před školou říká „V sejtí“. Škola prý stála 3.300 zl. r. č.

„Prajzi“ ve Štětěchách

V roce 1866 dne 12. července přirazila do Štětěch pruská hlídka hulánů. Před příchodem „Prajzů“ – jak lid říkal pruským vojákům – prchalo obyvatelstvo štětěšské do lesů, jelikož bylo přestrašeno hrůznými historkami o jejich řádění. Tvrdilo se, že „Prajzi“ řežou lidem nosy, uši, ženám prsa a že pašou všeliká násilí. Mnohdy útěk dal se tak kvapně, že provázen byl různými komickými příběhy, o nichž ještě dnes pamětníci s humorem vykládají. Později však se ukázalo, že pověsti, jež příchod „Prajzů“ předcházely, jsou pouhými výmysly a bajkami. Při tomto tažení pruského vojska byla obec naše od všelikého rekvírování uchráněna. Až na zpátečním tažení bylo v naší obci ubytováno něco přes 200 pěšího vojska královských pruských granátníků a vozatajstva, které se od 8. srpna až do 12. září bez ustání měnilo. Dne 12. září táhlo zde množství pruského vojska všeho druhu od 6. hod. ráno do 12. hodiny polední.

Koupě lesa „Drbálka“

Na počátku roku 1868 nastal spor mezi obcí štětěšskou a velkostatkem sádeckým o vlastnictví lesa „Drbálka“. Spor tento byl projednáván i soudně. Tehdejší obecní zastupitelstvo, aby učinilo konec sporům a soudním vyšetřováním, rozhodlo se, že les ten od velkostatku sádeckého koupí. Tak se i stalo. Za les bylo zapláceno 2.100 zl.

Požár v r. 1873

Dne 3. listopadu 1873 okolo 3. hodiny v noci vypukl v stodole Josefa Kasáčka čís. 25 neznámým způsobem oheň. Poněvadž bylo zcela bezvětrno, vyhořela toliko tato stodola. Škoda byla odhadnuta na 2.050 zlatých r. č.

Krupobití

V roce 1875 v noci ze dne 19. na 20. června byly Štětěchy postiženy silným krupobitím s vichřicí táhnoucí od jihu k severu, takže i mnoho stromů jak zahradních tak lesních bylo vyvráceno.

Požár

V roce 1876 dne 18. října o půl druhé hodině v noci vypukl ve stodole v čís. 10, jež náležela Josefu Hružovi oheň a strávil i jeho obydlí. Okolostojící stromy i bezvětrnost napomáhali velice, že zhoubný živel dál se rozšířit nemohl.

Postavení 2 nových křížů

Až do roku 1878 byl u obce Štětěch toliko jeden kříž a sice nad vesnicí u Frenštátu. V roce 1878 dala obecní rada pozůstávající z Františka Hobzy čís. 23 jako starosty, Jana Dokulila, prvního radního č. 4 a Tomáše Vrzala čís. 11 druhého radního, postavit dva nové kříže železné v kamenných podstavcích. Výlohy na kříže byly hrazeny z obecní pokladny.

Jeden kříž postaven byl u silnice pod dědinou a druhý nad vývozem vedle cesty na Valdorfku. 6. října r. 1878 byly oba kříže slavnostně posvěceny.

Neštovice

V roce 1880 vypukly mezi školní mládeží neštovice. Nemoc tato přenesla se i na dospělé, takže v měsíci červnu bylo asi 40 nemocných neštovicemi. Kolik případů bylo smrtelných, nepodařilo se pisateli zjistiti.

Požár v r. 1884

V úterý masopustní dne 26. února 1884 v 6. hodin večer vypukl v stavení Františka Obůrky čís. 15. požár, který strávil šest budov. Domek čís. 71 patřící Františku Fenikovi jsa dřevěný shořel až do základů a od té doby obnoven nebyl. Číslo 71. má nyní domek jiný. Jak, oheň vypukl není známo. Vyhořeli: Fr. Obůrka, Fr. Fenik, J. Ludvík, V. Horký, Fr. Dokulil a Grünerová Žofie čís. 16.

Požár v r. 1885

Dne 16. června 1885 o 2. hodině odpolední vypukl požár v budově čís. 10, patřící Maurici Bobkovi. Požár tento přičiněním obyvatelstva zůstal omezen jen na toto stavení, ač protější stavení Janíkovo několikrátě již chytalo. Příčina požáru neznámá.

Požár v r. 1886

Dne 18. října r. 1886 vyhořel domek čís. 47 patřící Janu Dokulilovi čís. 4. Oheň vznikl o 10 hodině dopoledne následkem prý chatrného komínu.

Přestavba školy

Dne 1. června r. 1888 započato bylo s přestavěním dosavadní školy jednotřídní na školu dvoutřídní. Na starou budovu přistavěno bylo 1 poschodí, v němž umístěny byly obě třídy. Z třídy staré upraven byl byt pro učitele a 1 světnice pro správce školy. Stavbu prováděl stavitel Křištof z Nové Říše. Přestavba školní budovy vyžádala si nákladu 5.639 zl. 64 kr. Připočteme-li k tomuto 3.300 zlatých, za něž postavena byla škola jednotřídní v roce 1864, stála nynější školní budova celkem 8. 939 zlatých r. č. 64 krejcarey. Svému účelu byla školní budova odevzdána posvěcením dne 22. října 1888. Ještě celý rok vyučoval obě třídy polodenně tehdejší správce školy Josef Hybášek. Teprve dne 17. září 1889 přišel první podučitel p. Ferd. Volas, takže teprve tímto dnem mohlo býti započato s pravidelným vyučováním v obou třídách.

První chřipka

V prosinci 1889 a v lednu 1890 vypukla v některých velikých městech nová epidemická nemoc lékaři influence neboli chřipka nazvaná. Nemoc tato v krátké době prošla celou Evropou a všemi vrstvami společnosti lidské nešetříc nikoho. Jevila se silnou rýmou, bolením hlavy s bolením v kříži. Nebyla však u každého stejná. U někoho vystoupila silně a trvala delší dobu třeba až 6 neděl, takže chřipkou postižený úplně zmalátněl. V takových případech musel býti volán lékař, neb se také stávalo, že z chřipky vyvinul se zápal plic, a mnozí zaplatili to životem. U někoho opět byla chřipka tak slabá, že postižený ani nevěděl, že by ji měl, maje za to, že má jen rýmu a tak nemoc přechodil. Štěměch dotkla se chřipka jen málo a průběh nemoci byl zde velmi mírný, takže na chřipku tehdy nikdo nezemřel.

Krupobití

Dne 20. srpna 1890 přehnal se večer kolem 9. hodiny prudká bouře s krupobitím a velikým vichrem. Táhla od Želetavy přes Dašov a zasáhla tak ovocnou trať u Širokých a

Mlýnských. Škoda, kterou na ovsích způsobila, odhadovala se na 3.000 zl. r. č. Pojištěných bylo málo.

Požár

Dne 23. listopadu 1890 vypukl v stodole čís. 23, patřící p. Janu Veškrnovi z neznámých příčin oheň, který stodolu a s ní spojenou kůlnu strávil. Příčiněním obyvatelstva se oheň nerozšířil. Štěstí bylo, že to dne padal těž sníh a přšelo, jinak by zajisté větší počet stavení lehl popelem.

Koupě zahrady „Baráku“

V březnu 1892 zakoupil obecní výbor zahradu za školou zvanou „Barák“ od p. Jana Veškrny, hostinského č. 23 za 240 zlatých r. čís. Zahradu tuto dalo obecní zastupitelstvo v užívání správci školy.

Sníh v květnu

Dne 13. května 1895 napadlo veliké množství sněhu, který zvláště v lese nadělal mnoho škody, neboť pod jeho tíží se lámaly větve i vršky stromů, čímž mnoho stromů ve svém vzrůstu bylo zastaveno. Také žito, které již vymetalo, mnoho škody utrpělo. Něco podobného stalo se již r. 1884, kdy 16. května napadlo tolik sněhu, že na hladkých saních se mohlo jeti. Škody však bylo prý poměrně méně.

Požár 1896

Dne 8. dubna 1896 večer o 10. hodině vypukl v stodole patřící Antonínu Peckovi čís. 17 požár, který v krátké době všecka hospodářská stavení i obydlí zničil. Zároveň vyhořel sousední hostinec, patřící pí Josefině Ludvíkové. K požáru dostavili se hasiči z Roketnice. Starostovi Ant. Peckovi shořelo asi 170 měr ovsa, žito, hrách, mouka, prádlo a veškerá píce i stelivo, takže druhého dne neměli ani co jíst ani co dobytku dáti. Mimo to uhořela mu 4 prasata. Ve vedlejším hostinci shořely slepice a veškeré prádlo nájemce hostince Jos. Šimáčka. Oheň tento byl prý založen ze msty, ale ze žhářství podezřelému se soudně ničeho nedokázalo, takže byl osvobozen.

Deštivé léto 1896

Červenec a srpen r. 1896 vyznačoval se častými dešti a zimou. Mnoho žita na poli vzrostlo, ač ho tehdy nabylo nadbytek. Muselo ho mnoho býti na jaře zaoráno, poněvadž ho mnoho vymrzlo. Ani ovsům se valně nevedlo, neboť musely posečené dlouho na poli pro deště ležeti, takže zrno buď ještě na poli nebo až ve stodole zčernalo a sláma silně zapáchala.

Sněhové vánice v říjnu 1897

Dne 6. října 1897 napadl sníh v takovém množství, že musel býti na silnici k Předínu vyhazován, aby mohly jezdit povozy. Metlo se několik dní. Rolníci měli sotva polovici žita zasetého a brambory a řepu většinou ještě na poli, neboť veškerá práce polní stálými dešti byly značně zdrženy.

Krupobití r. 1899

Dne 4. června 1899 zastihlo tratu v Širokých směrem od Valdorfky k Římovu krupobití, které žita v té trati jsoucí z polovice zničilo. Pojištění byli pouze 4 občané. Škoda se odhadovala na 1500 zlatých. Ovsům toto krupobití neuškodilo.

Požár v červenci 1899

Dne 12. července 1899 vypukl v domě Frant. Kasáčka čís. 11 z příčin neznámých na půdě oheň, jenž krov nad chlévy, obytným stavením a výměnkou zničil. Stodola a sýpka byly zachráněny. Ku pomoci dostavil se hasičský sbor z Předína.

Založení hasičského sboru

Jelikož v obci dosti často hořelo a pomoc hasičská přicházívala zpravidla pozdě, pociťovali obyvatelé štěměšší potřebu založiti si vlastní sbor dobrovolných hasičů. Propagátorem této myšlenky byl zvláště řídicí učitel Josef Hybášek. Myšlenka tato pak nacházela odezvy zvláště po posledním požáru stavení Fr. Kasáčka a tak v září 1899 dochází skutečně k založení hasičského sboru. Do sboru se přihlásilo 36 činných členů. Obec nákladem 800 zl. zakoupila stříkač a odevzdala ji nově zřízenému sboru. Výzbroj pořídil si sbor sám za 600 zlatých. Prvním předsedou sboru byl jeho zakladatel řídicí učitel Josef Hybášek, prvním náčelníkem byl učitel Augustin Komárek.

Krupobití 1902

Dne 27. července 1902 o 10 ½ hod. večer přihnala se veliká bouře od severozápadu spojená s krupobitím. Kroupy dosahovaly prý velikosti holubího vejce. Bouře trvala celou hodinu. Smutná byla ráno podívána na pole i na zahrady. Krup místy leželo ještě po kotníky. Brambory a zelenina byly rozbity a do země zatlučeny. Větve ze stromů byly uráženy a ovoce více než polovina bylo na zemi a co na stromech zůstalo, bylo roztlučeno. Nejvíce škody utrpěly pozemky blíže vesnice, takže se zdá, že obec a nejbližší okolí bylo zasypáno největší spoustou krup. Také mnoho oken bylo kroupami rozbito.

Jinovatka 1903 a 1904

V měsíci prosinci 1903 a lednu 1904 následkem velikých mlh a mrazů nahromadilo se na stromech množství jinovatky. Mnoho stromů se vyvrátilo nebo pod tíhou jinovatky polámalo. Na silnici od Štěměch k Předínu nezůstal snad ani jeden ze starších stromů ušetřen. Led pokrýval tyto stromy u silnice tak, že větve mnohých stromů tvořily jednu ledovou hmotu, která v září sluneční se leskla jako křišťálový domek. V lesích štěměšských bylo tisíce kmenů vyvráceno nebo v půli zlomeno. I v zahradách nadělala tato jinovatka mnoho škody.

Povaha roku 1904

Staří lidé dle této jinovatky již v zimě předpovídali, že bude v roce 1904 množství ovoce, ale že bude asi rok tento se vyznačovati velikým suchem. A nemýlili se v žádném směru. Jaro nastalo dosti brzo a práce polní se mohly včas a dobře obstarati. Počalo pěkně, žita bujela a ovsy se pěkně zakládaly. Vláhly bylo dosti, takže se lidé již na hojnou úrodu těšili. Najednou však přestalo pršet. Posledně pršelo, ač ne valně, 2. června. Od toho dne ani nakáplo až do 5. září. Horka stále přibývalo, takže teplota v měsíci červenci dosahovala ve stínu + 32°. Bouřek bylo málo a vždy bez deště. Blesk však často, jak bylo vypravováno, sjel do stavení a zapálil. Žitům, trávám a jetelům sucho mnoho neuškodilo, neboť se dobře zakořenily v květnu, ale ovsy, ječmeny, brambory, lny, otavy na lukách i polích byly odpraveny. Délka ova dosáhla sotva třetiny délky ova v jiných letech, zrno pak bylo nevyvinuté, drobné a bezmoučné. Otavy na lukách, ani jetelové nebyly pražádné a ani se neseckly. Na některých suších lukách ani dobytek se pásati nemohl, jak byly vyprahlé. Brambory zůstaly jako hrášky a teprve po deštích v měsíci září počaly poněkud růsti, ale i na novo klíčiti. Bylo jich málo a špatné. Ku konci září a počátkem října placeno za 100 kg bramborů 8 – 12 korun, kdežto v dřívějších letech kolísala cena za 100 kg bramborů mezi 1.60 K až 3 K. Ovoce suchem většinou opadlo, zelenina uschla. Stromky s dobrým

výsledkem očekávané, zaschly. Zalévání nepomohlo. Po celou dobu, co sucho trvalo, byla ve studních ve Štětěchách dostatečná zásoba vody a skoro ve všech byl znáti úbytek vody. V sousedních obcích museli prý obyvatele vodu z rybníků dovážeti. V mnohých místech i rybníky vyschly, nebo měly tak nepatrné množství vody, že ryby lekly.

Bouře a krupobití 1907

Dne 17. července 1907 snesla se nad Štětěchami veliká bouře s lijákem a krupobitím k 6. hodině večer. Táhla od severozápadu k jihu východu. Všechny polní plodiny v tomto směru ležící byly potlučeny, ovoce se stromů posráženo, stromy poškozeny a cesty vybrány.

Silnice k Dašovu

V měsíci červnu 1908 počala obec stavěti silnici k Dašovu a za tou příčinou odkoupila od Františky Šabacké z Dašova kus louky za 500 K.

Založení obecního sadu v r. 1908

U příležitosti 60ti letého panování císaře Františka Josefa I. byl v roce 1908 založen obcí štětěšskou t. zv. jubilejní sad, prostírající se nad stavením stolařského mistra Jana Trnky a za potokem proti stavení čís. 12 náležejícímu nyní p. Martinu Svobodovi.

Povodeň v r. 1909

Dne 2. února 1909 přišla silná vánice, která potrvála 2 dny a 2 noci. Na to počalo silně pršet, takže nastalo prudké tání. Všude bylo mnoho vody, takže děti nemohly se dostat do školy. V některých domech museli v noci dobytek ze stájí, do nichž voda vnikla, vyváděti.

Povaha roku 1910

Sluneční rok 1910 byl pro rolnictvo na vysočině českomoravské velice neblahý. Po suchém roce 1909 byl rok 1910 velice vlhký. Na jaře slibovalo osení pěknou úrodu, ale stálými dešti byla tato skoro z polovice zničena. Žito, velice řídké, bylo ještě jakž takž sklizeno, ovsy pak dlouhým ležením na poli zčernaly, některým hospodářům i shnily, v latích bylo více plev než zrní. Dvůr štětěšský utrpěl prý škody na osve na 300 q. Krásný jetel pro deště shnil a musel býti odvezen na hnoje. Ještě nejlépe byla sklizena sena, ač pro studené počasí ho mnoho nebylo. Brambory v těžších půdách vyhynuly, na lehčích polích jich však bylo dosti. Následkem nepříznivé sklizně v r. 1910 stoupla cena potravin, takže veškeré životní potřeby člověka stouply o 10 – 50%.

Kometa

Nepříznivé počasí v tomto roce připisovali lidé kometě Hallweyově, která se v květnu r. 1910 po 70ti letech opět na obloze objevila. Mnoho lidí s obavou očekávalo objevení se komety, neboť byla vyslovena doměnka, že naše země procházející jejím ohonem, může býti zničena.

Založení „omladiny“

V roce 1910 bylo založeno ve Štětěchách, „Sdružení venkovské omladiny“. Popud k založení spolku vyšel z kláštera novoříšského. Spolek založen byl p. farářem Setničkou z Předína. Při založení čítal spolek asi 50 členů, z nichž 16 bylo z Předína. Do knihovny omladiny daroval p. farář Setnička asi 100 svazků pěkných a cenných knih.

Přeměrování pozemků

V roce 1910 přeměrovány byly obecní pozemky. Přeměrování toto vyvolalo prý veliké roztrpčení občanstva, poněvadž mnohým byly odňaty přiorané kousky obecních pozemků.

V tomto roztrpčení prý mnozí hospodáři přeměření neuznávali a sádovce buď vyhazovali, nebo tajně přenášeli. Tím význam tohoto přeměření pozemku značně poklesl.

Postavení nového kříže

V květnu 1910 postaven byl u silnice k Předínu nový kamenný kříž. Do podezdívky vložena plechová krabice se jmény členů obecního zastupitelstva, místní škol. rady a učitelského sboru.

Povaha roku 1911

Rok 1911 vyznamenával se velkým suchem. Jarní setba dobře se dařila a osení jak ozimní, tak jarní dobře se vyvíjelo. Stromy kvetly přímo nádherně, ale velkým suchem brzy květy odpadly. Jetele a sena bylo dosti. Žito dalo menší výnos, ale za to zrna bylo těžké a dobré kvality. Hůře se vedlo ovsu, ječmeni, bramborům a řepě, zvláště v lehčích půdách. Kdo měl brambory a řepu v těžší půdě, pochodil dobře, sklídl po 1 q bramborů 6 – 8 q, v půdě lehčí po 1 q opět 1 q. Následkem toho stál zde 1 q bramborů až 12 K, později však cena klesla na 7 K. Otavy jetelové ani trávové nebyly žádné a pokud byly, byly vyschlé – učiněná dřevina. Poněvadž vypukla v obci ve větší míře u hovězího dobytka slintavka a kulhavka, přičítali lidé tyto nemoci příliš suché píci. Horka byla veliká, největší snad v červenci, kdy dostoupila ve stínu 22° R a na slunci až 26 i 27° R. Od začátku dubna ani zde nekápllo. Za to 16. května přihnala se prudká bouře a průtrž mračen, která na cestách a na bramborách, nasázených i na mírném svahu nadělala velikých škod. Žně byly toho roku o 14 dní dříve než v letech normálních. Po žních však se dostavovaly krátké, ale vydatné deště, takže ozimu se dobře dařilo.

Úmrtí říd. uč. Jos. Hybáška

V červnu 1913 zemřel v třebíčské nemocnici říd. učitel Josef Hybášek, rodák z Růžene u Telče. V místě působil 29 roků. Byl to vzorný učitel a můžeme říci i duševní vůdce občanstva štětěšského. Pokud jeho žáci budou žít, nikdy jim z paměti nevymizí. Čest budiž jeho památce!

Železnice Třebíč – Želetava

Nedlouho před světovou válkou jednalo se o stavbě železnice Třebíč – Želetava. Již v roce 1911 podávala obec štětěšská žádost o zřízení nádraží ve Štětěchách. V roce 1913 se již vše ke stavbě dráhy připravovalo a na počátku roku 1914 upisovány byly již kmenové akce pro stavbu této dráhy. Celkový náklad rozpočtu byl na 3,600.000 Kr. z čehož měly připadnouti 2,860.000 Kr. k úhradě státu, zemi pak 460.000 Kr. Obec štětěšská v lednu 1914 upsala na stavbu místní dráhy Třebíč – Želetava kmenových akcií za 3.000 Kr. (t- j- tři tisíce korun rok.). Dále pak se obecní zastupitelstvo usneslo, že k výstavbě dráhy za přiměřenou cenu odstoupí veškeré pozemky náležející ke kmenovému jmění obce, pokud jich ke zmíněnému účelu bude zapotřebí. Ovšem potřebí jich nebylo, neboť stavba dráhy vypuknutím světové války byla na dlouhou dobu oddálena, ne-li úplně zmařena.

SVĚTOVÁ VÁLKA

(opis – neupravováno)

Příčina války

Dne 28. června 1914 rozlétna se po celém tehdejší Rakousku zpráva, že v Sarajevu zavražděn byl rak. následník trůnu František Ferdinand. Bylo již tehdy patrné, že atentát tento bude mít daleko sáhlé důsledky. Mnozí předpovídali, že atentát tento stane se signálem k válce, na niž ostatně některé státy, zvláště Německo, již dlouho tajně se připravovaly. A to se skutečně i stalo. Starý císař rakouský František Josef I. vypovídá válku Srbsku a tak dnem 28. července 1914 počíná se předvídané drama války uskutečňovati. Po bok napadenému Srbsku staví se Rusko, Francie, Anglie, kteréžto mocnosti obracejí se především proti spojenci Rakouska – Německu. K mocnostem pak druhým přidává se Japonsko, Itálie, posléze i Amerika a tím válka tato zachvacuje celý svět – (odtud jméno „světová“).

Útrapy lidu za války

Útrapy lidu ve zdejší obci počaly hned na začátku války r. 1914 a čím dál tím více se zvětšovaly, neboť válka tato byla tak hrůzná, jaké svět ještě nikdy neviděl. Následky této války zajisté ještě dlouho budou trvati a dlouhé doby ještě vyžádá si zacelení všech ran jí způsobených. Útrapy lidu byly duševní i tělesné.

Mobilisace

Ačkoliv někteří občané k nastoupení vojenské služby byli již povoláváni lístky, doufalo se do posledního okamžiku, že spor mezi mocnostmi bude smírně vyrovnán. Avšak nastalo veliké zklamání, když v noci na pátek 31. července 1914 o ½ 11 hodině objevil se v obci kočár s dvěma úředními osobami, které odevzdaly na obecním úřadě vyhlášky o všeobecné mobilisaci. Vyhlášky byly ihned vyvěšeny a lidu bubnem ohlášena všeobecná mobilisace.

Následky mobilisace

V každém domě se ozýval nářek a druhého dne lid chodil jako omámen. Nezapomenutelné jsou scény, které se odehrávaly v neděli 2. srpna 1914 při odchodu otců a synů z domova. Otec objímal plačící ženu a děti, kterého nechtěly pustit. Ostatními občany byli vojíní vyprovázeni až na nádraží do Okříšek. Srdce se svíralo bolestí těmto mužům, když museli se rozloučiti s těmi, kteří byli radostí jejich života. A mnohý z nich ve strašné předtuše cítil, že je vidí naposled. Všichni se utěšovali tím, že válka vedená moderními zbraněmi nemůže trvati déle než tři až pět měsíců, takže do vánoc bude doma.

Počet vojínů v 1. a 2. výzvě

V první výzvě (do 36 let) 2. srpna 1914 nastoupilo službu vojenskou 36 mužů, ve druhé výzvě nastoupilo 7 mužů (počátkem září).

Život doma, první padlí

Doma opuštěným ženám a dětem nastaly nové těžké chvíle ustavičného strachu, rozčilení a očekávání zdrcujících zpráv od kamarádů mužových a otcových z bojiště. V prvních měsících války padl Josef Šabacký (*nad jménem Josef je obyčejnou tužkou napsáno František pozn. B.J. Horký*), rolník v Dašově, 28 let starý, ženat a Karel Bazala, čeledín ve dvoře, ženat. Oba padli na ruské frontě. Naděje, že válka brzy skončí, zklamala a naopak nastávaly nové a nové přehlídky neodvedených mužů od 21 do 42 let, kteří během války museli jít čtyřikrát k přehlídkám. Byli odváděni stále méně a méně schopní. Konečně v r. 1916 a 1917 byla rozšířena branná povinnost na mladíky od 18 let a na muže od 42 do 50 let, takže mnohý plesnivý, shrbený a churavý muž musel dělati vojáka – nováčka.

Starých těchto mužů bylo odvedeno 7. Ostatních během války následkem přehlídek nastoupilo 52 mužů.

Další padlí

Z nich padlo nebo zemřelo nemocí ve vojenské službě: Josef Klammerth, správce dvora, ženat, Bohumil Janík, čeledín, svobodný, Václav Pospíchal, rolník v Dašově, ženat, Ludvík Bobek, pokrývač, svobodný a bratr jeho Karel Bobek, zedník, svobodný, Jaroslav Trnka, čeledín, svobodný a bratr jeho Bohumil Trnka, malíř, svobodný, František Svoboda, čeledín, svobodný, Jan Dokulil, syn rolníka, svobodný, Svoboda Antonín, domkař, ženat (nezvěstným od r. 1914), Dokulil Jan, čeledín, svobodný, Binka Josef, domkař, ženatý (nezvěstný od r. 1916), Bartejs Jan, elektrotechnik, svobodný, Bobek Ludvík, čeledín, svobodný, Stanislav Egon, svobodný, Veselý Jan, soustružník perletě, svobodný, Alois Šmikmátor, učitel, ženat. Celkem jich tedy padlo 19, raněni byli tři: Adolf Bobek č. 10 do nohy, Kovář Josef č. 73 a Ondráček Jan č. 63 do ruky.

Zajatí a legionáři

Zajato bylo ze Štětěch 24 mužů, z nichž sloužilo u legie: v Rusku Janík Václav, Vladyka Antonín, Dokulil Antonín, Škrdla Bedřich, v Itálii Ludvík Trnka, Jan Trnka, ve Francii Bazala Josef a František Horký.

Zdravotní stav občanů

Zdravotní stav občanů po dobu války byl celkově dobrý. Obec kromě chřipky, která si nevyžádala žádné oběti, nebyla navštívena nakažlivou nemocí.

Podpora

Pozůstalým nemajetným rodinám po narukovaných vojínech byla vyplácena státní podpora a sice na počátku války 40 h na každého člena rodiny, později byla zvýšena na 1.60 Kr. podpora byla vyplácena na berním úřadě, pak byla zasílána na obecní úřad a zde jednotlivým rodinám rozdělována. Tak mnohá rodina vícečlenná, která měla na živobytí několik kousků pole a nebyla odkázána živobytí si kupovati, ušetřila si za války slušný peníz a žila za války v lepších poměrech než před válkou, hlavně tam, kde muž vydělanou mzdu prohýřil a mnohá si přála, aby to trvalo tak stále. – Zvláště blahodárny vliv měl omezený prodej lihovin – jediné to dobro války.

Ceny potravin

Ceny potravin, šatstva, obuvi během války stoupaly. Nejen vše podražilo, ale nastal též nedostatek denních potřeb. Lidé z měst (i z Čech) a hlavně židovští uprchlíci z Haliče zaplavovali obce a za drahé peníze potraviny zkupovali, nebo vyměňovali za látky, petrolej, mýdlo, kuřivo, kterého bylo nedostatek. Za 1 kg žitné mouky platili 5 K, máslo 20 K, jedno vejce 1 k, 1 litr mléka 40 h.

Rekvisice

Nastaly rekvisice. Za asistence německých vojáků bralo se vše: obilí, mouka, dobytek. Komisařům bylo nařízeno, aby přesně vypočítali dávku dle udaného klíče, přináležející té které rodině. Z dávky té se nesmělo vzítí ničeho, poněvadž s ní měli vystačiti až do žní. Za několik týdnů však po té přepočítány dávky znovu a na základě jiného klíče vzala jim část z ponechané zásoby. Bylo také slibováno lidem, že přijdou potraviny z Rumunska a

z Ukrajiny, jen aby své zásoby vydali. Lid tomu nevěřil a proto každý hleděl jak by jej ošidil. Tím úřady podkopávaly vážnost k sobě a lid znemravňovaly.

Poklesnutí kázně u mládeže

Poklesnutí kázně bylo pozorovati jak u mládeže školní, tak i u mládeže odrostlé. Příčina toho byla, že otcové rodin byli na vojně a matky byly slabé. U školní mládeže příčinou poklesnutí kázně byla také slabá docházka do školy, neboť školní úřady nařizovaly, aby mládeži nejvyšších třech školních roků za příčinou polních prací mlácení apod. dle potřeby byl udělena úleva v docházce školní. Učitelstvo mělo vycházeti vstřícně s největší blahovolností – totiž trpěti zameškání vyučování. Toho mnozí nesvědomití lidé využívali, takže mnohý žák po dobu války málokdy se ve škola objevil. Tím ovšem se výchově ani vyučování neprospělo. Dorostlá mládež zvykla si v noci se toulati a hulákáním rušiti noční klid. O zpuštění svědčí výhrůžný dopis, podaný asi nějakým výrostkem, na obecní úřad v létě r. 1917, že Štěměchy budou ze čtyř stran hořeti. Občané byli tím nemálo pobouřeni a v noci konali pilně hlídky. Nevyhořelo nic, jen na Pešově někdo úmyslně podpálil otýpky dříví. Oheň byl včas zpozorován a uhašen. Příklad zůstal nevyšetřen. Dopis byl psán asi s tím úmyslem, aby pod záminkou, že koná v noci hlídku, mohl se volně toulati.

Válečné půjčky

Úřady nutily občany k upisování válečných půjček (bylo jich 7), zvláště ty, kteří byli z vojny vyreklamováni. Ti půjčku upsati musili, jinak bylo pohroženo okamžitým narukováním. Lid válečným půjčkám již nevěřil, neboť měl již tušení, že Rakousko se zhroutí a málokdo se dal zlákat vysokými úroky.

Nekázeň ve vojsku

I v řadách vojska ku konci války vznikala nekázeň, neboť hladovíci a zubožení vojáci byli již vojny syti. Počali od svých pluků utíkat a skrývat se na půdách, v lesích apod. I u Štěměch v rozsáhlých lesích skrývalo se mnoho takových utečenců. Chodili do vsi prosili o živobytí a každý rád jim něco dal. Byli ovšem pronásledováni vojskem a četníky. Jen v jednom případě podařilo se vojenské patrole chytнути takového uprchlého vojína z Opatova v dolním mlýně v Dašově, kterého pak odvedli svázaného k jeho pluku. Ostatní zavčas utekli.

Utrpení matek

Mnoho trpěly v této barbarské válce matky a hospodyně, jejichž útrapy směle mohou se postavit na roveň útrapám mužů ve válce. Na nich spočívala nejenom starost o domácnost, ale i o polní hospodářství. Nebylo dostatek mužských sil a hospodyně, když chtěla mít pole včas obdělání, oseta, musela sama chopiti se pluhu, orati, síti a žíti. Mimo to ji tížila starost o děti, které snad doma běhaly bez dozoru. Pole však i přes to nemohla býti tak dobře obdělávána a následkem toho byla i menší úroda. Teprve ku konci války byli větší rolníci a to ještě staří sprostěni od vojenské služby, aby mohli svá hospodářství obdělávati.

Konec války

Přes čtyři roky trvaly hrůzy válečné a naděje na mír v r. 1918 byly stále větší. Rakouská i německá vojska utrpěla veliké porážky a tak Rakousko 27. října 1918 kapitulovalo. I zpuštěně Německo, ztrativši podporu svého spojence, kloní se k míru. Stará monarchie rakousko-uherská se rozpadá a mizí z mapy evropských států. Světem letí heslo „Sebeurčení národů“ proklamované americkým prezidentem a příznivcem našeho národa Wilsonem a naším tatíčkem Masarykem. A na základě tohoto hesla vzniká řada nových národních států, mezi nimiž je i náš obnovený samostatný stát – republika československá.

STÁTNÍ PŘEVRAŤ 28. října 1918

(opis – neupravováno)

Prohlášení samostatnosti

Veliká to byla pro nás chvíle, když 28. října 1918 samostatný stát československý opět vstoupil v život. Nepopsatelné nadšení zmocnilo se všeho českého lidu. Po celé svobodné naší vlasti rozhostila se láska a rozjítřila se radost. Lidé na potkání radostí tiskli si ruce, neznámí se objímali a druh druhu sliboval pomoc. Bezmezné nadšení vzplanula po všech našich zemích. Vlající prapory, hlahol zvonů a písní ohlašovaly lidu československému, že odvčký jeho sen a touhy po svobodě jsou splněny.

Odezva ve Štéměchách

Zpráva o samostatnosti státu československého přijata byla zdejšími občany s nadšením. Škola i některé domy ozdobeny byly prapory a odstraňovány obrazy císaře a vše, co na nenáviděné Rakousko upomínalo. Oslava prohlášení samostatnosti konala se první neděli v listopadu 1918. Na silnici u kapličky postavena byla brána s příhodnými nápisy. Domy ozdobeny byly prapory, věnci apod. Slavnost začala v 2 hodinách odpoledne. Zahájil ji starosta obce, který po celou válku úřadoval, Jan Dokulil, rolník č. 20. Na to o významu 28. října promluvil Jan Lysák, zdejší správce školy, ř. učitel Vincenc Skála z Předína a sl. Lidmila Sklenářová z Předína. Slavnost byla zakončena průvodem po obci za doprovodu hudby z Opatova a zpěvu národních písní. Zapěním národní hymny byla slavnost ukončena. Na „České srdce“ bylo o slavnosti vybráno 120-Kč.

ŠTĚMĚCHY obcí v svobodné republice

Návrat vojínů

Radost ze šťastného pro nás konce války byla stupňována návratem vojínů, z nichž mnozí po celou válku svého domova neviděli. Po zhroucení rakouské fronty na Piavě v Itálii vojáci opouštěli bojiště a přeplněnými vlaky a i pěšky vraceli se do svých domovů. Také někteří zajatci z Ruska se navrátili, někteří i po čtyřletém zajetí. Byli všemi radostně uvítáni.

Příjezd pres. Masaryka do vlasti

V sobotu 21. prosince 1918 přibyl do Prahy první prezident republiky T. G. Masaryk, vítán jsa celým národem jako dosud nikdo. Byla uspořádána slavnost, na které správce zdejší školy Jan Lysák poukázal na nehynoucí zásluhy prezidentovy o naší samostatnost

Oslava stát. svátku 1. / V.Národní svátek 1. květen 1919 byla oslaven stromkovou slavností – zasazením lípy „Svobody“ před školou. Slavnost začala za přítomnosti obecního zastupitelstva, místní školní rady a občanů odpoledne o 2 hodině. Lípa „Svobody“ okrášlena národními barvami byla nesena v průvodě žákem Františkem Šabackým po obci za doprovodu hudby a zpěvu vlasteneckých písní na místo zasazení. Lípu sázeli: správce zdejší školy Jan Lysák, učitel Vincenc Čech, starosta obce Jan Dokulil a člen obecního zastupitelstva Cyril Trnka. Správce školy promluvil pak o významu 1. května, sázení a šetření

stromků. Školní mládež přednesla báseň a zazpívala píseň. Na to správce školy doporučil lípu „Svobody“ do ochrany občanstva a mládeže. Zapěním hymny slavnost byla skončena.

Volba obecního zastupitelstva

Dne 15. června 1919 konala se ve školní budově volba obecního zastupitelstva (15 členů) dle nového volebního řádu do obcí. Volilo se dle poměrného zastoupení. Strana republikánská dostala 4 mandáty, sociálně demokratická 6 mandátů a strana lidová 5 mandátů. Za stranu republikánskou byli zvoleni: Šabacký Josef č. 15, Dokulil Jan č. 20, Sochna Jan č. 8 a Milbach Josef, za stranu sociálně demokratickou Prchal Alois, Ondráček Jan, Fenik Karel, Dokulil Jan, Pařízek Václav, Šoustal Ad., za stranu lidovou Ondrák Matěj, Sochna František, Trnka František, Špaček František, Zvěřina František. Starostou zvolen byl Sochna František č. 55

Mír versailský

Dne 28. června 1919 podepsali Němci mír t. zv. versailský, který byl vítěznou dohodou diktován. Podepsaný mír má nesmírnou důležitost pro nás neboť stanoveny v hlavních rysech hranice naší republiky.

Oslava 28. října

Oslava prvního výročí našeho osvobození byla pořádána ve škole se školní mládeží i dospělými s následujícím programem: 1. promluva správce školy o významu 28. října 1918, básně: „Náš tatíček“, „Domov“, „Jsem Čech“. Písňe „Slyšte věční“, „Bývali Čechové“. Zapěním národních hymen slavnost byla ukončena.

Povaha roku 1919

Rok 1919 byl studený. Jaro nastalo pozdě a ještě o svátcích velikonočních 22. dubna napadlo mnoho sněhu. Jarní setí počalo až na začátku měsíce května. Celkové počasí bylo chladné a deštivé. Žně počaly po 15. srpnu a trvaly do konce září. Přesto úroda byla celkově dobrá. I ovoce bylo hojně, jenže nedozrálo. Koncem října napadlo mnoho sněhu. Na stromech bylo ještě ovoce hlavně švestky a mimo to i zelené listí. Větve se lámaly. Ovoce nastalými velikými mrazy pomrzlo. Na polích byla ještě sem tam ozim. Pšenice, brambory, luštěniny, jetel vše pod sněhem. Sníh zůstal ležeti po celý listopad. Teprve počátkem prosince sníh na krátko slezl a lidé mohli něco brambor a ostatní plodiny skliditi. Ostatní brambory, klidili až na jaře, ovšem pomrzlé. Zima byla velice mírná.

Oslava 70 narozenin Masarykových

Na oslavu 70. výročí narozenin presidentových dne 7. března 1920 byla uspořádána slavnost. Děti školní za vedení sboru učitelského v hostinci pana Kružíka zahrály divadelní hru „Pro tatíčka presidenta“ od J. Průchy. Na konec byl živý obraz: „Hold presidentovi“.

Požár ve dvoře

Dne 29. března 1920 o 7 hodin ráno vypukl ve dvoře nájemce Goldmana oheň. Chytila se stáj. Na půdě bylo uloženo hojně píce pro dobytek, hlavně sena. Vál dosti prudký vítr od východu, takže byly ohroženy domy č. 3, 49 a 4, kryté většinou šindelem. Následkem zanesení jiskry chytila se již střecha v domě čís. 4. Nebezpečí bylo včas zpozorováno a uhašeno. Na štěstí oheň byl tlumen křidlicí na střeše, takže nevypukl v plné prudkosti. Včasným zakročením zdejšího hasičského sboru a hasičského sboru z Předína byl požár po delší námaze zdolán. Raněny byly tři osoby.

Oslava 1. května 1920

(opis – neupravováno)

Národní svátek první květen byl oslaven uspořádáním stromkové slavnosti a zasazením dvou lip. O významu národního svátku 1. května promluvil správce školy Jan Lysák.

Volby do nár. shromáždění

V roce 1920 konaly se volby do poslanecké sněmovny a do senátu. Voleb do poslanecké sněmovny ze 255 voličů zúčastnilo se celkem 233 voličů a odevzdáno bylo 232 platných hlasů. Sociální demokraté obdrželi 51 hlas, lidovci 64 hlasy, národní socialisté 14 hlasů, živnostníci 7 hlasů, strana republikánská /agrární) 87 hlasů, národní demokraté 9 hlasů. Do senátu ze 234 voličů se zúčastnilo volby 211 voličů, kteří odevzdali 210 platných hlasů, z těch obdrželi nár. soc. 10 hlasů, sociální demokraté 52 hlasů, agrárníci 66 hlasů, nár. demokraté 3 hlasy, živnostníci 8 hlasů, lidovci 70 hlasů, Němci 1 hlas.

Pomník padlým vojínům

Po příkladu jiných obcí byl i u nás péčí „Omladiny“ za finanční i morální podpory veškerého obyvatelstva postaven pomník vojínům padlým ve světové válce 1914 – 1918 a všem, kdož následkem válečných útrap ve vojenské službě zemřeli. Pomník byl objednan od kamenického mistra Smolína z Třebíče. Nahoře jest relief Krista a pod ním jména padlých a zemřelých vojínů: Bobek Karel, Bazala Karel, Bobek Ludvík, Dokuli Jan, Janík Boh., Svoboda Frant., Stanislav Osv., Sochna Ad., Bobek Ludvík, Binka Josef, Bartejs Jan, Dokulil Jan, Pospíchal Václav, Svoboda Ant., Šoustal Jan, Šoustal František, Šabacký František, Trnka Boh., Trnka Jarosl. a Veselý Jan. Vykládá se, že „Omladina“ při uvádění jmen na pomníku počínala si stranicky a zvláště nepřátelsky že se stavěla proti uvedení jména zdejšího definitivního učitele Aloise Šmikmátora, jehož neuvedla ani na desce, která dodatečně v roce 1926 byla do pomníku vsazena. Na této desce jsou uvedena tato jména: Hobza František, Sedlák Josef, Šoustal František a Tuma Jan. Pomník posvětil p. farář z Předína Jaroslav Fridrich. Po posvěcení pomníku se vesele tančilo.

Povaha roku 1920

Rok 1920 byl chladný. Jaro sice záhy nastalo, bylo však chladné, V květnu mrazy poškodily na ovocných stromech – hlavně švestkách – květ. Švestek pak bylo málo. Léto bylo též chladné a deštivé. Žně začaly počátkem srpna. Úroda byla celkově dobrá, hlavně ovesa, jetele, brambor, řepy a luštěnin. Žito, které špatně odkvetlo sypalo méně. Zima sněhem se ohlásila již počátkem listopadu a v prosinci napadly pak takové spousty sněhu, že následkem jeho tíže a jinovatkou mnoho stromů v lese bylo polámáno. O vánocích snůh roztál a zima byla pak mírná a bez sněhu, takže v lednu 1921 rolníci na poli orali.

Sčítání lidu

Podle nařízení vlády republiky československé bylo provedeno sčítání lidu dne 15. února 1921. V obci napočítáno 537 obyvatelů – o 10 méně než při sčítání lidu v r. 1910. Všichni obyvatelé byli národnosti české. Dle náboženství byl 1 bez vyznání, 1 evangelík a ostatní příslušníci církve římsko-katolické.

Oheň na dvoře

Dne 28. září povstal v 10 hod. večer ve dvoře nájemce Goldmana oheň. Shořela kolna na dvoře, kde byla uložena ze stohu sláma, již zlisovaná a k odvezení na dráhu připravená. Bylo úplné bezvětří a oheň zdejším hasičským sborem omezen na kolnu. Kromě slámy shořely vozy, orné náradí a značně poškozena parní lokomobila. Příčina požáru zůstala nevysvětlena.

Povaha roku 1921

(opis – neupravováno)

Rok 1921 byl tak suchý, že lidé již dlouho takového sucha nepamatovali. Na počátku jara trochu pršelo a pak ani nekáplo. Obloha byla stále bez mraků a bouřek. V červenci panovala veliká vedra. To mělo vliv na úrodu. Žito se sice urodilo, ale jař byla špatná. Hlavně píce pro dobytek bylo málo a špatně zaživená. Dobytek onemocněl změknutím kostí a hynul. Ve zdejší obci onemocnělo 51 kusů hovězího dobytka, který se prodával pod cenu. Ovoce většinou suchem opadlo. Pršeti začalo až v polovici srpna.

Parcelace dvora

Osvobozením naší vlasti lámou se zároveň poslední zbytky panské moci, kterou dával pánům jich majetek půdní. Česká půda vrací se spět drobnému českému zemědělci, jemuž v dávných dobách buď násilím nebo lstí byla odňata. Nastala pozemková reforma, kterou prováděl státní pozemkový úřad v Praze. Již v prvním pracovním období (1921-1924) dochází k pozemkové reformě u zdejšího dvora, nenáležejícího velkostatku býv. hraběte Bed. Chorinského na Sádku. Orná půda mimo lesy byla rozdělaná mezi drobný lid zemědělský. Celková výměra dvora byla 112 ha. K přidělu se přihlásilo 216 žadatelů, kteří požadovali až 437 ha půdy před rozdělováním půdy měli lidovci schůzky, v nichž nabádali občanstvo, aby pole přidělená z velkostatku si nebrali, tvrdíce, že přijdou o pole i peníze. Rozdělování půdy je prý proti božímu přikázání „Nepožádáš cizího majetku!“ Proti přidělu bojovali prý lidovci i tiskem a také kněží o parcelaci se nepříznivě vyjadřovali. Tím způsobem prý mnoho lidí se přidělu zřeklo. Mimo to mnoho lidí, kteří o panskou půdu se ucházeli, bylo odraženo vysokými přidělovými cenami. Za míru pole stanovena průměrná cena 780 Kč, za louku pak 1.100 Kč. Tím způsobem se stalo, že 52 ha půdy zbylo. Z této zbylé půdy utvořen byl zbytkový statek, který koupili dva rolníci z Předína“ p. Frant. Jeřábek a Fran. Šilhavý za 180.000 Kč

Družstvo lihovaru ve Štěměchách

S prováděním pozemkové reformy souvisí i združstevnění zemědělského průmyslu. U nás jednalo se o združstevnění lihovaru při rozparcelovaném velkostatku, poněvadž osevná plocha pro lihovar parcelací dvora se velmi zmenšila. Lihovar ve Štěměchách zřízen byl nájemcem dvora Kašparem Goldmanem, takže pod zábor spadaly jen budovy, kdežto stroje byly soukromým majetkem nájemce. Od roku 1914 se v lihovaru nepracovalo, takže celkový stav jeho byl velmi ubohý. Odborníci, kteří zařízení prohlíželi, vyslovovali své podivení nad nepořádkem v lihovaru panujícím. Když byl dvůr ve Štěměchách určen k parcelaci, odvezl nájemce nejdůležitější stroje (měděný deflecmátor a rectificátor) na Sádek a nahradil je železnými, které již nebyly k potřebě. Z celého zařízení v dobrém stavu byl jen parní stroj o 14 HP.

Za příčinou obnovy a převzetí lihovaru bylo usilováno o utvoření družstva. Práce přípravné konal říd. uč. František Boudar z Říмова. Ustavující valná hromada družstva konána byla 25. května 1922 ve Štěměchách, na níž starosta družstva zvolen byl říd. učitel Fr. Boudar z Říмова, místostarostou Jar. Polívka z Předína, pokladníkem Cyril Trnka ze Štěměch. Za členy správní rady zvoleni: Fr. Šenekl, rolník z Opatova, František Jeřábek, rol. z Předína a Josef Dokulil, rolník ze Štěměch. Do první dozorčí rady zvoleni: Karel Spurný, rol. z Opatova, Fr. Sklenář, domkař z Opatova, Václav Kovář, rol. z Předína (předseda), Josef Milbach, obchodník a Josef Kasáček, rolník ze Štěměch. Družstvo se však na kupní ceně s majitelem strojů nedohodlo. Tím a jinak i různými jinými machinacemi k obnově lihovaru nedošlo.

Manifestace ve prospěch poz. reformy

(opis – neupravováno)

Ve prospěch pozemkové reformy byla ve zdejší obci dne 27. srpna 1922 manifestace. Sešlo se mnoho lidí i z okolí. Před školou byl tábor lidu, na němž o důležitosti pozemkové reformy promluvil řídící učitel Boudar, pan Josef Kopuleť aj. Po táboru byla veselice.

Povaha roku 1922

Zima byla mírná, sněhu málo. Na jaře při tání voda po umrzlé půdě stekla, aniž by se do země vpila. Jaro bylo opět velmi suché a začalo pořádně pršet, teprve počátkem července. Poté přišlo již vydatněji. Léto však bylo již chladné a vlhké. Trvajícím suchem z jara byla poškozena jař a pícniny. Za to však se urodilo neobyčejně mnoho brambor jak dávno již nikdo nepamatoval. Byly proto laciné 1 q stál 8 – 12 Kč. Ovoce bylo též hojnost, ale špatně dozrálo.

Úprava hřiště ve „Tvrzi“

Při parcelaci dvora zabrána byla obcí „Tvrz“, která pomocí hasičského sboru a některých občanů byla upraveny na školní hřiště. Trní a hloží vysekáno, hromady kamení, zbytky to starého zdiva odstraněny, takže starodávný ráz „Tvrze“ neutrpěl a hlavní zbytky bývalé staré „Tvrze“ zeď a t. zv. Komín a okolní zbytky zdiva zůstaly nedotčeny. Tím nabylo se nynějšího volného prostranství k tělocviku pro žactvo. Aby na hřiště byl snadnější přístup, byla upravena cesta okolo zahrady p. Fr. Jeřábka a přes příkop byl udělán můstek.

Stromková slavnost ve „Tvrzi“

Na oslavu 1. května 1923 a na paměť, že panská půda opět přešla do rukou našich dohodlo se obecní zastupitelstvo, místní školní rada a hasičský sbor uspořádati ve Tvrzi dne 12. května 1923 stromkovou slavnost. Při slavnosti byly ve Tvrzi slavnostním způsobem zasazeny tři lípy. Jednu zasadila místní školní rada s obecním zastupitelstvem, druhou školní dítky s učitelským sborem a třetí hasičský sbor.

Veliký požár

Dne 14. května 1923 v ½ 12 hodině v poledne vypukl u Františka Dokulila č. 22 oheň. Vznikl nad obytným stavením na půdě (prý od komína). Celé stavení, stáje, kolny, stodola byly hned v plameni, neboť střechy byly šindelové. Vál východní vítr a dosti silný, takže jeho soused Karel Horký ohni se neubráníl. Shořela mu stodola, kolna, stáj, obytné stavení, které měl nově postaveno. Najednou počal váti vítr jihovýchodní a přenesl oheň na stodolu, kolnu a stáj Jana Dokulila č. 20. Dále se rozšířil na kolničku Jana Horkého č. 50 a stodoly Jana Bazaly č. 19 a Fenika Karla čís. 16. Mezi tím počalo hořeti u souseda z druhé strany Antonína Kováře č. 24. Shořela mu stodola, kolna, stáje a obytné stavení a Josefu Kovářovi č. 73 shořela stodola a kůlna. Mimo to shořelo několik kusů vepřového dobytka, hospodářské nářadí a skromné zásoby píce.

Zdejší hasičský sbor byl ihned pohotově, ale záchranné práce byly ztěžovány prudkým větrem a snadno zápalnou krytinou, neboť střechy byly většinou šindelové a doškové. Na dvorech pak bylo dosti zásob dřeva a otýpek. Z přespolních sborů hasičských dojel první sbor předínský a to právě včas, neboť počalo již hořeti na druhé straně, kde nikoho nebylo. Déle pak hašení ohně se zúčastnili tyto hasičské sbory: římovský, z Horních markvatic, kojetický, rokytnický a třebečský s motorovou stříkačkou. Oheň konečně po delší námaze o ½ 2 hod. odpoledne byl zdolán, hlavně pomocí sboru třebečského. Oheň byl značný a z daleka viditelný, takže u ohně shromáždilo se mnoho lidí i z okolních obcí, více však diváků než pomahačů.

Škoda byla většinou hrazena pojištěním. K úrazu nepřišel nikdo jen jeden hasič ze Štěměch následkem otravy jedovatými plyny omdlel. Brzy se však zotavil.

Volby do obecního zastupitelstva

(opis – neupravováno)

Dne 16. září 1923 konaly se ve škole volby do obecního zastupitelstva. V těchto volbách dostala strana lidová 133 hlasy, strana komunistická 51 hlasů, neodvislá domovina 49 hlasů a strana republikánská 22 hlasy. Poněvadž se opět volilo podle poměrného zastoupení, dostala strana lidová 8 mandátů, komunisté 3 mandáty, domovina také 3 mand. A strana republikánská 1 mandát. Starostou obce byl zvolen Josef Dokulil ml. č. 45, který sám za republikánskou stranu byl zvolen.

Nepořádky v obecním hospodářství

Počátek úřadování nově nastupujícího starosty Josefa Dokulila byl velmi svízelný, neboť v obecní pokladně byl nevysvětlitelný schodek 16.676 Kč. O úhradu tohoto schodku veden byl dlouhý soudní spor, dle jehož výsledku tento schodek předepsán byl k úhradě bývalému starostovi Františku Sochnovi. Jeho polovice majetku byla mu zabavena a v soudní dražbě prodána. Příčiněním nově úřadujícího starosty Josefa Dokulila byl soudní prodej zrušen a schodek pak měl býti hrazen pronajmutím poloviny pozemků náležejících p. Františku Sochnovi. Nájemné pak mělo plynouti do obecní pokladny. Tento návrh schválil soud i obecní zastupitelstvo, čímž bývalému starostovi Františku Sochnovi zachráněn byl jeho majetek, neboť po umoření dluhu opět mu pozemky připadnou.

5. výročí samostatnosti

Páté výročí samostatnosti republiky československé oslaveno bylo přednáškou správce školy J. Lysáka a divadlem „Za cizí hříchy“.

Povaha r. 1923

Rok 1923 byl příznivý. Úroda obilí byla dobrá. Ovoce však bylo málo. Podzim byl velice teplý, skorem beze sněhu. Mrznouti a sněžití počalo až před vánocemi.

Samaritánská četa

V roce 1924 zřízena byla u zdejšího hasičského sboru t. zv. samaritánská četa, jejímž úkolem má býti první pomoc při poranění apod. Do kursu vyli vysláni: Bazala František, Zvěřina František a porodní asistentka Terezie Hobzová. Náklad spojený s návštěvou kursu uhradila účastníkům obec.

Oslava památky Husovy

Ve zdejší obci po prvé velkolepým způsobem byla dne 6. června 1924 oslavena památka Husova. U školy seřadil se průvod a s hudbou odebral se na „Královský kopeček“, kde zapálena byla hranice. Slavnost byla zahájena proslovem říd. uč. Jana Lysáka. O Husovi a jeho významu a dějinách českých a světových promluvil pan říd. učitel Vinen Skála z Předína. Hudba zahrála píseň „Hranice vzplála“ a hymnu „Kde domov můj?“ Slavnosti se účastnilo téměř všechno obyvatelstvo vesnice.

Založení spolku „Pokrok“

Jelikož mnoho mládeže se s omladinou ideově rozešlo, rozhodl se pan Karel Horký po dohodě s říd. učitelem Janem Lysákem založiti v roce 1924 vzdělávací nepolitický spolek „Pokrok“. Účelem nově zřízeného spolku bylo pořádání divadel, přednášek a pěstěním zpěvu povznéstí kulturní stav obyvatelstva šteměšského. Počátky činnosti „Pokroku“ byly velmi svízelné, neboť spolek narážel na odpor skoro všeho obyvatelstva. Avšak asi 17 nadšených prvních členů nedalo se žádným nezdarem odraziti a svou obětavou prací získávali spolku čím

dál více sympatie obyvatelstva. Dnes většina obyvatelstva vývoj spolku sleduje příznivě a proti spolku „Pokrok“ stojí dosud ve fanatickém odporu pouze někteří členové omladiny a politické strany lidové, ač jim spolek „Spolek“ nikterak neubližuje.

Jednání o elektrisaci

Dne 22. února 1925 jednalo obecní zastupitelstvo o zavedení elektrického proudu do Štětěch. Popud k tomuto jednání daly západomoravské elektrárny. Obecní zastupitelstvo se o zavedení elektrického proudu do obce vyslovalo příznivě a ihned požádalo o státní subvenci a tak pomalu se k elektrisaci Štětěch připravovalo. V srpnu 1925 byla informační přednáška v Okříškách, na kterou byli vysláni členové obecního zastupitelstva Šabacký Josef a Milbach Josef, kteří tam jako zmocněnci obce podepsali, že obec Štětěchy se k elektrisaci připojuje.

Živelní pohroma

Dne 11. května 1925 o 5. hodině odpolední snesla ohromná bouře s průtrží mračen a krupobitím. Proudění vod odnášely v krátké chvíli různé hospodářské náčiní a strhly i několik mostů. Ornice s čerstvě nasazenými brambory byla snesena na louky. Rovněž na cestách a silnicích způsobeny nesmírné škody a cesty na mnoha místech byly po bouři nesjízdné.

Volby do nár. shromáždění

Dne 15. listopadu 1925 konaly se volby do národního shromáždění. Do poslanecké sněmovny ze 257 hlasů dostala strana konser. agrární 3, soc. dem. 1, živnost. 27, strana práce 2, Boudarovci 3, kom. 68, republikánská 38, lidová 113, německá 1 hlas. Výsledky volby do senátu se nepodařilo zjistit.

ROK 1926

(opis – neupravováno)

Stavba chudobince

Již na konci roku 1925 jednalo obecní zastupitelstvo o nutnosti zlepšití obecní chudobince, který byl již v tak bídném stavu, že nebyl již schopen k obývání. V březnu 1926 pokouší se pak obecní zastupitelstvo starý chudobinec prodati a hodlá pak „sejčky“ na chudobinec přestavět. Poněvadž však nikdo o koupi starého chudobince se neucházel, rozhodlo se obecní zastupitelstvo chudobinec starý zbořit a postavit budovu novou. Stavbu převzal stavitel Stanislav Neradil ze Želetavy a tak dne 12. července 1926 započalo se s vykopáváním základů. Cihly koupeny z Rokytnice. V říjnu 1926 byl nový chudobinec dostaven. Stavba chudobince vyžádala si nákladu asi 60.000-Kč

Státní podpora na obnovení cest

V roce 1926 dostala naše obec 4.300-Kč státní a 1.400-Kč zemské podpory k obnovení cest, které živelní pohromou dne 11. května 1925 byly velice zuboženy. Tímto nákladem se obzvláště zvelebila cesta vedoucí k Dašovu. Důkladné opravy vyžádala si tato cesta u stodol, neboť přes toto místo v čas jarních nebo podzimních dešťů jen s těžší bylo možno s naloženým povozem přejeti. Místo toto bylo rozšířeno a upraveno jako silnice.

Jednání o pravidel. autobusovou dopravě

Již od roku 1925 obstarával dopravu osob autobus jezdící z Třebíče do Želetavy. Ovšem doprava tato nebyla dosti pravidelná. V prosinci 1926 nabízí p. Mytiska z Třebíče, že bude pravidelnou autobusovou dopravu obstarávat. Nabídka přijata.

ROK 1927

(opis – neupravováno)

Chřipka

Na počátku roku 1927 rozšířila se opět po celé Evropě epidemická nemoc chřipka, která zasáhla i naši obec. Onemocněla jí většina obyvatelstva. Průběh nemoci byl však mírný, takže na životech si obětí nevyžádal.

Elektrisace

Na jaře roku 1927 bylo v naší obci velmi rušno, neboť dostávalo se jí toho, o čem se jí před několika lety ani nesnilo. Rozváděla se po Štětěchách elektrická síť. S pracemi počalo se již v březnu. Poprvé se rozsvítilo dne 1. června. Na oslavu tohoto důležitého okamžiku měla být u p. starosty Dokulila pořádaná slavnostní schůze, která však byla znemožněna prudkou bouří. Bouře tato trvala skoro celou hodinu a liják byl tak prudký, že občané třeba že by se schůze byli rádi účastnili, nemohli se k panu starostovi dostat.

Náklad na elektrisaci obce činil asi 116.000-Kč. Peníze byly opatřeny prodejem dřeva z obecního lesa, zpeněžením válečných půjček (získáno 41.000-Kč), výpůjčkou a státní subvencí, která činila 34.000-Kč. Vypůjčeno bylo 40.000-Kč na 6% úrok s ročním umořováním 5.000-Kč od p. Karla Horkého čís. 51.

Pravidelná doprava autobusová

Dne 1. dubna 1927 počíná Štětěchami pravidelně jezdit autobus po lince Třebíč – Želetava. Majitelem této autodopravy je p. Mytyska z Podklášteří. Tím dostává se naší obci spojení se světem a jakési náhrady za železnici.

Přestavba „sejpek“ na hasič. skladiště

Dne 7. září 1927 počalo se s přestavbou „Sejpek“ na hasičské skladiště. Přestavbu prováděl stavitel Neradil ze Želetavy. Náklad na přestavbu činil asi 11.000-Kč. Veškerý náklad hradí hasičský sbor. Práci spojenou s přivážením materiálu konali občané zdarma.

Volby do obec. zastupit.

Na neděli dne 16. října byly vypsány volby do obecního zastupitelstva. Všechny místní politické strany se k volbě horlivě připravovaly pořádající četné schůzky. Správce školy Bohumil Jonáš ve srozumění se starostou p. Josefem Dokulilem vycházejíce ze stanoviska, že příkrý a nepřátelský boj politických stran je na úkor klidné spolupráce pro povznesení obce a pro blaho všech občanů, rozhodli se pokusiti se o dohodu jednotlivých politických stran. Dohoda tato se jim také podařila. Na schůzi voličů, které se odbývala v hostinci p. Kružíka, vyzval správce školy voliče, aby zanechavše politického stranictví zvolili si zástupce do obecního zastupitelstva se zřetelem ke schopnostem a charakterem jednotlivců, nikoliv však k jeho politické příslušnosti. A v těchto intencích také k sestavování jednotné občanské kandidátní listiny došlo. Avšak lidovci brzy po volbě žádali, aby u příslušníků jejich strany bylo připsáno, že byli zvoleni za stranu lidovou. Po jejich příkladu pak totéž činily i strany jiné a za jednotnou občanskou srnanu přihlásilo se jen několik málo zvolených. Tím nepolitický ráz voleb byl úplně setřen, což u mnohých občanů vzbuzovalo značné rozhořčení. Starostou byl zvolen p. Josef Šabacký č. 15 (lidovec).

28. říjen 1927

Deváté výročí trvání republiky československé bylo oslavováno školní slavností, večer pak přednáškou spr. školy a divadlem „V červáncích svobody“, kteréž sehrál místní vzdělávací spolek „Pokrok“.

První čestný občan

Ve schůzi obecního zastupitelstva, konané dne 22. listopadu 1927 byl první čestným občanem obce Štětěchy jmenován poslanec pan František Staněk ze Želetavy, bývalý ministr zemědělství.

Exekuční dražba obecní pokladny

Na konci roku 1927 vznikl spor obce se státním pozemkovým úřadem, který požadoval zaplacení druhé polovice ceny za „Tvrz“. Obnos tento však měl platiti p. Jan Svoboda čís.87, jemuž obec v téže ceně přenechala část obecního pozemku na dvůr. V tomže smyslu učinila obec smlouvu i se státním úřadem pozemkovým. Státní pozemkový úřad patrně nedopatřením požadoval zaplacení této částky na obci, čímž vznikl soudní spor a obecnímu úřadu byla zabavena obecní pokladna, která měla býti ve veřejné dražbě prodána. K dražbě se však žádný kupec nedostavil, takže obecní pokladna prodána býti nemohla. Později však se nedorozumění vysvětlilo a obec Štětěchy byla exekučního stíhání zproštěna.

Jednání o zřízení měšt. školy v Předíně

V prosinci 1927 bylo jednáno o zřízení měšťanské školy v Předíně. Jelikož zmíněná škola měla by důležitost i pro mládež štětěšskou, zaslala obecní zastupitelstvo předínské dotaz jak obec Štětěchy se na zřízení této školy dívá. Obecní zastupitelstvo štětěšské se zřízením měšť. školy v Předíně souhlasí, avšak k finanční podpoře se nezavazuje.

JUBILEJNÍ ROK 1928

(opis – neupravováno)

Přípravy k oslavě 10. výročí osvobození

Jubilejní rok 1928 počínal ve znamení příprav k oslavám 10^{tého} výročí našeho osvobození z nadvlády Habsburků. K těmto oslavám chystal se stát jako celek i jednotlivé obce, spolky a různé korporace. Stát připravoval mohutnou výstavu soudobé kultury v Brně, obce na oslavu jubilea zvelebovaly školy a jiné veřejné budovy, zakládaly a sázely jubilejní lesy apod. Spolky pak chystaly četné slavnosti spojené s přednáškami.

Sdružení venkovské omladiny ve Štětěchách uspořádalo dne 4. března veřejnou přednášku, na níž promluvila paní M. Svobodová – Sadovská, bývalá odborná učitelka z Třebíče, politicky organizované ve straně lidové. Celkový ráz přednášky byl velice tendenční. Řečnice v této své přednášce vykládala české dějiny stranicky a hleděla seslabiti význam našich národních velikánů, zvláště Husa a Komenského. O Komenském, jehož po dnes ctí téměř celý svět, jako „učitele národů“ prohlásila, že mu chyběla hluboká vzdělanost. Naproti tomu o jezuitěch, že byli „světýlka českého národa. Pálení českých knih jezuity omlouvala tím, že prý by se musely pro ně stavěti několika patrové budovy. Ke konci své přednášky útočila na svobodnou školu republikánskou a na pokrokové učitelstvo, volající po škole konfesijní. Přednášku svou ukončila pak výzvou, aby mládež hojně vstupovala do místní „Omladiny“. Úplný souhlas našla však jen u některých straníků, kdežto u lidí pokrokových narazila na živelný odpor, který se projevoval již za přednášky hlasitými projevy nevole. Po přednášce pak došlo k vášnivým výměnám názorů a jen s největším vypětím sil podařilo se několika rozvázným občanům zabrániti rvačce. Ještě dlouho po této

přednášce panoval v obci neklid. Omladině však asi tato přednáška neprosperovala, ba naopak přibývalo mnoho členů vzdělávacímu spolku „Pokrok“.

Požár

V pondělí dne 11. června o 1/26 hodině večer vypukl z neznámé příčiny ve stavení pí. Šabacké oheň, který v krátké době strávil i stavení Dokulilovo a stodůlku patřící p. Bazalovi, jemuž chytalo se již také obytné stavení. Díky včasnému zakročení hasičstva, jímž dalšímu rozšíření požáru bylo zabráněno. K požáru dostavily se hasičské sbory: z Předína, z Říмова, z Raketnice a motorová stříkačka z Třebíče. Dobře bylo, že nevanul západní vítr. Při větru opačném nebezpečí rozšíření požáru bylo by mnohem větší, jelikož stavení, která jsou s druhé strany, jsou oddělena pouze úzkou cestou a stromy, které tam jsou, stěží by byly rozšíření se požáru dovedly zabránit. Postižení byli jen částečně pojištěni, takže škoda, kterou požárem utrpěli, je značná. Nejhuře snad byla postižena požárem vdova pí. Šabacká, která neměla pojištěnu ani 1/3. K úrazu při požáru přišel hasič Adolf Bobek, který byl popálen na tváři a krejčí Rudolf Fojt, jenž si rozmačkal prst na pravé ruce při pumpování. Jiných úrazů nebylo.

Tatíček Masaryk projíždí Štětěchami

Navždy zůstane pro naši obec památným dnem středa 13. června 1928, neboť v tento den projížděl a zastavil se ve zdejší obci první prezident republiky T. G. Masaryk. Již několik dní před příjezdem našeho milovaného pana presidenta, tatíčka Masaryka, činily se horlivé přípravy k jeho uvítání. Příprav těchto součastnilo se činně všechno obyvatelstvo vesnice. Zvláště dorost, soustředěný v místním osvětovém spolku „Pokrok“, horlivě pracoval na přípravách k okrášení naší chudobné vesničky.

K uvítání pana presidenta postaveny byly dvě pěkně upravené slavobrány. Na první byl umístěn veliký státní znak a pod ním nápis „Bud' vítán“. Na druhé bráně byl umístěn znak střední a nápis „Bud' zdrav“. Celá cesta přes vesnici byla vyzdobena ověncenými stromy a prapory. Veškeré přípravy k uvítání byly hotovy již v úterý večer, dne 12. června. S netrpělivostí byl očekáván příští den. Krásné a teplé jitro dávalo tušit pěkný den. Od časného rána vypadaly Štětěchy jako o největším svátku. Lidé svátečně ustrojení upravovali ještě tu a tam svoje přibytky, zahrádky, okna atd. Také pomník padlým byl pěkně ozdoben a k němu jako čestná stráž postavil se ruský legionář Antonín Dokulil se sl. Ludmilou Horkou, oba v kroji. Podél cesty pak zaujali místo občané zdejší i z okolí. Také veškeré žactvo zdejší s kyticemi a praporky zaujalo místo při silnici, kudy měl pan prezident jeti. Ke zdejším žákům připojilo se žactvo z Heraltic. Místní hasičský sbor utvořil špalír po obou stranách silnice. Všichni již netrpělivě vyčkávali příjezdu pana prezidenta.

Pan prezident ve Štětěchách

Asi o 1/2 11 hodině objevilo se první auto, v němž jel pan vrchní rada politické správy z Třebíče Navrátil, který oznámil, že pan prezident jede ve třetím voze. Všech zmocnilo se rozechvění a každý cítil velikost okamžiku, který se kvapem blížil, přejelo auto druhé a teď – teď měl již nastati onen okamžik, kdy měli jsme popatřit tváří v tvář našemu milovanému Osvoboditeli. Každá minuta zdála se věčností. Konečně zvuk automobilové houkačky a hukot motoru ohlašoval příjezd třetího vozu, v němž měl přijeti pan prezident. Nadšené a hlasité pozdravování občanů stojících na začátku vesnice tuto domněnku potvrdilo. A v zápětí zvolna vyšinul se zatáčky automobil vezoucí našeho drahého osvoboditele tatíčka Masaryka. Nepopsatelné pohnutí zmocnilo se všech diváků a mnohým z nich při spatření staříckého, avšak dosud svěžího Osvoboditele bezděky vstoupily slzy do očí, slzy radosti, že spatřily toho o němž tolik krásného slyšovali. Na hřímavé „Na zdar“ odpovídal pan prezident úsměvem a pokynem ruky. Ačkoliv auta pana presidenta jelo velmi zvolna, zdálo se, že přímo letí. Na konci vesnice u vyhořelých domků se pan prezident zastavil. Místo toto bylo úplně

opuštěno, poněvadž obyvatelstvo bylo shromážděno dole ve vsi. Zůstala tam pouze požárem postižená vdova pí. Šabacká s několika sousedkami. Před příjezdem pana prezidenta zastavil u spáleniště pan vrchní rada politické správy v Třebíči J. Navrátil ještě s jedním pánem z průvodu, a ten vyplatil požárem postižené vdově Šabacké 4.000-Kč jako dar od pana prezidenta. Obdarovaná děkovala a chtěla svůj dík projevením políbením ruky, ale přítomní pánové pravili, aby jim neděkovala, nýbrž panu prezidentovi. Sotva auto s oběma pány odjelo, objevilo se auto pana prezidenta, který také dal u spáleniště zastaviti. A tu obdarovaná vdova obešla auto pana prezidenta, vzala pana prezidenta za ruku, chtějíc mu ji políbíti. Pan prezident však zjevným posunkem a slovy „Nechte, nechte“, díky odmítl. Na to obdarovaná pravila: „Zaplať Pán Bůh, pane presidente, já jsem tady dostala od nich dar 4.000-Kč.“ Pan prezident odpověděl: No, já na vás budu ještě pamatovati“. Pomalu odjížděl. Poněvadž ostatní požárem postižení nebyli přítomni, poslal jim pan prezident každému 2.000-Kč odpoledne k panu starostovi.

Jakmile obyvatelstvo, shromážděné dole ve vsi se dozvědělo, že pan prezident zastavil u spáleniště, utíkali všichni v divém chvatu, aby ještě alespoň na okamžik spatřili drahého svého Osvoboditele. Avšak přišli již pozdě. Pan prezident byl již na vesnici. Zpráva, že pan prezident obdaroval chudičkou, požárem zničenou vdovu, měla ohromný účinek. Mnohý, kdo se to dozvěděl plakal pohnutím nad dobrotou pana prezidenta.

U horní brány vesnice za celou obec pozdravili jej naposled starci z vesnice, kteří při průjezdu pana prezidenta branou ukázali mu nápis: „Bud' zdrav!“, přejíce mu tak dlouhého a trvalého zdraví jménem všech občanů.

Průtrž mračen

Dne 10. září o ½ 3 hodině odpoledne snesla se nad Štětěchami prudká bouře s průtrží mračen. Liják s kratičkými přestávkami trval plně tři hodiny. Bouře tato vychrlila tolik vody, že v krátké době místo před školou podobalo se rybníku. Břehy potoka nestačily pojmouti tolik vody, takže potok se rozlil a způsobil značené škody na cestě před školou. I cesty polní a silnice byly bouří značně poškozeny a místy byly po bouři naprosto nesjízdné. Také v některých staveních voda zle řádila, vnikala do stodol, do chlévů a do bytů a nejednomu hospodáři způsobila značnou škodu. V polích však bouře mnoho nepoškodila, poněvadž úroda byla již většinou sklizena.

Oslava 10^{tého} výročí naší samostatnosti

Dlouho před výročím památného dne našeho osvobození chystalo se obyvatelstvo štětěšské k důstojné oslavě desetiletého trvání naší republiky. Obecní zastupitelstvo společně se zástupci místních spolků světovou komisí se usneslo, aby desáté výročí naší samostatnosti oslaveno bylo v naší obci ve znamení bratrské lásky a vzájemné spolupráce, dle čehož byl vypracován i program slavnosti.

V sobotu 28. října, v předvečer historického dne, uspořádán byl lampionový průvod do „Smrčí“, kde zapálena byla hranice, při jejíž září správce školy Bohumil Jonáš krátkým prolovem naznačil cesty, jimiž se národ náš za svým osvobozením ubíral. Když hranice doplála, odebrali se přítomní, jichž bylo asi 100, k pomníku padlých vojínů, kde krátkým prolovem vzpomenujíc spr. školy. Zapěním státních hymen večerní slavnost byla ukončena.

V neděli dne 28. října o ½ 9 hodině ráno sešlo se občanstvo, hasiči i školní dívky u školy a v průvodu za zvuků místní hudby odebralo se k pomníku. Tam slavnost zahájil starosta obce pan Josef Šabacký. Po zahájení zapěli členové spolku „Pokrok“ se žactvem sbor „Anděl lásky“, Slavnostní přednášku měl správce školy Bohumil Jonáš. Po ukončení přednášky zahrál místní hudební kroužek národní hymny. Několik žáků pak přednášelo báseň. Po přednesu básně náčelník místního sboru dobrovolných hasičů vyzval přítomné členstvo, aby

vzdalo hold republice a složilo slib věrnosti, což bylo i vykonáno a slavnost zapěním státních hymen, byla ukončena. Po slavnosti byl proměnádní koncert, který trval do 12^{ti} hodin. O 2 hodině odpoledne sehrálo členstvo „Pokroku“ divadelní představení „Zvony“.

Účast na slavnosti byla značná. Dlužno však poznamenati, že mnoho občanů organizovaných ve straně lidové se slavnosti – jak ráno, tak i odpoledne – důsledně vyhnulo.

Volby do okresního a zemského zastupitelstva

Dnem 1. prosince 1928 vstoupila v život reforma politické správy, v důsledku čehož provedeny byly dne 2. prosince volby do okresních a zemských zastupitelstev. Do okresního zastupitelstva odevzdáno bylo ve zdejší obci 232 platných hlasů, z nichž jednotlivé strany obdržely:

1. sociálně demokratická	18 hlasů,
2. národně socialistická	2 hlasy,
3. republikánská	60 hlasů,
4. komunisté	35 hlasů,
5. národně demokratická	2 hlasy
6. živnostenská	14 hlasů
7. lidová	101 hlasů

Do zemského zastupitelstva odevzdáno bylo 231 platných hlasů, z nichž obdržela strana:

1. sociálně demokratická	18 hlasů,
2. národně socialistická	3 hlasy
3. republikánská	62 hlasy,
4. komunistická	34 hlasy
5. národně demokratická	2 hlasy,
6. živnostenská	14 hlasů,
7. lidová	97 hlasů

Jeden hlas dostali – pravděpodobně omylem – Němci

Povaha roku 1928

Zima 1928 byla v celku mírná, sněhu bylo málo. Za to však vyznamenávala se častou a vydatnou jínovatkou. Mnoho ovocných stromů bylo polámáno. Také na stromech lesních na místech nechráněných natropila jínovátka nesmírných škod, takže celá taková místa musela býti proměněna v paseky. Sloupy elektrického vedení nesly na sta q nachytaného ledu, takže dřevěné sloupy pod touto tíží lámaly se jako třísky a mohutné železné stožáry ohýbaly se až k zemi jako slabé proutky. Jaro pozdě začínalo a bylo celkem chladné. Úroda z počátku byla velice ubohá. Teprve pozdější tepla a občasná vláhý vše spravily. V létě, zvláště v měsíci červenci panovala nesnesitelná vedra. Podzim byl dosti příjemný a celý téměř uplynul bez sněhu a větších mrazů.

ROK 1929

(opis – neupravováno)

Volby do zákonodárného shromáždění

27. října konaly se ve škole volby do obou sněmoven Národního shromáždění. Při volbách do poslanecké sněmovny obdrželi:

		senát:	
1. komunisté	30 hlasů	komunisté	26 hlasů
2. nár. soc.	4 "	nár. soc.	4 "
3. soc. dem.	26 "	soc. dem.	22 "
4. nár. dem.	1 "	něm. obch.	1 "
5. str. lidová	101 "	lidovci	90 "
6. str. republ.	64 "	str. republ.	56 "
7. str. živnost.	11 "	str. živnost.	16 "
8. něm. kř. soc.	1 "	něm. křest. soc.	1 "

Obecní váha

Obecní zastupitelstvo provedlo velmi účelnou investici postavením obecní váhy. Stavba, která si vyžádala nákladu asi 14.000 Kč, byla umožněna darem zál. spolku „Svépomoc“ v Předíně a místní hosp. záložny. Oba peněžní ústavy věnovaly po 3.000 Kč.

Povaha roku, vichřice, krupobití

Počasí bylo celkem příznivé, takže byla naděje pěknou úrodu. 4. července však dostavila se vichřice, která nadělala značných škod v lese a na lukách. Ke konci července byla úroda zničena z 50% krupobitím, které postihlo nejvíce Frenštát a Davdovec.

ROK 1930

(opis – neupravováno)

Požár

17. 8. vypukl požár u Ondráků v č. 17. K požáru dostavil se hasičský sbor z Třebíče a Předína. Díky klidnému počasí a úsilí hasičů podařilo se oheň lokalizovati. Vyhořelo celé stavení mimo stodoly a kolny. Požár založila podle vyšetření Josefa Ondráková, na půdě se pak oběsila a uhořela. Škoda byla hrazena pojišťovnou.

Zabití bleskem – Stavební ruch – Hospodářská krise

Stavební ruch tohoto roku byl velice živý. Přibylo 6 nových domů, které si postavili Václav Trnka, Karel Toufar, Šilhavý, Dokulil Jan, Foit Emil a Ondrák Metoděj.

V polovici roku počaly se velmi zjevně jevit příznaky těžké hospodářské krise, zaviněné neschopností soukromokapitalistického řádu spravedlivě upravit distribuci statků, jichž racionalizovaná produkce stačila vyráběti stále více za pomoci strojů, které vyřadily miliony dělníků z pracovního procesu a tím i z konzumu. Krisí bylo postiženo zemědělství i průmysl. Cena obilí (žita a ovs) klesla na cenu 80 Kč za q. I cena dobytka začínala klesati.

Povaha roku

Žita špatně přezimovala, z velké části byla zničena sněžnou plísní. Do půl července bylo velmi sucho. Pak následovalo velmi dlouhé období deštivého počasí, které zničilo i to málo, co na polích bylo. Žito i oves musel pro trvalé mokro zůstat na poli, kde porůstal a hnil. Nepříznivé povětrnostní poměry dovršila záplava myší, které zničily úplně ozimy a jetele.

1931

(opis – neupravováno)

Požár

12. dubna 1931 vypukl oheň u Jana Ondráčka č. 63. Klidné počasí umožnilo, že úsilí domácích hasičů se brzy podařilo požár zdotati. Škoda byla hrazena pojištěním.

Přestavba školní budovy

Stav školní budovy nevyhovoval po stránce hygienické už delší řadu let. Hlavní závadou byly záchody. Moč ze záchodů žactva v I. pochodí prosakovala stropem do záchodů a komory řídícího učitele někdy tolik, že tekl až na chodbu. Proto se obecní zastupitelstvo usneslo už v r. 1930 na jaře, že bude podniknuta přestavba záchodů. Proto požádala místní školní rada p. stavitele Neradila v Želetavě, aby vyhotovil plán přetavby. Plánem byla navržena lepší celková úprava budovy (zbourání zchátralých dvorních objektů a vhodnější úprava bytu). Když úřední komisí byl plán schválen a obec vyzvána k přestavbě, přiklonila se po určitém váhání příznivě k přestavbě školy i většina členů obecního zastupitelstva. Přestavbu provedl během prázdnin p. stavitel Florian, vyžádala si nákladu 38.000 Kč. Při tom bylo využito zákona o produktivní péči o nezaměstnané, čímž byla získána státní podpora 8.000 Kč. Stav školní budovy byl touto přetavbou velmi zlepšen: postaveny nové záchody, získán kabinet (zatímní) a upraven byl pěkně byt říd. učitele.

Úprava návsi

Zároveň s přestavbou školy při příležitosti oslavy pořádané na oslavu 30 l trvání hasičského sboru upraven byl i tok potoka a náves před skladištěm z nabouraného materiálu.

Cesta k Dašovu

Akcí která si vyžádala značnějšího finančního nákladu, byla stavba silnice k Dašovu, jež stála 21.000 Kč. I tato stavba byla podniknuta v rámci zákona o produktivní péči o nezaměstnané a byla proto podpořena státem 3.000 Kč.

Zabití bleskem

Dne 5. července za silné bouře byla zabita bleskem na Královském kopečku Marie Sochnová, žákyně měšťanské školy v Předíně.

Stavební ruch

Přibýlo stavení p. Rudlofa Průši.

Volby do obec. zastupitelstva

27. září konaly se volby do obecního zastupitelstva, podle zásady poměrného zastoupení. Strana lidová obdržela 136 hlasů, republikánská 64, soc. demokratická 44 a živnostenská 21 hlasů. V novém obecním zastupitelstvu má strana lidová 8 mandátů, republikánská 4, soc. dem. 2 a živnostníci 1. Starostou zvolen byl p. J. Šabacký.

Stravovací akce

20 nezaměstnaným dělníkům dostalo se podpory 800 Kč ze státní stravovací akce.

Povaha roku

Zima byla bohatá sněhovými srážkami, pro stálé závěje nejezdil autobus až do polovice března. Sněžnou plísň a myšmi byla opět zničena značná část osev žita. Úroda obilnin byla velmi slabá, z míry žita sklídilo se 150 – 200 kg žita. Bramborů bylo hodně. Cena obilí byla oproti minulému roku o něco vyšší (pšenice 125 Kč, žito 145 Kč, oves 100 Kč). Za to cena dobytka katastrofálně klesla, až klesla na ceny nerentabilní, Začátkem roku platilo se za živou váhu u hovězího dobytka 5 – 6 Kč, vepřový dobytek 7 – 8 Kč. Koncem roku platilo se 1,5 – 3 Kč. Za 1 kg živé váhy hovězího dobytka, 5 Kč za vepřový dobytek. Nedostatek slámy (5 vagonů objednáno z Německa) a píce donutila mnohé menší rolníky že se zbavovali dobytka za každou cenu.

28. říjen

Oslava výročí naší samostatnosti uspořádána ve škole. Po proslovu říd. učitele následovala slavnostní relace Radiožurnálu.

1932

(opis – neupravováno)

Požáry 1. V., 17. V.

1. května vypukl oheň v č. 37, patřícím M. Kolářové. Domek úplně vyhořel, škoda byla kryta pojištěním.

Požár velkých rozměrů vypukl v obci 17. května. Vznikl o ½ 9 ve stodole p. Fr. Jeřábka č. 1. Z počátku se zdálo, že bude lokalisován. Ale jihozápadní vítr, který ustavičně sílil, byl příčinou, že oheň se úžasně rychle šířil a nabyl katastrofálních rozměrů. Vyhořelo 13 obytných stavení a 7 stodol. Požárem bylo zničeno i mnoho ovocných stromů. Škoda byla kryta pojištěním jen částečně. Postiženým, skoro vesměs nezámožným občanům, přispěl peněžitou podporou i šatstvem Červený kříž. Peněžité pomoci a veřejných sbírek dostalo se Fr. Bazalové obnosem 2.000 Kč, J. Toufárovi 2.000 Kč a Janíkovi 500 Kč.

Národohospodářský svaz pro jihozápadní Moravu přispěl 7 nejtíže postiženým obnosem 3.000 Kč. Zemědělci byli podpořeni zemědělskou radou. Příčina požáru zůstala nevyšetřena. Stavební ruch po požáru byl velmi živý, takže o práci nebylo nouze. Mnozí z pohořelých zlepšili si novostavbami neb účelnými přestavbami jakost bydlení, i vzhled obce získal.

30. X.

Velké vzrušení se zmocnilo občanů, když 30. X. vypukl požár v č./číslo není uvedeno pozn.B.J.Horký) u Fr. Ondráka o 1 hod. v noci. Shořela Ondrákova stodola a střecha nad stavením J. Milbacha a L. Fialy. Po požáru byl odveden četnictvem do vyšetřovací vazby Fr. Ondrák spolu se svým otcem pro podezření, že 17. 8. 1930 zavraždil svoji matku a aby

zahladil stopy zločinu, zamkl ji na půdě a zapálil. Tehdy se soudilo, že matka spáchala sebevraždu. Po zatčení Ondrákové zmocnilo se všeho občanstva vzrušení, jak bude rozluštěna otázka záhadné smrti jeho matky. Během vyšetřování vyšly najevo četné okolnosti, přitěžující vyšetřovanému, který podal poslední důkaz ve svůj neprospěch tím, že se ve vazbě krajského soudu v Jihlavě oběsil. Jeho otec byl za krátkou dobu z vazby propuštěn.

9. X.

Rozruch, který panoval v obci, ještě neustal, když v 21 hod. 9. listopadu vypukl požár ve stodole p. J. Ondráčka. Žhář nebyl vypátrán. Škoda byla kryta pojištěním.

Investice

V rámci investičních prací podnikla obec na podzim stavbu řádné cesty úvozem. Stavba si vyžádala nákladu a byla subvencována státem.

Náhlá smrt

9. prosince zemřel náhlou smrtí rolník Josef Sochna č. 2. při opravě střechy spadl se žebříku a při pádu vrazil si špičku dýmky do hlavy. Pomoc lékařská byla marná – ve třech dnech byl mrtev.

Stavební ruch

Nové domy si postavili V. Trnka, A. Prchal, Pařízek Václav a František, Toufar Josef, Šabacký Fr. a Fiala Ladislav.

Povaha roku

Úroda v r. 1932 byla velmi pěkná. Cenové poměry však dosáhly kritické úrovně. Do žní byly ceny ještě rentabilní, po žních klesla cena žita na 62 Kč, ovsu na 57 Kč. Ceny dobytka poněkud zpevnily. Vepřový dobytek se platil 6.50 - 7 Kč, hovězí 2 – 4 Kč.

1933

(opis – neupravováno)

V roce 1933 dosáhla krise současného sociálního a hospodářského zřízení nebyvalých rozměrů. Číslice nezaměstnaných dosáhla v republice téměř milionu osob. O nezaměstnané, vyřazené nezaviněně z pracovního procesu a tím i z lidské životní úrovně, byl nucen starati se aspoň poněkud i stát. Byla zavedena t. zv. stravovací akce. Svobodný nezaměstnaný dostával týdně poukázku na potraviny v hodnotě 10 Kč, ženatý 20 Kč, tato akce byla prováděná i v naší obci. Od ledna do června bylo vydáno asi 386 lístků po 10 Kč.

Podniky místní osvětové komise

Místní osvětová komise uspořádala přenosy debatních večerů Komenského vyšší školy lidové v Brně. 21. II. byla aktuální přednáška Dr.J. Bláhy: Příčiny dnešní nespokojenosti a 27. II. přednáška téhož „Morálka práce“. Obě přednášky byly čteně navštíveny. Další přenosy zajímavých debatních večerů se neuskutečnily pro odpor „Radiožurnálu, snad pro jejich pokrokovou tendenci (Monarchistická paráda při nastolení nového belgického krále byla vysílána rozhlasem ač posluchače republikány podobné věci nezajímají).

Husova oslava

6. června byla uspořádána oslava Husova. Byla zahájena průvodem od školy k hranici. Po úvodním proslovu říd. učitele K. Heiniga, který vyzdvihl hlavně význam veliké Husovy oběti, pro svobodu přesvědčení již je dnes téměř všude oklešťována, ujal se slova p. Wolf z Třebíče a farář pravoslavné církve p. Leixuer. Slavnost byla ukončena sborem „Hranice vzplála a státními hymny. Účast byla velmi pěkná..

Kronikář

Usnesením obecního zastupitelstva v r.1933 byl zvolen kronikářem po říd. učiteli B. Jonášovi Karel Heinige, který se stal správcem zdejší školy v r. 1930. Do letopisecké komise zvoleni Josef Trnka a Cyril Trnka.

Zánik spolku „Pokrok“

O spolkový život Pokroku jevíli členové malý zájem zvláště, kdy ustavil se i ve zdejší obci sportovní klub. Jeho členy stali se skoro všichni mladí členové spolku „Pokrok“. Protože pak do schůzi „Pokroku“ chodila již jen několik členů a nebylo nadějí, že se poměry zlepší, usnesli se poslední členové na rozpuštění spolku.

28. říjen

Výročí naší samostatnosti oslaveno dětskou besídkou za účasti rodičů.

1934

(opis – neupravováno)

Stravovací akce

Poměry na pracovním trhu byly tytéž jako loni. Nezaměstnané dělnictvo zdejší obce v počtu 15 osob dostalo do konce roku 90 poukázek na stravovací akci.

Podniky místní osv. komise

Místní osvětová komise uspořádala ve škole dva radiovečery, 2. února byl přenos přednášky „O rakovině“ a 10. března („O rakovině“ „Pokrok přírodních věd“). Po přednášce byla poslouchána hudba.

28. říjen

28. října poslouchali občané přenos manifestační schůze Národní rady s proslovem dra Němce a ministra nár. obrany Bradáče.

Očkování dětí proti záškrtu

V rámci akce „Demokracie dětem“ provedla obec na svůj náklad očkování dětí proti záškrtu. Očkováno bylo 116 dětí ve stáří od 2 do 11 let. Akce byla umožněna jen obětavostí obvodního lékaře p. dra J. Hůlky, který očkování provedl pouze za úhradu cestního v obnosu 240 Kč. Očkovací látku darovala okresní nemocenská pojišťovna v Třebíči. Okresní péče o mládež darovala 6 chudým dětem látku na šaty.

Oheň

16. října vyhořel domek Josefa Bazaly. Škoda byla kryta pojištěním.

Úmrtí

Zemřelo 6 občanů: Fenik (81 let), Trnková (96 let), Ondrák Ant. Ondráková Marie (83 let), Toufarová A. (70 let)

Stavební ruch

Provedena pouze stavba jednoho domu: J. Škorpíka.
Počet domovních čísel 100.

Povaha roku

Občané zdejší obce jsou většinou malozemědělci, jimž výnos hospodářství obvykle nestačil k udržení snesitelnější životní úrovně. Proto v dřívějších letech si přivydělávali jako dělníci. Nyní v době krise vedlejšího výdělku ovšem nemají a jsou odkázáni jen na práci v lese. Pracují i v zimě za velmi špatných mzdových poměrů – vydělávají denně 1.50 – 3 Kč. K zhoršení situace přispěl i letošní abnormálně suchý rok. Úroda u obilí a sena pouze 50%, sklizeň brambor byla normální. Zato cena obilí zavedením obilního monopolu stoupla, žito na 120, ovesa na 110 Kč. Ceny dobytka zůstaly na velmi nízké úrovni, za hovězí dobytek se platilo 2 – 3 Kč, za vepřový 4 – 5 Kč za 1 kg.

1935

(opis – neupravováno)

Stravovací akce

I toho roku dostávala obec pravidelné příspěvky poukázek pro nezaměstnané. Kromě poukázek byly mezi nezaměstnané rozděleny i brambory, chléb, másla a mouka.

Okresní péče o mládež poskytla částečné ošacení 11 dětem.

Požár

26. června t. r. vyhořela stodola Jos. Fenika. Oheň byl díky včasnému zakročení hasičského sboru lokalizován.

Podniky místní osvětové komise

16. II. uspořádal říd. učitelem radiovečer. Po přednášce „Jak se uchránit nakažlivým nemocem“ byla poslouchána dechová hudba.

85. narozeniny p. presidenta byly oslaveny v předvečer památného dne průvodem na Vrchy. Po zapálení hranice přečetl náčelník hasičského sboru p. Jos. Dokulil svolání k hasičstvu, poté byla přednáška říd. uč. O Masarykovi demokratu. 7. března dopoledne byla slavnostní schůze obecního zastupitelstva, z níž byl poslán p. prezidentovi pozdravný telegram. K oslavě narozenin p. presidenta nacvičili děti dětské divadlo „Čertova rokle“. Pro chřipkovou epidemii bylo však nutno divadlo odložit na 24. března

Abdikace presidenta republika

Ač již dříve bylo známo, že zdraví presidenta Osvoboditele je vážně ohroženo, nikdo netušil, že by to mohlo být příčinou změny v osobě presidenta republiky. Když 14. prosince min. předseda dr. Hodža pohnut sděloval lidu rozhlasem, rozhodnutí p. presidenta vzdání se pro nepříznivý zdravotní stav úřadu presidentského, cítil každý pohnutí nad velikostí chvíle, kdy president Masaryk myslel jen na blaho státu dobrovolně se vzdal moci. Celý národ byl přesvědčen o tom, že bude jeho nástupcem

zvolen dr. E. Beneš, jehož Masaryk doporučil národu jako muže nejschopnějšího k vedení státu v dnešní vážné době. Toto očekávání nebylo zklamáno, při nové volbě presidenta byl zvolen presidentem téměř jednomyslně kandidát Masarykův a proto i velké většiny národa dr. E. Beneš.

Dětská besídka

15. dubna uspořádali učitelé dětskou besídku za účasti rodičů. Byla navštívena všemi rodiči, její provedení se líbilo.

Husova oslava

Místní osvětová komise uspořádala jako každý rok i letos Husovu oslavu. Byla zahájena průvodem s hudbou od školy k hranici na královském kopečku. U hranice promluvil říd. učitel a p. Nováček z Třebíče o tom, k čemu zavazuje světlá památka českého rebela pokrokového člověka.

Volby parlamentní

19. května se konaly volby do poslanecké sněmovny a senátu.

Obdrželi:	do poslanecké sněmovny	do senátu:
Lidovci:	81	67
Republikáni	103	89
Soc. dem.	47	38
Nár. soc.	2	2
Fašisté	18	15
Komunisté	10	8
Živnostníci	26	26
Německá soc. dem:		1

Okresní a zemské

26. května byly konány volby do okresního a zemského zastupitelstva

Obdrželi:		zemského zastupitelstva:
Do okres. zastupitelstva:		
Str. republikánská:	77	78
Sociální demokraté:	48	49
Národní socialisté:	3	2
Komunisté	12	11
Lidovci:	71	78
Fašisté:	23	19
Živnostníci:	24	25
Křest. soc.	1	

Povaha roku

Zima byla mírná, jaro deštivé. Všichni očekávali vlhký rok. Očekávání zklamalo, koncem května a v červnu byla nebývalá vedra, která poškodila hlavně ovsy. Teprve začátkem července přišly menší deště.

1936

(opis – neupravováno)

Stravovací akce

I letos značný počet nejchudších občanů byl podpořen státní stravovací akcí. Okresní péče o mládež darovala 13 dětem buď látku na šaty, svetr nebo boty. Kromě toho na žádost říd. učitele věnovala jako příspěvek na výživu dětí z nejchudších rodin 500 Kč. Tato podpora byla rozdělena 13 rodinám ve 3 zimních měsících.

Podniky místní osvětové komise

Místní osvětová komise uspořádala přenos cyklu přednášek „Vzorná obec“ Byly poslouchány 3 přednášky, další 2 pro nezámjem odpadly. Přítomno bylo průměrně 50 posluchačů.

Oslava 7. III.

Na oslavu 86. narozenin prvního presidenta republiky byl uspořádán za součinnosti hasičského sboru v předvečer 6. III. Průvod k hranici na Vrchách, kde byla oslava zahájena náčelníkem hasičského sboru p. Jos. Dokulilem. Pak přednášel říd. učitel o Masarykovi, vzoru demokrata. 7. března byla učiteli uspořádána dětská besídka, velmi čteně navštívena.

Oslava 28. V.

28. V. byla uspořádána oslava narozenin presidenta republiky dra E. Beneše. Po přednášce říd. učitelem o pres. Benešovi jako pokračovateli v díle presidenta Osvoboditele byl poslouchán přenos oslavy z Brna.

Husova oslava

6. července byla uspořádána Husova oslava. Byla zahájena průvodem k hranici. U hořící hranice promluvil o významu Husovy památky říd. učitel.

Úmrtí

Během tohoto roku zemřela A. Moudrá ve věku 37 let (tbc). 21. III. Skončil sebevraždou Václav Horký. Byl stížen těžkou nervovou chorobou, která se projevovala třesem těla, v poslední době nemohl už ani chodit. Často přemýšlel, jak by se zbavil břemene neradostného života. 21. III. V noci zapálil stoh slámy, patřící rolníku Josefu Dokulilovi a v hořícím stohu zahynul. Byl řádným člověkem a pro svůj těžký život všeobecně litován. Na jeho poslední cestě jej doprovodila celá obec.

Nešťastnou náhodou zahynul obecní chudý J. Trnka. V opilosti spadl s tarasu chudobince a zabil se.

Epidemie

Děti byly postiženy epidemií spály, jež si vyžádala za oběť 2 dětské životy: Růžena Dokulilová a Marie Kolářová zemřely. Onemocnělo též mnoho dětí školou povinných. Děti byly odváženy do nemocnice v Třebíči. Ošetřovací výlohy, které pro každého postiženého byly vyměřeny obnosem klem 9010 Kč, znamenaly velké zatížení rodiny, a proto si všichni postižení podali žádost o prominutí.

Zájezd p. presidenta do Třebíče

Hned, jakmile se nový prezident dr. E. Beneš ujal svého úřadu, proskočily tiskem zprávy o jeho chystaném zájezdu do naší země. Pak bylo stanoveno, že i město Třebíč počtí svou návštěvou. K zájezdu došlo 17. června. K jeho uvítání se vypravilo kromě několika občanů i 46 dětí zdejší školy. Ač bylo toho dne velké parno, všechny děti vydržely na místě až do chvíle, kdy pan prezident nadšeně pozdravován šel špalírem dětí.

Úprava silnice

Silnice vedoucí naší obcí byla již ve velmi špatném stavu. Na podzim došlo k její úpravě. Od Markvartic až do Předína byla sválcována. Její úprava přinesla zaměstnání četným zdejším občanům. Někteří byli zaměstnání přímo u válců, jiní v lomu, který na Vrchách po dohodě s obcí otevřel pan Pěnkava. I obec měla z lomu pěkný příjem. Naděje kladené do otevřeného lomu se však nesplnily. Ač bylo kopáno značně hluboko, byly využity jen osamělé skály výborného kamene, které byly uloženy v kameni zvětralém, jehož nebyla možno užití k válcování povrchu. Po využití lomu na Vrchách pracovali někteří dělníci v lomu, který si zmíněný podnikatel pronajal od velkostatku Sadku.

Ustavení CPO

Napjatá evropská politická situace doznala během tohoto roku značného zhoršení. Neúspěch Společnosti národů ve věci Habeše a Španělska a útoky německého tisku proti naší republice byly příčinou toho, že republika se rozhodla nejen postavit svou armádu na výši doby, nýbrž uchrániti i ostatní národ před velkými škodami a demoralisací, kterou případní útočníci ponесou na křídlech svých letadel. Proto byla v každé obci založena organizace Civilní protiletectvé ochrany (CPO), aby občané byli řádným výcvikem uschopněni již v době míru zabránit škodám jimž by bylo vystaveno necvičené obyvatelstvo. I v naší obci byla ustavena CPO a jejím velitelem se stal říd. uč. Členové samaritánské služby se zúčastnili kursu u obv. lékaře v Opatově.

1937

(opis – neupravováno)

Podniky mok a Dorostu Č. Č. K

K oslavě 87. narozenin presidenta Osvoboditele sehrály děti divadlo „Vodníková písťalka“. V předvečer narozenin promluvil o T. G. Masarykovi říd. učitel u hranice za četné účasti obyvatel.

Narozeniny p. presidenta oslavily děti besídkou, pořádanou ve škole. Večer sehrály divadlo „Čarovný proutek“.

Státní svátek 28. říjen byl oslaven divadlem „Vrah“, sehraným ochotníky na popud místní osvětové komise. Za velmi pěkné účasti promluvil o významu tohoto dne říd. učitel.

12. prosince sehráli ochotníci divadlo „Bílá cikánka“.

Čistý výtěžek byl věnován na uhrazení výloh na jeviště.

CPO

Během tohoto roku byla úplně dobudována organizace CPO v naší obci. 7. dubna zúčastnil se velitel CPO, vel. požární služby Josef Dokulil a starosta Josef Šabacký kursu protiletcecké ochrany v Třebíči. Byly zakoupeny 3 masky a lékárnička pro první pomoc. Velitelé všech služeb cvičili a poučovali členy o povinnostech. Členové samaritánské služby se zúčastnili kursu pořádaného obvodním lékařem. Byla konána 2 poplachová cvičení, která dobře splnila svůj účel: připravili občanstvo na případnou obranu.

Dar opm

Okresní péče o mládež darovala opět 13 dětem buď látku na šaty neb obuv. Za členy okresní péče přistoupili Josef Šabacký, Josef Dokulil, Ladislav Fiala a Cyril Trnka.

Epidemie

Vyskytly se ještě 4 případy spály. Počátkem roku vypukla epidemie příušnic, kterou přestály téměř všechny děti.

Poměry dělnictva v obci byly letos velmi příznivé díky úpravě silnice. V lomu otevřeném na poli p. Svobody a Binky, bylo celý rok zaměstnáno 20 dělníků. Stravovací akce letos v obci nebyla.

Ovocné stromy

V r. 1935 vysázela obec podél cesty k Dašovu 45 třešní z hospodářské školy v Třebíči. Velmi dobře se ujaly a dobře rostou. Letos bylo vysázeno podél cesty ke Kozině 90 švestek a 10 hrušní.

Smrt presidenta osvoboditele

14. září t. r. byl pro celý národ dnem nejhlubšího smutku. Zemřel T. G. Masaryk, president Osvoboditel. Zpráva o jeho smrti se hluboce dotkla všeho lidu, který i bez úředního vyzvání věnoval tento den vzpomínkám na toho, který sice podle vlastních slov musel žít na Hradčanech, ale srdcem byl vždy dole mezi lidem. Občané se zúčastnili besídky, v níž daly výraz svému smutku děti ve škole. V den pohřbu poslouchali přenos obřadů z Prahy.

Úmrtí

Během roku zemřelo 5 občanů: Dokulilová Veronika (74 let), Dokulil Jan (76 let), Dokulil Martin (82), Binková Marie (80) a Sochnová Františka (tbc, 53 let)

Povaha roku

Zima byla mírná, jaro a léto velmi příznivé. I úroda byla dobrá. Jen někteří rolníci měli špatná žita, takže je na jaře musili zaorat. Během léta se vyskytlo velmi mnoho bělásků, kteří zničili řepy a zeleninu.

Žito se prodávalo za 1237 Kč, oves za 115 Kč, brambory po 15 Kč, Vepřový dobytek: 1 kg živé váhy po 5.50-6 Kč, hovězí dobytek 3-5 Kč.

1938

(opis – neupravováno)

Tento rok, v němž jsme se i v naší obci chystali oslaviti 20leté trvání republiky, stal se v důsledku všeobecné evropské situace rokem národní a státní katastrofy.

Již začátek roku počínal ve znamení zostření otázky Němců u nás, její vyřešení stále naléhavěji požadovala Německá říše. Vzhledem k možnosti náhlého útoku byla i v naší obci úpalně dobudována organizace CPO. 24. 31. ledna se konaly ve škole hromadné poslechy rozhlasových relací věnovaných CPO. Byly hojně navštíveny. 1. a 7. února bylo konáno poplachové cvičení CPO, jež mělo býti skouškou pohotovosti této organizace v celé zemi.

Během jarních měsíců vyjednávala Hodžova vláda pilně s Němci a t. zv. národnostní státu, jednání se však-nikoli naší vinou-nedařilo. Zatím na upozornění západních velmocí o stahování německých vojsk k naším hranicím byla vláda nucena provést 21. května částečnou mobilisaci a obsaditi pohraniční pevnosti. Nejdříve z naší obce rukoval říd. učitel k svému leteckému pluku, po něm odešlo ještě 6 občanů. Německo však bylo již tehdy přesvědčeno, že navzdory slavnostnímu ujišťování Francie o pomoci našemu národu podaří se mu vnutiti nám svoji vůli bez boje. Když bezprostřední nebezpečí z května minulo, jednalo se s Němci-marně-dál. Situace se stávala čím dál tím napjatější. V této dusné atmosféře národ byl ale naplněn odhodláním brániti svobodu a nezávislost republiky, zvláště když přicházelo jedno prohlášení Francie za druhým, že v případě napadení našeho státu bude to považovati za výzvu k válce. Počátkem září bylo zřejmo, že se blíží vrcholná chvíle. Četné teroristické činy v pohraničí, pohyby německé armády, jakož i oficiální projevy o tom, že do počátku října musí být vyřešena otázka Němců u nás, byly naší vládě důvodem k protiopatření. A tak 14. září odcházejí opět někteří vojáci k svým plukům, 23. září pak byla na radu Anglie a Francie vyhlášena všeobecná mobilisace do 40 let. Toto vážné rozhodnutí bylo přijato všude se samozřejmostí a klidem. Mnozí občané, kteří vyslechli správu o mobilisaci v rozhlase, nastupovali hned hodinu poté k svým vojenským útvarům – nebylo vůbec případu, že by se někdo své povinnosti vyhnul. I z naší obce odešlo 35 mužů, odešli po krátkém rozloučení se ženami sice dojatými, ale stejně při tom odhodlanými k zápasu o svobodu. Byl proveden i odvod koní. Pak byl vydán rozkaz a zastaven provoz autobusů a částečně i drah. Vše bylo věnováno hladkému průběhu mobilizace a víře, že svoboda a samostatnost národa bude obhájena. Důvěra národa dostala však zdrcující ránu 30. září. To byl den, v němž naše Svoboda a celistvost republiky byla Anglií a Francií obětována t. zv. světovému míru. Po dohodě těchto velmocí s Německem bylo stanoveno 5 pásem, jež postupně budou obsazeny německým vojskem, stanovena i pásma, již dostalo Maďarsko a Polsko. Zrazený národ nemaje jiného východiska vyklidil obranné pevnosti, v úplném pořádku byl demobilisován válečný materiál. Do vnitrozemí ustavičně přibývalo uprchlíků z obsazeného území, v naší obci se přechodně zdržely 2 rodiny – trvale zde zůstal u bratra Petr Bazala. President Beneš, aby ulehčil situaci vlády za změněných poměrů, vzdal se úřadu a odejel do Anglie. Novým presidentem byl zvolen dr. Hácha. Po přechodném období vlády generála Syrového, jež se musila zhostiti úkolu demobilisace, byl povolán k řízení státu za velmi obtížné a nebezpečné situace poslanec R. Beran. Neštěstí, jímž jsme byli postiženi, vzrostlo ještě o to, že po územním okleštění republiky změnila se ve stát spolkový: Slovensko a Podkarpatská Rus staly se státy ve státě. Úkolem nového předsedy vlády bylo v první řadě spojit národ, aby mohl překonati těžké doby. Proto se s vůdci ostatních pol. stran dohodl na vytvoření dvou politických stran: strany Národní jednoty, jež se stala nositelkou státní moci a Národní strany práce. V naší obci se do 31.

12. přihlásilo 65 občanů do strany Nár.jednoty, do strany práce 21 členů. V říjnu, listopadu a prosinci se pomalu opět vracel normální život. Provoz autobusů byl obnoven 16. října a brzy i vlaky začaly jezdit podle zatímního jízdního řádu. Odvedení koně byli vráceni majitelům. Příbuzným povoláním vojínů byl vyplacen okresním úřadem vyživovací příspěvek 3.15 Kč na hlavu a den prostřednictvím okresního úřadu.

Oba učitelé byli rovněž mobilisováni. Po dobu jejich nepřítomnosti vyučovala obě třídy polodenně dobrovolně choť řídícího učitele. Normální vyučování bylo zahájeno teprve 2. prosince, kdy se vrátil i učitel Aug. Brabenec, ustanovený na zdejší škole od 1. září, říd. učitel se vrátil již 14. října.

Obecní volby

22. května se konaly obecní volby. Lidová strana obdržela 6 mandátů, republikánská 5 a soc. dem. 4. Starostou byl zvolen Antonín Dokulil. Ten však zamřel 1. prosince 1938. 15. prosince byl zvolen náměstkem starosty a členem místní školní správy za zamřelého rolník Josef Fenik. Zemřelým odešel opět jeden z místních legionářů a dobrý člověk.

Dětské divadlo

20. února sehrály děti divadlo J. Dokulila „Zkamenělá bába Aluma“. Bylo zdařile sehráno a vyneslo dětem slušný obnos.

Oslava narozenin pres. Osvoboditele

6. března uspořádali učitelé s dětmi besídku na oslavu narozenin presidenta Osvoboditele, téhož dne večer za účasti hasičského sboru a četného občanstva u Masarykovy vaty promluvil o Masarykovi Jos. Dokulil a říd. učitel.

Husova oslav

6. července uspořádala místní osvětová komise Husovu oslavu. Po průvodu obcí promluvil u hořící hranice a slavné době našeho národa říd. učitel.

Újezdní měšť. škola v Předíně

Počátkem školního roku 1938 – 39 byla organisována měšťanská škola v Předíně jako škola újezdní, členem újezdní školní rady byl zvolen rolník Josef Dokulil. Újezd tvoří Předín, Štěměchy, Opatov a Hory. Tím nastala obci též povinnost přispívat každoročně na věcné potřeby školy. Příspěvek na r. 1938 činil 618-Kč.

Do měšťanské školy odešli všichni hoši, děvčata nechali rodiče se svolením okr. škol. výboru chodit dál do obecné školy.

Pokračovací školu v Předíně navštěvovali 3 učňové.

Dražba usedlosti p. Kružíka

9. prosince byla ve veřejné dražbě prodávána usedlost patřící Bohuslavu Kružíkovi, hostinskému. Z 55 měřic pozemků bylo prodána různým hospodářům (až na 2 místní) za 178.000 Kč. Dražba hostince byla odložena na r. 1939.

Stavební ruch

Počet domů vzrostl na 106. Nové domy si postavily Boh. Horký a Frant. Bobek (*zjevně poději přeškrtnuto Frant. a dopsáno Karel, ponz. B.J.Horký*)

Úprava návsi – stromková slavnost

Obecní zastupitelstvo se usneslo upravit návěs před školou. Rybník byl rozšířen a vybetonován, aby mohl sloužit jako koupaliště, prostranství mezi potokem a oběma cestami, jež obvykle sloužilo jako tábořiště cikánů, kteří se v poslední době častým pobytem stali pravou trýzní občanstva, bylo ohrazeno drátěným plotem na nízké podezdívce. Úpravu a osázení této plochy provedou žáci zdejší školy, kteří též z výtěžků svých podniků přispěli na nákup drátu 400 Kč. Tato akce pro úpravu návsi byla zahájena na jaře stromkovou slavností na níž po proslovu říd. učitele a recitování žáků byly členy obecního zastupitelstva, místní školní rady a žáky zasazeny darované lípy. Celková úprava vyžaduje si nákladu 3.000 Kč.

Povaha roku

Zima byla mírná. Jaro a léto dávalo naději na velmi pěknou sklizeň. Žně se odbyly za krásného počasí. Pak však nastaly dlouhotrvající deště. Oves se většinou sklídl dosti dobře. Žito však v panácích porostlo, takže někteří hospodáři nesklidili ani 50%.

Žito se prodávalo za 130 K, oves 110 K, brambory za 20 K. Ceny dobytka se koncem roku zvedly, za vepřový dobytek se platilo 7 K, za hovězí 4 K.

1939

(opis – neupravováno)

Nár. jednota přednáška

14. února konala Nár. jednota za hojně účasti přednášku o ošetřování ovocných stromů. Po přednášce bylo objednáno karbolineum na postřik stromů a stříkačka. Postřik byl proveden téměř všemi majiteli ovocných stromů. 3. III. Začal hromadný poslech o ošetřování stromů a zdravotnictví.

Zřízení Protektorátu

Po odtržení Slovenska byl z území Čech a Moravy zřízen 15. března Protektorát Čechy a Morava jako část německé říše. Důsledkem toho byl apel státního presidenta dra. Háchy na všechno české obyvatelstvo, aby dalo výraz nutné jednotě rozpuštěním dosavadních dvou stran a vstupem všech příslušníků českého národa do národního souručenství. Nábor členů se konal 23. IV. V naší obci se stali příslušníky jednotného národního hnutí všichni občané nad 21 let. Vedoucím místního nár. souručenství byl jmenován rolník Josef Dokulil, vedoucím mladých Josef Ondráček. Národní souručenství organisovalo v říjnu sbírku Národní pomoci. V naší obci vynesla sbírka 658 kg žita, 30 kg ovsa a 384 K na hotovosti. Zároveň byl sestaven seznam osob, které by potřebovaly pomoci.

Prodej hospody

20. dubna byla prodána v dražbě Kružíkova hospoda za 120.000 K p. Pokornému.

Neklidné poměry zostřily se znovu v září, kdy bylo po krátkém odporu dobyt německé vojsko Polsko. Říši byla vypovězena válka Anglií a Francií. 24. září byl zaveden lístkový systém. Obyvatelstvo bylo rozděleno na samozásobitele a nesamozásobitele. Nesamozásobitelé dostávali lístky na rýži, vejce, kávu (náhražky), na maso, tuky, chléb a mouku, mléko a cukr. Samozásobitelé dostávali jen lístky na kávu, a náhražky a na cukr. Pro majitele krav byla stanovena povinnost dodávat týdně z 1 krávy ½ kg másla. Prasata byla dovolena zabíjeti od 80 kg živé váhy, při domácích

zabíjačkách se povinně odváděly 4 kg špeku do váhy 100 kg. Zároveň byly zavedeny lístky na oděv a boty. Četní dělníci odcházeli na práci do Německa. Z naší obce odešlo 5 občanů.

Dělníci byli uspokojivě zaměstnaní i doma prací na státní silnici, kde pracovalo z naší obce 23 dělníků.

STRANA S ČÍSLEM 135 JE PRÁZDNÁ – BEZ ZÁPISU

Zápis z doby okupace od r. 1940 až do osvobození 1945 (*opis – neupravováno*)

Poslední zápis v této pamětní knize učinil můj předchůdce říd. učitel Karel Heinige v r. 1939.

Tyto poslední zápisy obsahovaly pravdu o okupantech a proto z obavy před pronásledování v době, kdy musila být tato pamětní kniha odevzdána okresnímu úřadu vytrhl pisatel několik listů z této knihy a ostatní stránky očísloval, aby se shodovaly v počtu.

Nyní se pokusím, abych stručně a pravdivě vylíčil události z doby okupace, které se přímo dotýkaly naší obce.

Okupanti po zabrání naší vlasti, vrhli se na další státy: Polsko, Francii, Belgie, Norsko, Dánsko potom na Jugoslávii. Všude loupili a až se cítili – zpití dosavadními vítězstvími – tak silní, že myslili, že nikdo jim nemůže již odporovati, vrhli se dne 21. června 1941 na Sovětský svaz. S počátku nemohlo sovětské Rusko náporu Němců, kteří měli k dispozici arsenál skoro celé Evropy odolat a Němci se valili proudem do sovětského Ruska. Hitler pro vedení války potřeboval válečný materiál a poněvadž většina němců sloužila v armádě, verbovali němci muže i ženy v okupovaných zemích na práci do Říše.

Z počátku dělo se to dobrovolně, ale později musili lidé nuceně. Byly pořádány odvody a lidi násilně přinuceni. Z naší obce během okupace bylo v Reichu na práci 2 dobrovolně a 30 nuceně. Pracovali v různých částech Německa. Nejvíce jich bylo v Linci. Mnozí utíkali z práce, ale byli zase pronásledováni a po potrestání zase musili zpět. V roce 1944, byl na práce v Říši poslán celý ročník mladých lidí hochů i děvčat nar. r. 1924, na 12 měsíců práce v Říši. Z naší obce byli postiženi Padrnos Josef a Toufarová Anna.

Zemědělci byli těchto nucených prací osvobozeni, ale zase jim byly předepisovány dodávky všech zemědělských výrobků a každé nesplnění trestáno. V roce 1940 dodávala naše obec místo mléka máslo, ale již v r. 1941 dodávalo se všeobecně mléko. Množství dodávek nebylo stanoveno, ale po odpočtu samozásobitelských dávek, musili rolníci veškeré přebytky odvádět. Poněvadž zdrcující většina zemědělců tato nařízení sabotovala, byly při každém okres. Úřadu zřízeny kontrolní orgány, které znenadání přišly do obce na kontrolu a kdo byl přistižen, že má

více než předpis dovoluje, byl pokutován, případně potrestán trestem na svobodě a těžších případech i hrdleními tresty.

V těchto komisích byli většinou zařazeni důstojníci a poddůstojníci bývalé Československé armády, kteří pokud mohli zemědělce chránili. V naší obci nebylo zrádců ani udavačů, takže bylo v obci, vyjma několika menších pokut do 500 Kč., potrestáno větším peněžitým obnosem a i trestem na svobodě několik menších zemědělců a to – Ondrák Ladislav č. 6 – 20 dní vězení a 2.000 Kč, Binka Josef č. 65 – 10 dní vězení a 1.000 Kč, Jan Horký č. 50 – 8 dnů vězení a 1.000 Kč, Jan Foit č. 58 peněžitou pokutou 1.000 Kč a 4 dni, které nenastoupil, Jan Jeřábek, peněžitou pokutou 2.000 Kč a 20 dní vězení za špatnou dodávku mléka.

V roce 1944 a 1945, kdy dostupovala bída v zásobování a výživě vrcholu, byl vyvíjen i větší tlak na naše vesnice a přicházeli kontroly až 16 členné za vedení německých četníků. V naší obci byla taková kontrola dvakrát, ale občané ku kterým měla přijít na prohlídku byli včas obecním úřadem informováni, takže k žádným trestům nedošlo. Těmto kontrolám byla vždy vystrojena hostina a němečtí četníci napájení až padli a bylo po kontrole.

Samozásobitelské dávky byly z počátku dost vysoké, ale v r. 1944 bylo již jen 13 kg chlebového obilí na osobu a měsíc. Ceny zemědělských produktů na černém trhu se stále stupňovaly takže se platilo na 1 kg pšeničné mouky 40 až 50 korun, maso 1 kg veřpového 200 až 300 korun, vejce kus až 15 korun, 1 kg sádla 1000 až 1200 korun.

Peníze přestávali mít cenu a provozoval se většinou výměnný obchod. Nejvyšší paltební jednotkou bylo sádlo, vejce a maso. Kdo měl tyto věci obdržel vše, nač si jen vzpomněl, Obuv, textil, stroje, stavebniny a vůbec vše. V roce 1944 bylo poukazů na obuv a textil vydáváno již velmi málo a ještě se na ně zboží nedostalo. Většina zboží přecházela na výměnný černý trh.

Stavebnictví

V roce 1942, byl vydán všeobecný zákaz staveb a ani započaté novostavby nebylo dovoleno dostavět. Stavebnictví omezeno jen na údržbu a opravy. A opět i zde působila úplata v životních produktech. Za sádlo a maso bylo stavební povolení, cement, cihly, křídlice a i dělníci.

Persekuce

V době tak zvané „Heidrychiády“ nepadl jí z naší obce za oběť žádný občan. Žili jsme vzdáleni od měst a německého živlu, bez udavačů a zrádců. Přece však v r. 1943 byl odvečen občan Ladislav Hoch, do koncentračního tábora v Osvěčimi odkud se již nevrátil. Rovněž rodina Jana Růžičky byla z důvodů rasových (cikáni) zavlčena do koncentračních táborů a navrátili se až v červnu 1945. Jejich dceruška tam zahynula. V roce 1944 odveklelo gestapo Jana Poláčka, hajného v Dašově. Tento byl uvězněn ve Flösenbürgu a tam také zahynul. Odvečen byl z důvodů politických.

V prosinci 1944 létala již spojenecká letadla neomezeně nad územím německa a velmi často nad našimi kraji. Jednoho srpnového dne uviděli jsme všichni nádhernou podívanou. Několik set amerických a anglických letadel letělo v sevřených formacích asi po 27 letadlech nad našim krajem. Letouny třpytily se ve vzduchu, jak stříbrné holubice a stálý hukot motorů dával tušit, že přilétají stále nové a nové formace. Všichni, kteří jsem se dívali – a byla to celá vesnice – uviděli jsme pojednou, jak jeden letoun stál o něco níže a v zápětí bylo slyšet sykot a v tom již ohromná detonace rozvířila vzduch. Letoun shodil 6 bomb, které dopadly na pole za obcí Chlístovem. Trychtýře, které explose v zemi způsobily, byly více jak 3 m hluboké a u povrchu

v průměru 8 až 10 m. Poznali jsme, jak strašnou zhoubu dovedou způsobit na pohled tak krásné letouny. Od té doby jsem jim již nevěřili.

Dne 29. srpna vypuklo povstání na Slovensku, které ještě Němci zdolali, ale již se neubránili. Rusové pronikli v Karpatech a Dukelským průsmykem valila se slavná Rudá armáda na Slovensko. Němci počali narychlo stavět opevnění a protitankové příkopy v různých částech Moravy. K tomuto účelu nutili zase občanstvo hlavně z Moravy a poněvadž to bylo v zimě, musila i zemědělská mládež, která byla jinak, s ohledem na zemědělské práce ušetřena.

Z naší obce byli povoláni a zúčastnili se těchto prací na jihovýchodní straně Moravy, Karel Dokulil č. 23, Václav Trnka č. 14.

V severovýchodní Moravě, Zdeněk Fiala.

Na opevňovací práce k Brnu byli donuceni, Prchal Alois, Josef Ondráček č. 42.

Prchal a Ondráček neuposlechli a na práci nejeli, byli však násilně odvedeni a za neuposlechnutí 2 měsíce žalářování. Všechna tato práce byla úplně zbytečná, neboť nápor Rudé armády byl strašlivý a Němci nemohli mu již vzdorovat.

V březnu přijeli do naší obce němečtí utečenci kraje od Nisy. Přijelo jich asi 50 a byli ubytováni ve škole. V březnu i dubnu projížděli obcí různé formace na nákladních autech, Byla to různorodá směs: němečtí, i slovenští vojáci, civilní němci, kolaboranti a boháči, kteří utíkali před postupující Rudou armádou. Rovněž velká stáda hovězího dobytka a ovcí také spížní vozy projížděly ve chvatu zpět. Prasata odváželi na vozích a autech. S tímto dobytkem zavlékali do našich krajů různé nemoce jako: slintavku a kulhavku a též nakažlivou obrnu vepřů. V obci onemocnělo více kusů dobytka, ale průběh nemoci byl jen lehčí.

Koncem dubna přijela a usídlila se v naší obci německá posádka v síle 200 mužů, z obrněné divize „Melke“. Skoro v každém domě byli nějací ubytováni. Ti měli všeho hojnost, neb na svém ústupu vyrabovali kde se co dalo. Obyvatelstvo mělo před jejich příchodem vše cennější a zásoby potravin uschováno z části v zemi a z části v zazděných sklepích. Mnozí občané stavěli si ve stráních a v lese kryt, pro případ úkrytu, po dobu očekávaných bojů.

Od března vzrůstala se v našich krajích partyzánská činnost. Hlavním organizátorem byl Adolf Fiala z Lesné. V naší obci pověřil řídicího učitele Karla Heinige, který spolu s jinými občany utvořil oddíl, který se též jednou zúčastnil odklizování shozených zbraní. Shozu zbraní pro naši skupinu jsme se již nedočkali. Zapojeni byli“ Karel Heinige, učitel Antonín Hons, Frant. Šabacký, Pařízek Václav, Trnka Josef, Bazala Josef, Frant. Jeřábek a Frant. Horký č. 85.

Dne 5. 5. 1945 byl v naší obci ustaven revoluční národ. Výbor. Ustanovení dalo se u Frant. Šabackého. Předsedou zvolen Karel Heinige, velitelem bojové skupiny Anton Hons, zásob. a zemědělským referentem Jos. Fenik. Kromě těchto byli v revol. Nár. výboru ještě“ Frant. Šabacký, Bazala Josef, Pařízek Václav, Trnka Josef, Frant. Horký č. 85, František Horký č. 29, František Jeřábek ml. i starší a Bobek Jaroslav č. 10

5. 5. počátek pražského povstání. Dodávka elektrického proudu velmi omezena. Ve chvílích, kdy bylo možno zapnouti radiové přijímače, sledovali občané s napětím a obavami průběh událostí. 6. 5. celý den deštivo. Večer měl být proveden blízko obce shoz zbraní, jehož se měla místní skupina zúčastnit. Němci vydali nařízení, že po 7 hod. večerní nikdo nesmí z obce. Báli se partyzánů. Odpoledne přišla spojka z Lesné, že očekávané zbraně nepříjdou. 7. 5. volán starosta obce Josef Kovář k veliteli německé posádky, který mu ukládá, že ručí za pořádek, že občané nic proti německé posádce nepodniknou. V opačném případě, že bude starosta jako první zastřelen a do vesnice že

nechá střílet ze všech tankových děl, jež má k dispozici. 8. 5. Ráno začíná den v plném jasu a májové nádheře. Kolem 8 hod. objevily se ruské letouny a shazovaly bomby na obec Čáslavice, později na obec Opatov, Bitovanky a Želetavu - V každé obci přišlo několik lidí o život. V obci Bitovankách a Želetavě vznikly bombardováním požáry. Občané vyvěšují československé prapory. Odpoledne o 1 hodině dostává německá posádka rozkaz připravit se k odchodu. Ve 4 hodiny odjíždějí. Přicházely poplašné zprávy, že Němci utíkají, že Rudá armáda je již v Třebíči a jedna zpráva zmatenější než druhá. Posádka v obci před odjezdem ničila věci, pálila oděv a obuv, součástky motorů a tanků vyhazovali do parku u školy, aby se jim lehčeji utíkalo. V těchto věcech lovily hlavně děti a též někteří občané vybírali různé i nepotřebné věci k vlastnímu obohacení. Většina občanů pozorovala veškeré dění a okolní požár z vyvýšených míst poblíže obce. Ruské letouny po celý den občas přelétávaly nad krajinou a v poledních hodinách 9. 5. svrhly 2 lehké bomby v polích v trati „Mezi meze“. Asi po 6 hod. přijely do obce směrem od Třebíče 4 německé tanky, zastavili na kopci ve vesnici a sháněli jídlo. Ještě neměli ani sehnaná vejce usmažena, když se ozvaly na návsi hlasy: „Rudá armáda jede“. Do Němců, jako když strelí, nechali všeho, naskákali do tanků a ujíždějí zběsile směrem k Předínu. Takový měli strach z Rusů. Kolem ½ 8 hod. bylo zdáti slyšet temný hukot až země duněla. Nevěděl nikdo přesně kdo to bude, zda Němci, či Rusové. Měli jsme zato, že jsou to Němci ustupující před Rudou armádou. V obavě, že strhne se boj, odešly ženy s dětmi do krytů a mužové pozorovali co se bude dít. Hukot sílil, země se otřásala a již vyjíždí první ohromné tanky do vesnice. Na nich sedí – Rudoarmějci – Osvoboditelé. Nepopsatelná radost zachvátila všechno občanstvo, muži volají ženy a děti a všichni běží radostně k silnici, mávají bratrům Rudoarmějcům, provolávají slávu objímají se, pláčí radostí, vítají hrdiny, snášení, kde co dobrého k jídlu, cigarety, víno a vše možné. Někteří i děvčata vyskakují na tanky, aby obejmuli bratry Rudoarmějce. A tanky v nepřehledné řadě, plně uzavřené, jedou stále a stále jako ohromná nepřemožitelná stěna. Rudoarmějci nechtějí víno pít, jen vodu, že jedou ještě na Germány. Stále se jen ptali, jak je daleko do Prahy, že mají rozkaz do půlnoci býti v Praze. Od ½ 8 do půlnoci jela tato slavná nepřetržitá řada tanků armády Malinovského. Potom jízda ustala, ve vesnici zůstalo několik tanků na noc a občanstvo vyčerpané radostnými dojmy a voláním slávy Hrdinům a Osvoboditelům odešlo většinou na lože.

Asi ve 2 hodiny v noci, byla celá obec probuzena otřásajícími výbuchy. Po probuzení uviděli všichni velikou záři od požáru. To Němci, projíždějící od Brna, chtěli vystřelit na ruský tank pancéřovou pěst a v nastalém zmatku potom se svými 4 tanky projet vesnicí. Vystřelená pancéřová pěst však šla mimo a zapadla do stodoly Aloise Trnky, kde se vše ihned vzňalo a požár zachvátil ještě sousední chlévy a kůlničku Cyrila Trnky. Ruský tank, kterému střela platila, vystřelil z děla na poplach a Rudoarmějci Němce odrazili. Při tom se strhla dosti prudká, ale krátká přestřelka samopalníků a Němci se obrátili na zpětný útěk. Hašení požáru zúčastnil se místní hasičský sbor, který obětavostí a přičiněním oheň lokalisoval.

Odjíždějící německá posádka zanechala v hostinci v sále sklad poživatin, prádlo a obuv. Velitel posádky předal klíč starostovi a tento jej odevzdal předsedovi revol. Nár. výboru. K hlídání ustanovena stráž. V hostinci popíjeli někteří občané s důstojníkem Rudé armády. Někteří z chamtivostí řekli důstojníkovi, že ve skladu jsou jemné kůže na oblek i na kabát. Důstojník v podnapilosti vynutil na strážní klíč, vybral si co potřeboval a tak uvolnil několika chamtivcům a sobcům cestu. Zatím co někteří členové sboru zachraňovali majetek bližního, druzí rabovali sklad a odnášeli věci domů. Mnozí a byli to ti z posledních, kteří přišli ke skoro již vyprázdňenému skladu, kde byl již jen cukr, tento na výzvu vrátili a byl rozdělen nar. výb. chudým občanům

Ráno od 8 hod. počala opět nepřetržitá jízda tanků, pak děla, nákladní auta a vozatajci. Celý proud trval vyjma několika nočních hodin plně 4 dny. Vozatajové jeli jak splašení, všichni chvátali ku Praze, vyměňovali uštvané koně, vozy i samotné kola od vozů. Potom jezdily již jenom ojedinelé skupiny a autokolony, což trvalo celý měsíc. Občané po 14 dnů konali noční hlídky na okraji vesnice, neb v lesích se potulovali hloučky Němců. Chycen byl jenom jeden a předán. Byl to Rakušan.

Hned nového dne po osvobození ujal se revoluční NV své funkce a řídil veškeré obecní záležitosti. Byla provedena sbírka pro hladovějící město Brno, která v naší obci vynesla: 1 vepře 150kg ž.v., 4 kg mouky, 500 kg brambor, 500 kusů vajec, 6 kg máku, 2 kg sádla. Veškeré tyto věci byly předány projíždějícím autům z Brna, které měly za úkol zásobování města. Ze skladu po Němcích rozdán občanstvu, hlavně chudině, cukr, hrách, sůl, čočka a cibule. Veškerý vojenský materiál byl snesen a odevzdán, buď ONV, neb zástupcům československé armády, kteří si jej odvezli. Neznámo na čí popud byla v obci vykonána prohlídka četou partyzánů z Lesné a členů SNB ze Želetavy. Bylo sebráno menší množství vojenského materiálu, něco šatstva, prádlo, obuv, kůže a obuvnické nářadí. Prohlídka tato byla velice trapná a nedůstojná, neb co zde bylo občanstvu odebráno, nepřišlo ve prospěch celku, ale větší část lepších věcí se ztratila než přišla na místo určení.

V poměrně krátké době vrací se život vesnice do normálních kolejí. Dělníci, kteří byli nasazeni na práce do říše se vesměs vrátili domů, až na Fr. Hobzy 21 roků, který při bombardování Berlína přišel o život.

Dne (*není uveden, pozn. B.J.Horký*) ohlásila nově utvořená strana lidová, že vysílá své zástupce v počtu 5 členů do MNV a dne (*není uveden, pozn. B.J.Horký*) strana soc. dem. Na ustavující schůzi zúčastnily se tyto strany svými zástupci. Poněvadž v obci byly jen tyto tři strany obdržela každá při paritním zastoupení 5 členů NV. Tím byl definitivně ustaven MNV, v němž byli v zastoupení stran tito občané.

Za KSČ Karel Heinige, předseda, František Šabacký místopředseda.

Koncem května a začátkem června byli povoláni záložníci ročníku 1912 až 1918 ke strážní službě. Z obce naší jich bylo (*není uvedeno, pozn. B.J.Horký*)

Rodiny místních rodáků hlavně z Brna, kteří koncem války přečkávali v rodné obci se opět všichni vrátili na svá bývalá působiště. Do pohraničních krajů na místa odsunutých Němců odešlo z naší obce najednou 51 občanů. Mnozí odešli jednotlivě a založili si v pohraničí svoji domácnost. Rovněž počátkem školního roku odešel z obce první předseda MNV dlouholetý řídicí učitel v naší obci, velký přítel pracujících Karel Heinige s rodinou. Odstěhoval se do Třebíče, kde působí jako odborný učitel na měšťance. Jeho odchodu želeli všichni občané. Odešel, aby usnadnil svým dvěma synům vzdělání na třebíčském gymnasiu. Novým předsedou byl zvolen Josef Fenik, který až dosud zastával funkci tajemníka a zásob. referenta.

Pro úplnost údajů za rok 1945 doplňuji těmito zjištěnými daty.

V létě byl vysvěcen na kněze zdejší občan Stanislav Vídenský. Na podzim téhož roku byl ze zbylých autovraků postaven železobetonový můstek do Tvrze a práce s tím spojené, provedli zdarma členové hasičského sboru

Konec stránky 147 je přelepený papírovou páskou a šířce cca 3 cm a na něm napsáno: Zapsal Fenik Josef.

1946

(opis – neupravováno)

Úvodem k zápisům za léta 1946 – 1951 podotýkám, že to zápisy nejsou úplné, protože byly získány pro odstup času 5. let a to z toho důvodu, že kronika se na tuto dobu ztratila (byla založena) a našla se teprve koncem roku 1952. Přesto však se pokusím, abych se svého úkolu místního kronikáře s úspěchem zhostil. Veškeré události jsem získal za spolupráce kulturní komise a na základě paměti většího počtu starších občanů. S velikou radostí do budoucnosti uvítal lid naší vlasti, první rok ve svobodném státě. Měl to být rok, ve které měl zavládnout v celém světě tak dlouho očekávaný mír, po kterém jsme všichni toužili a který měl zajistit šťastnou a spokojenou budoucnost nás všech.

Povaha roku

Hospodářsky se rok vyvíjel v naší obci velmi dobře. Po dosti kruté, ale pěkné zimě bohaté na velké množství sněhu, nastalo krásné jaro pěkné léto, které zajistilo rolníkům celkem pěknou úrodu, která slibovala odstranit nedostatky v zásobování potravinami z vlastních zdrojů. Přesto však byla pomoc, kterou poskytla U N R A, do které přispíval též Sovětský svaz vítanou pomocí pro konsolidaci poválečných poměrů. Z důležitých událostí tohoto roku, můžeme věrohodně zaznamenat následující:

Škola

Koncem ledna odešel ze zdejší školy říd. uč. Antonín Hons, na střední školu do Opatova a jeho místo nastoupila uč. M. Tepříková. Uvedená učitelka vyučovala na zdejší škole pouze do konce prázdnin r. 1946. Od 1. září nastoupil na zdejší školu řed. Richard Urbášek. V této době byla naše škola v důsledku odstěhování mnoha rodin do pohraničí, organizována jako jednotřídní škola.

20. 2. 1946 usnesl se místní národní výbor, postavit v obci kulturní dům. Tento iniciativní návrh a usnesení, nebylo bohužel uskutečněno, ačkoliv obec takovou budovu velmi nutně potřebovala. Byl dokonce schválen přípravný výbor, v jehož čele stál František Svoboda, Paulas Vilém, Bazala Václav a Vídenský Eduard.

Parlamentní volby

Začátkem března, byla ustavena volební komise, která měla za úkol připravit vše pro zdar nadcházejících voleb do parlamentu. Členy komise byli: Za KSČ Václav Pařízek, za Čsl. Antonín Lojda a za soc. dem. František Trnka.

25. 4. 1946 byl vytvořen na základě vládního usnesení přípravný výbor pro sloučení tělovýchovy, jehož předsedou se stal František Šabacký za stranu KSČ a členy: Josef Ondráček za stranu Čsl. a František Trnka za stranu Soc. dem.

Klidnou hladinu občanského soužití, rozvířily nadcházející volby, ke kterým došlo 26. května 1946

V naší obci měly klidný průběh a jejich výsledky se jeví takto:

1). KSČ obdržela	124 hlasy
2). Čsl. - „,-	122 -„,-
3). Soc. dem.-„,-	56 hlasů
4). Nár. soc. -„,-	10 -„,-

Reorganisace M.N.V.

Hned po volbách bylo přikročeno v měsíci červnu k reorganizaci místního národního výboru, podle výsledku voleb. KSČ obdržela 6. míst a Soc. dem. 3. místa. Předsedou nově zvoleného národního výboru zvolen Josef Fenik a členy: Antonín Šilhavý, Josef Šabacký, Ladislav Fiala, František Svoboda, František Jeřábek,(st.), Antonín Trnka, Jan Norbert, Jan Foit, Eduard Vídenský, Josef Vídenský, Ladislav Svoboda, Josef Ondráček, Karel Špaček a Pařízek Václav.

Projíždění pana presidenta

Začátkem měsíce června, projížděl naší obcí na cestě do letního sídla v Náměšti ^a/o president republiky Dr. Eduard Beneš, všemi obyvateli srdečně pozdravován.

Svěcení stříkačky

Velmi pěknou událostí obce bylo svěcení nové hasičské motorové stříkačky dne 16. června. Již dávno před tím občané opravili si hráz u rybníka Posměchu, aby mohlo být provedeno okrskové cvičení na počest oslavy. Kmotrem stříkačky se stal Paulas Vilém a slavnostní projev přednesl říd. uč. v. v. Brabenec z Heraltic ve funkci okr. Starosty hasičských sborů. Celý slavnostní den uběhl v družné zábavě domácích občanů i pozvaných hostů.

Větrná bouře

V druhé polovině srpna, stihla okolí obce větrná bouře, která způsobila značné hospodářské škody. Dobrovolnými brigádami byly škody hlavně na obecních cestách v brzku opraveny. Průběhem roku 1946 žádal místní národní výbor o provedení regulace potoka protékajícího obcí. Tato úprava by jistě byla zlepšila celkový vzhled obce, avšak nepochopením příslušných činitelů, byla oprávněná žádost místního národního výboru zamítnuta.

Úmrtí

V tomto roce zemřelo 9, osob a narodilo se 9. dětí.

1947

(opis – neupravováno)

Poválečné poměry a škody vzniklé válkou se rychle odstraňovaly pracovním nadšením všeho lidu. Radostné výsledky do budoucna byly však brzy kaleny politickými rozmrškami ve vládě, které se odrážely v lidových vrstvách. Touha některých politických stran po časech prvé republiky, stěžovala pokrokovým stranám v jejich vývoji a snaze dosíci co nejdříve neodvislosti od kapitalistických zemích. K prohloubení rozporu přispěla i velká neúroda, zaviněná velkým suchem. V této době se osvědčilo opět činem přátelství S. S. S. R., který nám nezištně a ochotně vypomohl obilím a jinými potravinami v hodnotě 600.000 tun. Tím bylo obyvatelstvo naší vlasti před hladověním zachráněno.

Na odstranění důsledku sucha, usnesla se vláda ve své většině na milionové dávce. Proti této dávce zvláště vystoupily zejména strany Nár. soc. a Čsl. Nesváry ve vládě měli též vliv na obyvatelstvo v obci.

Vznikly dva tábory, navzájem se potírající a bývalá jednota se pomalu a jistě rozpadávala.

Počátkem roku hospodářská situace slibovala odstranění listkového systému, avšak neúroda oddálila jejich zrušení o celá dvě léta. Významným mezníkem v hospodářství naší vlasti, bylo vyhlášení dvouletého hospodářského plánu obnovy a boj za splnění jeho úkolů v prvním roce t. j. v období od 1. ledna 1947, do 31. prosince 1947. Pracovní nadšení a závazky pracujících, umožnily přes vyskytnuvši se obtíže, jeho zdárné splnění. Z událostí tohoto roku týkajícího se přímo naší obce, zaslouží zmínky tyto:

Pozemkovou reformou byl konfiskován majetek sádeckého panství.

Příděl lesa

Jelikož část majetku zasahovala do katastru naší obce, byl podána místním národním výborem žádost o přidělení části lesa, do majetku obce. Žádost byla kladně vyřízena a obci přidělen do majetku les „Prostřední Drbálek“.

Vodovod

Na popud několika pokrokových občanů, byly zahájeny přípravné práce pro vytvoření skupinového vodovodu. Nepochopením některých občanů, sešlo splánu zřízení skupinového vodovodu. Občané Jaroslav Šabacký, Ladislav Svoboda, František Trnka, Jan Trnka, Karel Šebesta, František Dokuli, Josef Binka, Karel Trnka, František Svoboda a Norbert Jan se své pokrokové myšlenky nevzdali a přes značné potíže, vlastními prostředky a silami zřídili vodovod z „Horních vrchů“.

Dar

Při oslavě svátku matek, byl předán paní Boženě Trnkové dar 1500 Kč, jako uznání za výchovu pěti dětí.

Na základě žádosti občanů osady Dašov, jednal M.N.V. o provedení elektrisace osady Dašov. Předběžný rozpočet energetických podniků v Brně 223.700 Kč.

Na jeho úhradu měli přispět občané Dašova částkou 80.000 Kč, a sice takto: Jaromír Nechvátal 50.000 Kč, Rudolf Pospíchal 10.000 Kč, Jan Bazala 10.000 Kč a Bedřich Hobza 10.000 Kč. Peníze však složil pouze Jaromír Nechvátal v částce 50.000 Kč, kdežto ostatním občanům bylo zaplacení uvedených částek prominuto.

Škola

Žáci národní třídy vystoupili v tomto roce několika besídkami na oslavu významných dnů. Z výtěžků a darů hasičského sboru v částce 15.000 Kč, byl zakoupen němý promítací přístroj a promítány různé poučné filmy. Vnitřní zařízení školy, které nevyhovovalo ani po stránce hygienické i zdravotní, bylo nahrazeno novým moderním nábytkem. Zároveň koupila místní školní rada, rozhlasové zařízení do obou tříd. Dlužno podotknout, že na tomto vnitřním zařízení zdejší školy, má velkou zásluhu řed. Richard Urbášek. V létě tohoto roku podnikla národní škola výlet na Bítov, Vranov a Zorštejn., a byl dětem hrazen Okresní spořitelnou, jako odměna za získání prvního místa v soutěži spřívosti okrese.

Zemědělský útulek

Po dobu prázdnin byl v provozu opětně zemědělský útulek, hojně navštěvovaný dětmi, zemědělských rodin.

Sociální pomoc

V roce 1947 byla v obci provedena sbírka na Sociální pomoc a jejich výtěžek 3469,50 Kč, byl odeslán okresnímu výboru Sociální pomoci. Několika přestárlým a nemocným osobám, byla Sociální pomoci vyplácena pravidelná podpora.

Úmrtí

V roce 1947 v naší obci zemřelo 9, osob a 12 dětí se narodilo.

1948

(opis – neupravováno)

Nástup do r. 1948 se děl za zvýšeného úsilí v plnění dvouletého hospodářského plánu obnovy. Podle vnitropolitické situace, dalo se soudit, že rok bude po stránce politické znamenat velmi mnoho. Náznaky toho vyvrcholily koncem února, v tak zvaných únorových událostech.

V té době po dohodě reakčních stran Čsl. a Nár. soc. ve spojení se Slovenskou stranou demokratickou, snažily se způsobit státní převrat, který měl rozvrátit naši cestu k socialismu a umožnit návrat ke kapitalistickému vykořisťování. Okolností se zástupcům těchto stran zdály být tak příznivé pro zamýšlený převrat, že jejich ministři v domění vítězství, podali dne 20. února demisi, čímž vyvolali vládní krizi.

Lid se však zastrašit nedal. Pod vedením svého vůdce Klementa Gotvalda, semkl se v pevném odhodlání zabránit zradě. Po úmorných jednáních, přijal president republiky návrhy ministerského předsedy K. Gotvalda, jimiž přijal demisi ministrů strany Čsl. N.S. a Soc. dem a potvrdil návrhy na vytvoření nové vlády, pod vedením K. Gotvalda, za účasti obrozených stran národní fronty a Revolučního odborového hnutí (ROH).

Naše obec žila po tyto dny v napětí a očekávání příštích událostí.

S loálně smýšlejících občanů, pod vedením KSČ, byl vytvořen na základě výzvy ministerského předsedy K. Gotvalda akční výbor národní fronty, jejichž předsedou se stal Ladislav Horký, Josef Šabacký, Norbert Jan, Fiala Ladislav, Šebesta Karel, Horký Jaroslav a Josef Trnka jako členové.

Protože valná část obyvatelstva nesouhlasila s činností svých představitelů ve vládě, proběhly díky opatřením akčního výboru a KSČ únorové události v naší obci klidně. Po vzrušujících dnech se lid opět vrátil k denní práci a rozbourená politická hladina pod klidným vedením Gotvldovým vykročila k budování šťastnějšího socialistického zítřka.

Smrt Jana Masaryka

Hluboce zarmoutila a všechen lid dne 10. března zpráva o sebevraždě ministra zahraničních věcí Jana Masaryka, který v únorových dnech stál věrně po boku pracujícího lidu.

Vyhlášení ústavy

Po vítězném únoru a očistě našeho politického života, byly úspěšně a urychleně přípravy na nové ústavě. Tato ústave vyhlášena dne 9. května a nazvaná ústavou 9. května, již byl dán základní zákon naší lid. dem. republiky.

Volby do nár. shromáždění

V druhé polovině května došlo k volbám do národního shromáždění. Politické strany pod vedením KSČ se dohodly na jednotné kandidátce a volby probíhaly ve znamení souhlasu, nebo nesouhlasu s navrženou kandidátkou. Pro tuto kandidátku byla většina voličů bílých lístků odevzdáno 42. Většina voličů volila veřejně. Po volbách, které v celostátním poměru zaznamenaly 99% pro kandidátku odstoupil dosavadní prezident D. E. Beneš dne 14. června byl jednomyslně nově zvoleným Národním shromážděním prezidentem K. Gotvald. Jeho volbu uvítal všecken pracující lid s nadšením.

Po svém zvolení podepsal dosud nepodepsanou ústavu, která takto nabyla své platnosti, aby podpořila vykročení na naší cestě k socialismu.

Sociální pomoc

V druhé polovině března byla provedena sbírka pro sociální pomoc. Její výtěžek vy výši 2310 Kč byl odeslán 23. března okresní úřadovně v Třebíči. I v tomto roce bylo z těchto prostředků podporováno několik nejchudších občanů.

Čištění rybníka

Na počátku jara byl vypuštěn rybník Posměch a započato s jeho čištěním. Práce se prováděla pomocí brigád místních občanů, hlavně členů KSČ a ČSK. Tato veliká potřebná práce byla dokončena začátkem léta a na oslavu jejího ukončení uspořádala mládež cyklistické závody po úzké lávce přes rybník. Dobrým programem a uspořádáním závodu potěšilo všechny občany.

Sbírka ČSČK

V měsíci červnu provedl sbírku peněz Československý červený kříž a bylo sebráno 1415 Kč.

Úroda toho roku byla průměrná. Přesto však se zásobování obyvatelstva značně zlepšila. Všechny špičkové práce byly s úspěchem zvládnuty místními občany.

Škola

Jako v předešlých, tak i v tomto roce škola několika dobře připravenými besídkami zpestřila kulturní život obce. Zvýšením kulturní úrovně přispělo také častější promítání němých poučných i zábavných filmů.

Jak minulém tak i v roce 1948 podnikla národní škola za přičinění řed. R. Urbáška výlet, kterého se zúčastnilo mnoho rodičů dětí. Tento výlet, Brno, Tišnov a Perštýn, hradila okresní spořitelna jako odměnu za získání prvního místa v soutěži spořivosti v okrese.

Zemědělský útulek

I v letošním roce byl opět po dobu prázdnin otevřen zemědělský útulek. Vinou špatné vedoucí přestaly děti do útulku docházet a útulek proto předčasně uzavřen.

Koncem roku oslavila všecken lid radostně ukončení druhého roku dvouletky a hospodářství státu bylo připraveno vykročit do prvního pětiletého plánu, který u příležitosti oslav 28. října (den zestátnění) vyhlásila naše vláda.

Úmrtí

V roce 1948 zemřely v naší obci 3. osoby a narodilo se 14. dětí.

1949

(opis – neupravováno)

Nástupem do r. 1949 se děl ve znamení nástupu v plnění prvního roku Gotvaldovy pětiletky. Pracující v závodech byli vítání hudbou a radostně nastupovali ke své práci.

Škola

V měsíci únoru byly po prvé v obci provedeny hovory ve škole. Hovoru se zúčastnilo občanstvo v hojném počtu.

Přehled o škole podal řed. školy Richard Urbášek. V létě 1949 podnikla národní škola výlet. Výletu se zúčastnilo mnoho rodičů a náklad na výlet byl dětem opět hrazen Okresní spořitelnou, jako odměna za získání prvního místa v soutěži spořivosti v okrese.

V tomto roce podléhali zemědělci opět novým dodávkám na rozdíl však od jiných roků, uzavírány dodávkové smlouvy k jejichž plnění se zemědělci zavazovali svým podpisem. Rozpisy dodávek začaly být prováděny třídně, aby byl zatlačován zemědělec obhospodařující větší výměru. V této době začaly prosakovat první zprávy o zakládání jednotných zemědělských družstev (J.Z.D.) jako typu socialistického hospodaření na venkově. V našem okolí bylo první J.Z.D. založena v Rokytnici ⁿ/_r. Vinou některých činitelů, nehospodařilo toto družstvo tak, aby bylo příkladem dalším obcím.

Začátkem roku 1949, byla otevřen kamenný lom u Skalky, ve kterém našlo pracovní příležitost několik občanů.

Úpravy cesty u školy

Na jaře zahájena úprava cesty u školy, byla před senosečí dokončena. Cesta dostala štětový podklad a bezedné bláto kolem školy zmizelo navždy. Práce byla provedena brigádami.

Čištění rybníčka

Také rybníček před školou sloužící jako hasičská nádrž, plně zanesený bahnem byl vyčištěn Trnkem Miroslavem a Josefem Bazalou, za částku 600 Kč.

Hasičský sbor, který za uplynulá léta vyvíjel značnou činnost, zúčastnil se toho roku krajské slavnosti v Náměšti ⁿ/_o, kde několik bratrů vystoupilo na společném prostném cvičení.

Elektrifikace Dašova

Na podzim téhož roku byla konečně po značných průtazích provedena elektrifikace osady Dašova.

S konečnou platností byl přidělen les prostřední Drbálek do vlastnictví obce, ve výměře 1.64 ha. Lesním dozorcem a obecním strážníkem byl Alois Prchal.

Úroda toho roku byla taková, že vláda mohla přikročit k uvolnění chlebovin. Cukr a maso zustávalo i nadále v přidělovém systému.

V témže roce byl brigádou soudruhů z KSČ a ČSM a starších žáků národní školy vysázen lesní kultúrou pozemek zvaný Jalovčí a olšemi byla zasázená část lesa u obecní školky.

Sběr odpadových hmot, prováděla školní mládež a plán obce splněn na 150%.

V tomto roce v naší obci zemřelo 6. občanů a narodilo se 10. dětí.

1950

(opis – neupravováno)

Po úspěšném splnění prvního roku Gottvaldovy pětiletky, nastoupil pracující lid do boje za vítězství druhého roku pětiletky. Také boj za mír v tomto roce se rozšířil. V naší obci sešlo se občanstvo o velikonočních svátcích k mírovému shromáždění. Hlavní projev přečetl Josef Fenik a kulturní program obstarala školní mládež.

Reorganisace M.N.V.

30. dubna došlo k reorganizaci M.N.V., protože dosavadní předseda Josef Fenik, byl pověřen odpovědnou funkcí zemědělského referenta na okrese. Za přítomnosti předsedy O.N.V. Františka Honse, byl ustaven nový národní výbor v tomto složení: Předseda Ladislav Svoboda, náměstek Antonín Trnka, členové: Vídenský Josef, Toufar Karel, Horká Marie, Bazala Jan (ml), Lojda Antonín (ml), Fiala Ladislav, Pařízek Václav, Dokulil Karel (ml), Svoboda František, Špaček Karel, Dvořák František, Horký Jaroslav a Polenda Otakar. Nově složený národní výbor ujal se své práce a prvním jeho větším činem bylo:

Zavedení rozhlasu a sbírka

Zavedení místního rozhlasu, po kterém již občané dlouho toužili. Po provedené sbírce která vynesla 12.680 Kč, bylo přikročeno k realizaci plánu a dne 28. září poprvé zazněla hudba a hlášení v rozhlasových tlampačích.

Místní organizace přispěly na rozhlas částkou: ČSM 2000 Kč, hasičský sbor 5.000 Kč a ochot. divadelní spolek „Tyl“ 5.000 Kč.

Škola – Zakoupení promítacího přístroje

Školního roku 1949 – 50, byla škola opět dvoutřídní, Z její činnosti zaslouží zmínka ukončení úsilí o získání zvukového promítacího přístroje, který byl zakoupen 1. 6. 1950 za částku 57.000-Kč. Promítacího přístroje bylo hojně užíváno pro kulturní činnost v obci.

Velký jeřáb

V květnu byl vykácen velký jeřáb, označující trať u „Jeřábku“ a na jeho místo zasazen nový, jako symbol tratě Karlem Špačkem.

Povaha roku

Počasí toho roku bylo celkem příznivé, takže i úroda obilí i brambor byla celkem dobrá. Dodávky splnili zemědělci podle svých možností většinou na 100%. Plýtvání chlebem přinutilo vládu k tomu, že zavedla opět lístkový systém na chleba a mouku. Při tom však zůstávala možnost nakupovat za zvýšené ceny na volném trhu. Vláda pokračovala dalším zatlačováním kapitalistických živlů na vesnici a podporovala rozvoj J.Z.D.

J. Z. D.

V naší obci byl založen přípravný výbor a později J.Z.D. prvního typu. Pro malý počet členů, nevykazovalo žádné větší činnosti. Rozpis dodávek byl opět prováděn třídně t. t. z výhodou pro malé a střední rolníky. Před vánočními svátky byl postaven vánoční strom, uprostřed obce blíže pomníku padlých. Kulturní program této události obstál ČSM, který v rozhlasovém vysílání zazpíval několik vánočních koled.

Úmrtí

V roce 1950 zamřely 3. osoby a narodilo se 8. dětí.

1951

(opis – neupravováno)

První dny r. 1951 probíhaly ve znamení nástupu do třetího roku Gottvaldovy pětiletky za splnění zvýšených úkolů pětiletého plánu. Zatím co politická situace v našich zemích tábora míru zaznamenala další přiosťření, jež vyvrcholila vypuknutím válečného konfliktu mezi severní a jižní Korejí, do níž zasáhly Spojené státy severoamerické pod pláštíkem OSN. Boj za mír nesílil.

Pochod míru

Československý výbor obránců míru vyzval veškeré obyvatelstvo, aby manifestační účastí na Pochodu míru projeví svou touhu po mírovém vyřešení sporných otázek. Občané i školní mládež provedla pochod míru do Předína dne 8. dubna, kde vyslechli mírový projev, po jehož skončení pochodovali nazpět. Pochodu se zúčastnilo 35 dětí národní školy a větší počet dospělých občanů.

28. ledna byly místním národním výborem pořádány hovory s občany v škole na téma „Nová škola vesnice, vesnice škole“. Hovoru na nichž byly probírány důležité otázky školní výchovy a potřeby školy se zúčastnilo celkem málo občanů.

Babice

Klidnou hladinu budovatelské práce obyvatelstva zdejší obce i okolí rozvířily zprávy, jež začaly probleskovat o činnosti teroristické skupiny, která pod vedením diversanta západu shromáždila kolem sebe živly z řad kulackých a živnostenských. Svou činnost zahájila 20. dubna přepadením místnosti M.N.V. v Heralticích. Třetí den nato navštívili a krvavě zbili předsedu KSČ s. Bohdálka, který jim potom musel ukázat cestu k předsedovi J.Z.D. s. Kovářovi, kterého postřelili. Při obraně byl jeden z účastníků Drahošlav Němec z blízké osady Veverky postřelen a později vypátrán členy SNB. Po jeho přiznání byli zatčeni další členové tlupy z Rokytnice ⁿ/_r a okolí z nichž nejznámější byli: František Kopuleť hajný, Antonín Škrdla vedoucí polesí z blízké hájenky „Březové“, otec postřeleného Němce, kaplan Bula z Rokytnice a řada dalších osob z blízkého okolí. Hlavní pachatelé však unikli přes mnohá bezpečnostní opatření i nadále. Bylo jen otázkou času, kdy budou dopadni. Jejich činnost vyvrcholila zavražděním tří občanů Babic a to: Předsedy M.N.V. říd. učitele Tomáše Kuchtíka a dva členy M.N.V. Josefa Roupce a Bohumila Netoličku. Čtvrtý člen František Bláha těžce zraněn. Touto bestiální vraždou jejich činnost skončila. Obklíčení členy SNB a milice pod Babicemi v žitném poli byli zastřeleni. Velitel Ladislav Malý, bři Plichtové ze Šebkovic. Člen tlupy Mitiska byl zajat živý a odhalil další členy protistátní organizace. Jejich zatčení byla zlikvidována činnost protistátní diversanské skupiny,

kteřá za pomoci amerických zbraní a domácí reakce z řad vesnických boháčů, živnostníků a některých kněží, měla způsobit vnitřní rozvrat budovatelské práce lidu.

Všichni zatčení členové tlupy i jejich pomahači byli po zásluze potrestáni při veřejném přelíčení v Jihlavě a v Třebíči. K smrti odsouzeni byli: Mitiska Antonín, Plichta Antonín, Němec Drahoslav, Kopuleť František, Škrdla Antonín, Drbola Václav, Pařil František a kaplan Bula.

Ostatní k vězení od 2let, až do dožití.

Prádelna

Dne 1. května po návratu soudruhů s oslav 1. máje v Třebíči byla zahájena práce s výstavbou družstevní prádelny. Pro malý počet družstevníků pokračovala sice stavba pomalu, ale přesto byla v letních měsících dobudována zásluhou několika jednotlivců a provoz v ní zahájen koncem září.

Úmrtí obecního zřizence

V červnu 1951 zemřel obecní zřizence Alois Prchal, který po mnoho let vykonával svou službu obecního zřizence a hlídače.

Povaha roku

Počasí roku 1951 bylo nepříznivé pro zemědělskou výrobu. Po pozdním jaru, přišlo suché léto, které značně ovlivnilo sklizeň obilovin. Zvláště oves utrpěl takovou měrou, že jeho sklizeň byla v některých případech více než o polovinu nižší, než průměr minulých let. Také krupobití a vodní příval začátkem srpna situaci ještě zhoršil. Při plnění dodávek se stalo u některých rolníků, že dodali celou úrodu ovsa, čímž trpěl potom chov dobytka a dodávka masa. Stalo se, že zemědělci museli semeno na jarní setí kupovat ve vzdálených obcích.

Epidemie žloutenky

Velký počet dětí onemocněl v tomto roce infekční žloutenkou, která se projevila epidemicky. Žloutenkou onemocněli dokonce i někteří dospělí. Zvláště těžce onemocněl Zdeněk Fiala, Jaroslav Průša a Božena Bobková. Tito po vyléčení byli posláni na doléčení do Karlových varů.

Úmrtí

V tomto roce zemřely 2 osoby a narodilo se 12. dětí.

1952

(opis – neupravováno)

Po zdárném ukončení třetího roku pětiletky, nastupuje národ do boje za splnění třetího roku pětiletky. Mezinárodní politická situace byla stále napjatá, boj obránců míru zesílil. Přesto však se nepodařilo zastavit krveprolívání v Koreji.

Rozšíření zatačky

V naší obci došlo k několika změnám. Bylo započato z rozšiřováním silnice v zatačce u Horkových, aby nebezpečí vyplývající z ostré zatačky se zmírnilo.

Elektrika do Tvrze

Na podnět členů K.S.Č. bylo zavedeno do výletního místa tak zvané „Tvrze“ elektrické osvětlení za součinnosti několika občanů, kteří svou brigádou zajistili zdar akce. Technickou práci montérskou provedl Antonín Bobek čp. 10.

Začátkem tohoto roku byl ve zdejší obci O.N.V. ústaven místní tajemník Josef Zeman, který však mimo naší obce měl ještě na starosti obec Chlístov.

Objevení divočáků

Zvláštní pozornost a značné znepokojení vyvolala mezi obyvatelstvem zpráva o objevení se divočáků, kteří způsobili menší škodu v bramborách některých rolníků.

Úroda toho roku byla průměrná, přesto však někteří zemědělci nemohli své dodávkové povinnosti splnit. Za nesplnění dodávkových povinností byl rolník František Báňa čp. 88 odsouzen lidovým soudem v Třebíči do vězení na 4. měsíce. Po dobu jeho nepřítomnosti obhospodařovala pole sama jeho manželka.

Průtrž mračen

10. května zastihla obec velická bouře průtrž mračen, která nadělala velké škody na polích, kde místy vybrala v širokých pásích úrodnou zem, takže místy zůstala jen holá kamenitá stráž. Za této bouře spadlo veliké množství krup, že v obci nebylo občana, který by pamatoval podobné události. Nejvíce krup napadlo v osadě Dašov, kde vozy stály pod nápravy v kroupách. Také některá obydlí při potoku byla zaplavena vodou.

Slintavka

V měsíci listopadu objevila se v naší obci nákaza dobytčí slintavky. Vzhledem ochranným opatřením, která byla ihned nařízena a občany prováděna nerozšířila se slintavka a zůstala omezena pouze na čp. 8, 10 a 15.

Počasí toho roku bylo příznivé zemědělské výrobě, takže i přes značné ztráty způsobené živelní pohromou byla úroda celkem dobrá. Malí i střední zemědělci splnili své dodávky na 100%. Jen několik zemědělců a mezi nimi a dva největší zemědělci St. Kružík a Fr. Báňa opět nesplnili. V neutěšené situaci rolníka Báni, podal si tento žádost o uvolnění se z tohoto hospodářství a jeho převzetí do státních statků. Mezi tím však byl odsouzen k 18. měsícům pracovního tábora a jeho majetek propadl ve prospěch státu a jemu určeno opustit zdejší obec i jeho rodině. K vystěhování do konce roku však již nedošlo.

Propadliště

Jako zvláštnost, která se v tomto roce udála, stojí za zmínku, že začátkem dubna na poli Otakara Polendy čp. 46 v trati na Polouděhlí se propadla v zemi díra o průměru 4 m. Všeobecně bylo usuzováno, že jest to nějaká propadlá šachta z dávno zanechaných zlatých dolů, které prý se v okolí dolovalo.

Úmrtí

V roce 1953 zemřelo 5. občanů a narodilo se 5. dětí.

1953

(opis – neupravováno)

Prvním lednem 1953 byl zahájen pátý rok Gottvaldovy pětiletky. Dělnictvo nastupovalo z pevným odhodláním v posledním roce pětiletého plánu ku splnění svých úkolů

Dne 5. ledna byl vystěhován ze své usedlosti pro neplnění dodávek rolník Fr. Báňa na státní statek v Syrovicích. Veškerý majetek propadlý státu byl sepsán a zajištěna obsluha dobytka do doby, než výkupní družstvo a O.N.V. vydali příkaz na jeho přemístění. Obhospodařování polí a luk měl zajistit M.N.V. Protože M.N.V. neměl prostředků k obhospodařování pozemků, byly tyto dány do nuceného nájmu ostatním rolníkům.

Dne 17. února byl odsouzen lidovým soudem v Třebíči druhý největší rolník ve vsi Stanislav Kružík, do vězení na 15. měsíců a rovněž i jeho majetek byl skonfiskován.

Oba konfiskáty byly rozděleny průměrně po 3. ha několika rolníkům, kteří však raději vstupovali do J.Z.D., aby nemuseli přijímat nucený nájem. Nucený nájem byl proto překládán stále na menší a menší rolníky, až skoro všichni zemědělci vstoupili do J.Z.D. Slibný začátek J.Z.D. však trval pouze do žní. Ještě před žňovými pracemi vystoupila velká část členstva, takže J.Z.D. se rozpadlo a přešlo opět na prvý typ. Neúspěch rozvoje J.Z.D. způsobila především měnová reforma, vliv politických událostí ve východním Německu a Maďarsku a vůbec celková nechuť a nedůvěra občanů k J.Z.D.

Smrt presidenta

Dne 14. března zastihla celý národ neočekávaná smutná zpráva o náhlém úmrtí presidenta Klementa Gottvalda. Zpráva byla tím překvapující, že smrt nastala brzy po úmrtí Josefa Visarionoviče Stalina, jehož pohřbu se osobně účastnil. Pohřeb zesnulého presidenta byl 19. března. Na uctění památky zemřelého byla ve školní budově uspořádána smuteční trýzna. Čestnou stráž u katafalku držely všechny složky v obci jako hasiči, K.S.Č., S.ČSP, ČSM, ČČK, školní mládež a pionýři. Smuteční trýzny se zúčastnilo 120 občanů, kteří vyslechli rozhlasový přenos pohřbu v Praze.

Založení ČČK

12. května byla založena místní skupina Československé červeného kříže. Do místní skupiny vstoupilo 40. členů, kteří prodělali zdravotnický kurs a získali nárok na nošení odznaku P.Z.O.

Sníh v květnu

Zvláštností tohoto roku bylo napadnutí značné vrstvy sněhu 9. května. Sníh ležel na rozkvetlých stromech a mnohé se pod tíží sněhové pokrývky i lámaly. Vcelku zvláštní však bylo, že sníh neublížil rozkvetlým stromům, protože na podzim byla velká úroda jak peckového tak jádrového ovoce.

Měnová reforma

Dne 30. května vyhlásila v odpoledních hodinách vláda zákon a měnové reformě. Reforma měla postihnout podle zákona všechny zbytky kapitalistických živlů a spekulanty. V mnohých případech postihla měnová reforma i drobné rolníky a dělníky, kteří měli své úspory doma, místo aby je uložili do spořitelen, kde byly úspory vyměňovány v poměrech 1:5 za částku do 5000 Kč, 1:6.25 do dalších 5000 Kč, 1:10 pro

dalších 10.000 Kč a 1:30 pro zbytek uložených peněz, zatím co úspory které byly doma, byly vyměňovány v poměru 1:50 Kč. Každému občanu i dětem, bylo vyměňováno 300 Kč v poměru 1:5 Kč. Výměnným střediskem pro naši obec bylo středisko v Předíně.

Zároveň směnovou reformou byl odbourán lístkový systém a zavedeny jednotné ceny značně snížené než byla dříve na volné trhu. Úspěch měnové reformy a plnění národohospodářského plánu, umožnilo vládě snížit k 1. říjnu ve velkém rozsahu ceny některých průmyslových výrobků

Úprava cest

Koncem června přijela do naší obce strojní skupina na úpravu cest, která provedla úpravu polích cest v délce 5 km. Po prvé naši lidé poznali co znamená mechanisace a využití velkých strojů, které nahradí dřinu stovek rukou.

Přebrání ob. lesů

V listopadu přebrala správa státních lesů do svého lesního hospodářství veškeré obecní lesy.

V letních měsících přistoupila silniční správa k úpravě silnice válčováním úseku Veverka – Předín. Přitom zároveň provedla úpravu silnice pod kopcem jednak rozšířením silnice, jednak úpravou potoka podle této silnice

Povaha roku

Počasí tohoto roku bylo příznivé, pouze v podzimních měsících bylo sucho. Úroda obilovin byla pěkná. Úroda brambor u některých rolníků byla slabší. Většina dodávek byla splněna na 100%. Společně zasetý mák a len pochybil, takže úroda nebyla taková, jak se předpokládalo. Dodávka máku však splněna byla. Společnými silami se podařilo sklidit i úrodu z konfiskátu a zajistit tak obiloviny pro výživu národa. Ke konci roku potěšily každého zprávy o úspěšném splnění pětiletého plánu.

Úmrtí

V roce 1953 zemřelo 6. osob a narodilo se 11. dětí.

1954

(opis – neupravováno)

PO částečném uklidnění politických poměrů ve světě nastupuje vláda a lid k dalšímu budování a rozvoji naší vlasti. Upevňuje a rozvíjí se hospodářství po stránce průmyslové i zemědělské. Vzáštní pozornost věnuje vláda našemu zemědělství v němž podle 3letého plánu rozvoje zemědělství má naše zemědělská výroba dosáhnout podstatného zvýšení živočišné i rostlinné výroby a tak zajistit vyšší životní úroveň pracujících.

Zamrzlé vodovody

Začátek roku se projevoval nezvykle tuhými mrazy, které způsobily značné škody na vodovodních vedeních.

Vzteklina lišek

Následkem tuhých mrazů a nedostatkem potravy, propukla u lišek vzteklina. Lišky se odváží až do vesnice a v několika případech napadly v okolí i několik osob a domácích zvířat.

Snížení cen

Dnem 1. dubna přikročila vláda k dalšímu podstatnému snížení maloobchodních cen. Tímto snížením byla zvýšena úroveň našeho lidu.

Volby do MNV, ONV a KNV

Největší vnitropolitickou událostí v tomto roku byly volby do M.N.V, KNV a ONV. Volby byly stanoveny na den 16. května. Oproti dřívějším volbám nastalo mnoho změn. Obce nad 400 obyvatel a to i v naší obci, byly ustanoveny volební obvody. Každý volební obvod měl svého kandidáta navrženého národní frontou. V naší obci bylo 9. obvodů. Volič při volbách škrtnutím mohl projevit nesouhlas s navrženým kandidátem. Volby u nás probíhaly klidně a všichni navržení kandidáti byli zvoleni. MNV se skládá z těchto členů: Pařízek Václav, Trnka Antonín, Bazala Jan (ml) Dašov, Horký Ladislav, Horký Jaroslav, Horký František, Vídenský Josef, Špaček Karel a Dokulil Josef (ml). Ustavující schůzi nového výboru byl zvolen předsedou Pařízek Václav, tajemníkem Trnka Antonín. Členy rady byli zvoleni: Pařízek Václav, Trnka Antonín a Vídenský Josef.

Povaha roku

Jarní počasí bylo dosti příznivé a proto vznikla naděje na dobrou úrodu. Avšak velká bouře propuknuvší 30. června způsobila značné škody. Obilí na mnoha místech polehlo, brambory byly z velké části vyplaveny a cesty značně poškozeny.

Zně a žňové práce proběhly za zvýšeného pracovního úsilí všech zemědělců uspokojivě a veškerá úroda včas a dobře sklížena. Zhoršení povětrnostních podmínek koncem měsíce září a října zdrželo a ztížilo sbírání brambor a řepy, jakož i zasetí ozimů a ostatních podzimních polních prací.

Asfaltování silnice

V měsíci říjnu byla provedena konečná úprava silnice úseku Veverka – Předín tak, že celý úsek byl asfaltován. Tím získali občané při silnici ze zdravotního hlediska značného zlepšení.

Požár

Dne 20. října o 3. hod. odpoledne byla obec vzbouřena zvuky sirény oznamující vznik požáru. Požár vznikl v č. p. 12 u Antonína Svobody. Požár způsobil začnou škodu, protože shořela stodola ze zásobou slámy a sena, kůlna s veškerým hospodářským náradím a část obytného stavení. Požár byl způsoben neopatrným zacházením zápalkami dítěte postižených. Díky včasnému zásahu hasičských sborů, místního i Chlístovského byl požár lokalizován a nešířil se.

Štafeta míru

Začátkem měsíce listopadu proběhla naší obcí za účasti mnoha občanů celostátní štafeta přátelství a míru, nesoucí pozdravy sovětskému lidu k výročí velké říjnové revoluce.

Volby do nár. shromáždění

28. listopadu byly volby do národního shromáždění. Za okres Třebíč kandidovala s. Ludmila Kopecká z Třebíče-Boroviny. Pro její zvolení byly odevzdány všechny hlasy platné.

Bouře v zimě

Přírodní zvláštnosti tohoto roku byla 23. prosince bouře provázená hučením a blýskáním. V celé obci nebylo pamětníka, který by něco takového pamatoval.

Úmrtí

V tomto roce se narodilo 10. dětí a 5. osob zemřelo.

To je poslední záznam v obecní kronice na stránce 173 vedené do konce roku 1954.

Opis ukončen dne 16. února 2004
Kroniku doslovně (bez gramatických oprav)
Opsal:
B. J. Horký
Štéměchy čp. 106